

” POSLUŠAJTE – UKREPAJTE – SPREMENITE

Priročnik Sveta Evrope o sodelovanju otrok

Za strokovnjake, ki delajo za otroke in z njimi

www.coe.int/children

Gradimo Evropo
za otroke in z njimi

” POSLUŠAJTE – UKREPAJTE – SPREMENITE

Priročnik Sveta Evrope o sodelovanju otrok

Za strokovnjake, ki delajo za otroke in z njimi

Priročnik so pripravili:
Dr Anne Crowley
Prof. Cath Larkins
Luís Manuel Pinto

Svet Evrope

Originalni naslov:
*"Listen - Act - Change" Council of Europe
Handbook on children's participation. For
professionals working for and with children*
© Svet Evrope, oktober 2020

Besedilo je nastalo s strani Sveta Evrope
in se uporablja z njegovim dovoljenjem.
Dokument je objavljen v dogovoru s
Svetom Evrope, vendar v izključni
odgovornosti prevajalca(-ev).

Za mnenja, izražena v tem priročniku,
so odgovorni avtorji in ne odražajo
nujno uradne politike Sveta Evrope.

Vse zahteve glede reprodukcije ali
prevoda celotnega dokumenta ali
njegovega dela je treba nasloviti na
Direktorat za komuniciranje
(F-67075 Strasbourg Cedex ali
publishing@coe.int). Vso drugo
korespondenco v povezavi s tem
dokumentom je treba nasloviti na
Generalni direktorat za demokracijo
in človeško dostojanstvo.

Ta publikacija je nastala zaradi posebne
podpore številnih držav članic Sveta
Evrope s prostovoljnimi prispevki.

Naslovna slika: ©shutterstock

Naslovnica in postavitev: Oddelek za
izdelavo dokumentov in publikacij
(SPDP), Svet Evrope

©Ministrstvo za delo, družino,
socialne zadeve in enake možnosti,
Slovenski prevod, december 2022

KAZALO

PREDGOVOR	7
ZAHVALE	9
KAKO UPORABLJATI PRIROČNIK	11
1. POGLAVJE: RAZUMEVANJE SODELOVANJA OTROK V TEORIJI IN PRAKSI	13
1.1 PRAVICA OTROK, DA SO SLIŠANI V ZADEVAH, KI VPLIVAJO NANJE	13
1.2 ZAKAJ JE SODELOVANJE OTROK TAKO POMEMBNO?	15
1.3 PROCES SODELOVANJA OTROK – KAJ VKLJUČUJE?	15
1.4 VPLIV V PROCESIH SODELOVANJA	17
1.5 NAREDITI DOBRO – VARNO, ETIČNO, VKLJUČUJOČE IN VPLIVNO SODELOVANJE	18
1.6 PODPORN A OKOLJA	20
2. POGLAVJE: RAZVIJANJE SODELOVALNIH ORGANIZACIJ IN OKOLIJ	23
2.1 ZAGOTAVLJANJE LASTNIŠTVA NA NAJVIŠJI RAVNI	23
2.2 IZVAJANJE OCENE TRENUTNEGA STANJA	24
2.3 RAZVIJANJE ORGANIZACIJSKE POLITIKE IN POSTOPKOV	25
2.4 KREPITEV SPOSOBNOSTI OSEBJA	27
2.5 VARNI IN OTROKOM PRIJAZNI PRITOŽBENI MEHANIZMI	28
2.6 SPREMLJANJE IN PREGLED IZVAJANJA	29
3. POGLAVJE: PODPORA SODELOVANJA POSAMEZNIH OTROK	33
3.1 PRIPRAVA IN NAČRTOVANJE	34
3.2 POVEZOVANJE Z OTROKI	35
3.3 PREPOZNAVANJE VPRAŠANJ IN PREDNOSTNIH NALOG	35
3.4 RAZISKAVA MNENJ OTROK	36
3.5 UKREPANJE	38
3.6 NADALJNJE UKREPANJE	39
3.7 PREGLED, PREMISLEK IN PONOVI ZAČETEK	40
4. POGLAVJE: KOLEKTIVNO SODELOVANJE	43
4.1 PRIPRAVA IN NAČRTOVANJE	43
4.2 POVEZOVANJE Z OTROKI	44
4.3 PREPOZNAVANJE VPRAŠANJ IN PREDNOSTNIH NALOG	47
4.4 RAZISKAVA MNENJ OTROK	48
4.5 UKREPANJE	50
4.6 NADALJNJE UKREPANJE	52
4.7 PREGLED, PREMISLEK IN PONOVI ZAČETEK	53

5. POGLAVJE: VIRI	57
5.1 PRAVNI STANDARDI	57
5.2 SMERNICE IN PRIMERI ZA SODELOVANJE OTROK V RAZLIČNIH OKOLJIH ALI SKUPINAH	57
5.3 DEJAVNOSTI (KOLEKTIVNO SODELOVANJE)	58
5.4 ZAGOVORNIŠTVO IN OTROŠKI AKTIVIZEM	59
5.5 NADALJNJE USPOSABLJANJE	59
5.6 SODELOVALNE INSTITUCIJE	59
5.7 SPREMLJANJE IN VREDNOTENJE	60
5.8 PODPORNNA TEORIJA	60
5.9 OSTALO	60
PRILOGA 1: DEVET OSNOVNIH ZAHTEV ZA UČINKOVITO IN ETIČNO SODELOVANJE: POSLEDICE ZA PRAKSO	63
PRILOGA 2: PRIPRAVA DOSTOPNIH INFORMACIJ: SMERNICE	67
PRILOGA 3: ZAGOTAVLJANJE VARNOSTI IN DOBROBITI: KONTROLNI SEZNAM	68
PRILOGA 4: BOJ PROTI DISKRIMINACIJI: POSLEDICE ZA PRAKSO	70
PRILOGA 5: OBRAZLOŽITEV VLOGE OTROK NA SESTANKIH IN V POSTOPKI: KONTROLNI SEZNAM	71
PRILOGA 6: KOMUNIKACIJA Z OTROKI: KONTROLNI SEZNAM	72
PRILOGA 7: PRIPRAVA NA KOLEKTIVNO SODELOVANJE: KLJUČNA VPRAŠANJA ZA RAZMISLEK	73
PRILOGA 8: PODPORA SVOBODE IZRAŽANJA IN ZDRUŽEVANJA: KONTROLNI SEZNAM	74

PREDGOVOR

Stari izraz »otroke je treba videti, ne slišati« nakazuje, da še nedolgo nazaj otrokova mnenja in želje niso bile dobrodošle ali cenjene. Pomembne razprave so morali prepustiti odraslim. Danes zaradi neverjetnega dela otrok in njihovih zagovornikov ter prizadevanj številnih organizacij, ki podpirajo sodelovanje otrok, vemo, da otroci niso sposobni le razumevanja zapletenih situacij, temveč lahko sprožijo pomembna dejanja in gibanja za izboljšanje sveta. Leta 2014 je Malala Yousafzai postala prvi otrok, ki mu je bila podeljena Nobelova nagrada za mir, s čimer je prejela priznanje za svoj edinstven prispevek k izobraževanju deklet v nasprotju z vsemi možnostmi. Čeprav sodelovanje otrok ni nova tema, nas morata ta mejnik v prepoznavanju vrednosti sodelovanja otrok in Malalanina zgodba spodbuditi, da bi si bolj prizadevali za vključitev smiselnega in varnega sodelovanja otrok v naše delo in odločitve, zlasti če neposredno vplivajo nanje.

■ Kot bralci tega priročnika in strokovnjaki, ki delajo z otroki ali za njih, gotovo že veste, kako pomembno je poslušati otroke in ravnati po njihovih idejah. Sodelovanje otrok prinaša številne koristi posameznikom in družbi. Poleg tega je treba priznati, da poslušati glas otrok in upoštevati njihova mnenja ni neobvezno. To je hkrati otrokova človekova pravica in izraz demokracije, zato je skrajni čas, da pospešimo izvajanje pravic otrok do sodelovanja.

■ Ko je pred več kot 30 leti stopil v veljavo, je 12. člen Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah potrdil pravico otrok, da izrazijo svoja mnenja o vseh zadevah, ki vplivajo nanje, in da se jih ustrezno upošteva. Priporočilo CM/Rec(2012)2 Sveta Evrope o sodelovanju otrok in mladostnikov, mlajših od 18 let, si je prizadevalo, da bi bila ta pravica resnična in konkretna v državah članicah Sveta Evrope. Naša organizacija je prav tako močno napredovala pri vključevanju sodelovanja otrok v svoje delo, tako da jim je zagotovila, da lahko vplivajo nanjo pri določanju standardov, spremljanju in krepitvi zmogljivosti ter s svojimi vplivnimi glasovi in močnimi sporočili sodelujejo na njenih mednarodnih prireditvah. Zaporedne strategije Sveta Evrope za otrokove pravice so spodbudile ukrepe za spodbujanje sodelovanja otrok v vseh okoljih. Ta priročnik zato bistveno prispeva k trenutni Strategiji za otrokove pravice (2016–2021).

■ Ta priročnik je namenjen vam: strokovnjakom različnih okolij in izobrazbe, ki delate z otroki in/ali za njih in neposredno ali posredno vplivate na njihovo življenje v različnih okoljih. Verjamem, da se boste počutili navdihnjeni in se boste gibanju pridružili s krepkimi koraki za promocijo in izvajanje sodelovanja otrok. Naša starajoča se družba mora ustvariti prostor za predano in dinamično mladino. Najboljši način, da se to zgodi, je, da zaščitimo otrokove pravice in začnemo oblikovati prihodnost za otroke in z njimi.

Snežana SAMARDŽIĆ-MARKOVIĆ

Generalna direktorica za demokracijo, Svet Evrope

ZAHVALE

Priročnik je pripravil Oddelek za otrokove pravice Sveta Evrope, napisali pa so ga Anne Crowley, Cath Larkins in Luis Manuel Pinto iz Centra za sodelovanje otrok in mladostnikov Univerze Central Lancashire. Zahvaljujemo se 120 otrokom, mladim in odraslim, ki so v zelo kratkem času prispevali svoje ideje k ustvarjanju tega priročnika. Zahvaljujemo se tudi tisočim otrok, mladim, družinam in članom skupnosti ter strokovnjakom po Evropi, ki so v zadnjih 30 letih prispevali k našemu učenju sodelovalne prakse z otroki. V priročnik smo skušali na pravičen način vključiti vse, česar ste nas naučili.

KAKO UPORABLJATI PRIROČNIK

Ta priročnik je namenjen osebam, ki poklicno delajo z otroki v šolah in drugih izobraževalnih ustanovah, bolnišnicah in drugih zdravstvenih ustanovah, drugih okoljih, službah za zaščito otrok, priseljence in azil, družinski podpori in predšolskih storitvah. Namenjen je socialnim delavcem, učiteljem, sodnikom, odvetnikom, uradnikom za priseljence, psihologom, javnim uslužbencem, mladinskim delavcem in delavcem dnevnega varstva. Cilj priročnika je pomagati navedenim in drugim strokovnjakom pri razumevanju in podpori pravice otrok, da so slišani. Ponuja praktične pristope za podporo strokovnjakom, da »izvajajo« sodelovanje otrok in poskrbijo, da to tudi deluje. Pojasnjuje, kaj pomeni izraz sodelovanje otrok, in prikazuje, kako lahko strokovnjaki podpirajo otroke, s katerimi sodelujejo – tako posameznike kot skupine, – pri sodelovanju v odločitvah, ki vplivajo nanje. Priročnik promovira pristop, ki temelji na procesu vzpostavljanja dialoga med odraslimi strokovnjaki in otroki in ki povečuje dostopnost za vse otroke, med drugim tudi majhne otroke, otroke z invalidnostjo, Rome in migrante.

■ Priročnik je priporočljivo brati kot celoto, vendar lahko posamezna poglavja berete in uporabljate tudi neodvisno od ostalih. Razumevanje prvega poglavja olajša uporabo praktičnih nasvetov v nadaljevanju priročnika. Poudarki različnih poglavij so:

- ▶ Prvo poglavje: Razumevanje sodelovanja otrok kot procesa: raziskovanje v teoriji in v praksi;
- ▶ Drugo poglavje: Ustvarjanje ugodnih okolij in poslušanje ustanov ali sistemov v zdravstvu, izobraževanju, kazenskem pravosodju, priseljevanju in vseh drugih javnih službah, ki vplivajo na življenje otrok;
- ▶ Tretje poglavje: Podpora sodelovanja otrok kot posameznikov;
- ▶ Četrto poglavje: Podpora sodelovanja otrok v skupinah;
- ▶ Peto poglavje: Seznam uporabnih virov.

■ Poglavja vsebujejo izbrane ilustrativne »primere« iz prakse in številne »opombe o praksi« z nasveti strokovnjakom, ki se ukvarjajo s prakso sodelovanja otrok. V priročniku in prilogah (za lažje kopiranje in prenos) so predstavljeni »kontrolni sezname« za strokovnjake, ki delajo z otroki. Ti so zasnovani tako, da strokovnjakom omogočajo hiter pregled najpomembnejših vidikov, na primer kadar razvijajo kulturo poslušanja v ustanovi za »nadomestno varstvo« ali otrokom razlagajo njihovo vlogo na sestankih ali v postopkih. Vsako poglavje se zaključi s sklopom Namigi in nasveti. Priročnik se redno sklicuje tudi na rezultate raziskave, ki je bila opravljena posebej za njegovo pripravo; zbranih je bilo 120 odgovorov, vključno z odgovori več kot 50 otrok, pa tudi mladih in odraslih.

PRVO POGlavJE

RAZUMEVANJE SODELOVANJA OTROK V TEORIJI IN PRAKSI

To poglavje bo strokovnjakom, ki se ukvarjajo z izobraževanjem, zdravstvom, nadomestnim varstvom, zaščito otrok, priseljenci in azilom, podporo družini in predšolsko vzgojo, pomagalo razumeti, kaj pomeni izraz »sodelovanje otrok« in pomembno vlogo, ki jo lahko igrajo pri upoštevanju otrokovih mnenj pri odločitvah. Poglavje pojasnjuje načela in koncepte obveščanja o praksi, postopku, kakovosti in oblikah smiselnega, etičnega in trajnostnega sodelovanja.

Preberite:

- ▶ 1.1 Pravica otrok, da so slišani v zadevah, ki vplivajo nanje;
- ▶ 1.2 Zakaj je sodelovanje otrok tako pomembno?;
- ▶ 1.3 Proces sodelovanja otrok – kaj vključuje?;
- ▶ 1.4 Vpliv v procesu sodelovanja otrok;
- ▶ 1.5 Narediti dobro – varno, etično, vključujoče in vplivno sodelovanje;
- ▶ 1.6 Podporna okolja.

1.1 PRAVICA OTROK, DA SO SLIŠANI V ZADEVAH, KI VPLIVAJO NANJE

— Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah (KOP), ki jo je Generalna skupščina OZN sprejela leta 1989, vključuje otrokovo pravico do upoštevanja mnenj otrok v zadevah, ki vplivajo nanje. 12. člen konvencije določa:

1. Države pogodbenice zagotovijo otroku, ki je sposoben oblikovati lastna mnenja, pravico do svobodnega izražanja teh mnenj v vseh zadevah, ki vplivajo na otroka, pri čemer se otrokova mnenja ustrezno upoštevajo na starost in zrelost otroka.

2. V ta namen se otroku zlasti omogoči, da je slišan v vseh sodnih in upravnih postopkih, ki ga zadevajo, bodisi neposredno bodisi prek zastopnika ali ustreznega organa, na način, ki je skladen s postopkovnimi pravili nacionalne zakonodaje.»

— 12. člen KOP je v mednarodno pravo človekovih pravic prvič uvedel priznavanje otrokove pravice in zmožnosti vplivanja na dejanja in odločitve, ki ga zadevajo. Uvaja obveznost spreminjanja statusa otrok glede na odrasle tako na individualni kot na kolektivni ravni. Izpodbija idejo, da so otroci preprosto predmet zaščite odraslih. Otroci so državljani sedanjosti in prihodnosti, ki imajo pravice in zmožnost vplivati na odločitve o svojem življenju in skrbah.

— Odbor ZN za otrokove pravice (CRC) opredeljuje sodelovanje v povezavi z 12. členom konvencije in pravico do obveščeniosti (17. člen) ter svobodo izražanja, vere, vesti, zbiranja in združevanja (13. in 15. člen). Izraz sodelovanje se zelo pogosto uporablja kot okrajšava za opis otrokove pravice do sodelovanja pri odločitvah in dejanjih, ki ga zadevajo, ter do tega, da nosilci odločanja upoštevajo njegova mnenja. Ti členi, zlasti 13. člen, prav tako podpirajo sodelovanje otrok v aktivizmu. V Smernicah Odbora ZN za otrokove pravice o sodelovanju (znane kot Splošni komentar št. 12 ZN) je zapisano:

Svoboda izražanja [13. člen] se nanaša na pravico do oblikovanja in izražanja lastnih mnenj ter iskanja in prejemanja informacij prek katerega koli medija. Uveljavlja pravico otroka, da ga država pogodbenica ne omejuje v mnenjih, ki jih ima ali izraža. Obveznost držav pogodbenic je, da se vzdržijo vmešavanja v izražanje teh mnenj ali v dostop do informacij, hkrati pa ščitijo pravico dostopa do komunikacijskih sredstev in javnega dialoga.

— Odbor ministrov Sveta Evrope je sprejel Priporočilo CM/Rec (2012)2 o sodelovanju otrok in mladostnikov, mlajših od 18 let (v nadaljevanju *Priporočilo o sodelovanju*). Oblikoval je priporočila kot smernice za politike, ki naj jih vlade uresničujejo na nacionalni ravni. Obstoj tega priporočila kaže na pomen, ki ga države članice pripisujejo sodelovanju otrok, in poudarja potrebo po ukrepih za spodbujanje večje osveščenosti in boljše prakse. *Priporočilo o sodelovanju* opredeljuje sodelovanje na način:

Posamezniki ali skupine otrok, ki imajo pravico, sredstva, prostor, priložnost in po potrebi podporo, da svobodno izrazijo svoja mnenja, so slišani in prispevajo k odločanju o zadevah, ki vplivajo nanje, pri čemer se njihova mnenja ustrezno upoštevajo glede na njihovo starost in zrelost.

— *Priporočilo o sodelovanju* je bilo razvito po celovitih pregledih praks sodelovanja otrok v številnih državah članicah Sveta Evrope in ob neposrednem vključevanju otrok v delo pripravljalnega odbora. Zajema pravice otrok in mladih, da so slišani v vseh okoljih, tudi v šolah, skupnostih in družini, ter na nacionalni in evropski ravni. Ta priročnik naj bi na zelo praktičen način prispeval tudi k odpravi preostalih vrzeli med *Priporočilo o sodelovanju* in stopnjami njegovega izvajanja v različnih državah članicah Sveta Evrope.

— Standardi Sveta Evrope na drugih pomembnih področjih, kot so otrokom prijazno pravosodje in otrokom prijazne socialne storitve, vsebujejo smernice za države članice in za številne različne strokovnjake, ki delajo z otroki, o uresničevanju pravic posameznih otrok, da so slišani v sodnih in upravnih postopkih. Ti standardi so nadalje obravnavani v tretjem poglavju tega priročnika, ki se osredotoča na pravice posameznih otrok.

— Odbor ZN za otrokove pravice je poudaril, da je za razumevanje pomena in obsega 12. člena konvencije bistvenih več različnih razsežnosti. Povzete so na sliki 1 spodaj.

Slika 1: Razsežnosti sodelovanja otrok

RAZSEŽNOST	RAZLAGA
Univerzalna razsežnost sodelovanja	
Velja za vse otroke brez kakršne koli diskriminacije	Sodelovanje je pravica vseh otrok. Prizadevati si je treba, da se vključijo marginalizirani otroci, med katerimi so na primer deklice, invalidi, otroci iz avtohtonih ali manjšinskih etničnih skupin, otroci na poti, otroci, ki delajo, ali LGBTQI.
Je hkrati cilj in sredstvo	Vsi posamezniki so upravičeni do sodelovanja pri odločitvah, ki vplivajo nanje, zaradi človekovega dostojanstva in spoštovanja. Sodelovanje je sredstvo za uresničevanje drugih pravic; na primer pravica do pravičnosti zahteva, da so otroci slišani.
Velja za otroke kot posameznike in kot skupino	Otroci so upravičeni do tega, da se njihova mnenja upoštevajo pri posameznih zadevah, na primer v šolah ali postopkih oskrbe, in pri odločitvah, ki nanje vplivajo kolektivno, kot so lokalne ali nacionalne politike ali uporaba virov.
Velja za vse zadeve, ki vplivajo na otroke	Pravice do sodelovanja ne veljajo le za vprašanja, ki so pogosto povezana z otroštvom, kot so izobraževanje ali zdravje, ampak tudi za širša vprašanja, kot so okolje, promet ali priseljevanje.
Številne razsežnosti sodelovanja	
Zahteva različne oblike za različne okoliščine	Pravica do sodelovanja velja za otroke vseh starosti. Način njihovega sodelovanja se bo razlikoval glede na njihove interese, starost in sposobnosti ter bo zahteval različna okolja, stopnjo podpore in oblike informacij.
Obsega različne pristope in sredstva	Sodelovanje lahko poteka po spletu ali v živo, neposredno ali posredno. Sodelovanje lahko zajema posvetovanje, gibanja, ki jih vodi mladostnik ali otrok, in vse vmesne dejavnosti.

Razsežnosti moči in odgovornosti sodelovanja

Ni v nasprotju s pravico do zaščite	Otroci so upravičeni do vseh vrst zaščite v KOP. Pravica do sodelovanja mora biti uresničevana v skladu s temi zaščitami. Sodelovanje je koristno za zaščito otroka.
Razlikuje se od sodelovanja odraslih	Otroci imajo drugačen pravni status kot večina odraslih in nimajo svobode, da bi sami sprejemali vse odločitve. Pogosto rabijo podporo odraslih, odvisno od starosti, kompetenc in konteksta. Odrasli morajo spodbujati otrokove koristi.
Spodbuja opolnomočenje	Sodelovanje ponuja priložnosti za pridobitev dodatnih znanj, veščin, samozavesti in izkušenj. Sodelovanje spodbuja otrokove pravice in povečuje državljansko zavzetost. Odstranitev ovir za opolnomočenje otrok zahteva spremembo odnosa odraslih in nadzora nad viri.
To je pravica, ne dolžnost	Otroci lahko izbirajo, ali bodo izrazili svoja mnenja ali sodelovali pri odločanju o vprašanih, ki zadevajo njih ali njihove skupnosti. Nekateri otroci, tako kot mnogi odrasli, se ne bodo odločili za sodelovanje. Nikoli ne smejo biti prisiljeni ali pod pritiskom, da to storijo proti svoji volji.

Prerejeno po: UNICEF (2018), [Konceptualni okvir za merjenje rezultatov sodelovanja mladostnikov](#).

1.2. ZAKAJ JE SODELOVANJE OTROK TAKO POMEMBNO?

Pravica do sodelovanja ni pomembna le kot pravica in splošno načelo, temveč tudi zato, ker upoštevanje mnenj otrok pri odločitvah in dejanjih, ki vplivajo nanje, prinaša pomembne takojšnje in dolgoročne koristi za otroke in skupnosti, vključno z:

- ▶ **Izboljšano življenje, storitve in politike:** Otroci imajo edinstveno znanje o svojem življenju, potrebah in skrbih. Z uporabo tega znanja lahko njihove ideje in mnenja privedejo do učinkovitejših, ustrežnejših in trajnejših javnih storitev, izboljšanih individualnih odločitev otrok in večjega izpolnjevanja otrokovih individualnih in kolektivnih pravic.
- ▶ **Izboljšana zaščita:** Pravica in varen prostor, kjer si lahko slišan, delujeta kot močno sredstvo za reševanje situacij nasilja, zlorabe, grožnje, krivice ali diskriminacije. Ustvarjanje kulture in mehanizmov, ki spodbujajo in omogočajo otrokom, da spregovorijo, jim bo omogočilo, da se soočijo in razkrijejo kršitve njihovih pravic. Odrasli lahko zaščitijo otroke le, če vedo, kaj se dogaja v njihovem življenju – in pogosto so otroci edini, ki lahko zagotovijo te informacije.
- ▶ **Razvoj zmožnosti:** Smiselno sodelovanje otrok in strokovnjakov omogoča pridobivanje veščin, izgradnjo kompetenc in razširjanje želja. Sodelovanje spodbuja zmožnost otrok za državljansko udejstvovanje in spoštovanje drugih ter sposobnost strokovnjakov za razumevanje skrbi ljudi, s katerimi in za katere delajo.
- ▶ **Prispevek k skupnostim:** Otroci pomembno prispevajo k skupnostim, v katerih živijo. S svojimi energijo, veščinami, željami, ustvarjalnostjo in strastjo lahko okrepijo demokratičen dialog, se spopadejo s krivico, gradijo civilno družbo, mir in nenasilno reševanje konfliktov ter razvijejo inovativne rešitve za dolgotrajne neenakosti.
- ▶ **Večja odgovornost:** Sodelovanje krepi odgovornost. Ustvarjanje ustanov in sistemov, ki upoštevajo otrokova mnenja, prispeva k oblikovanju sistemov, v katerih bodo ljudje na oblasti lahko poklicani na odgovornost, če ne bodo izpolnili svojih zavez. To povečuje zaupanje otrok v sistem.

1.3 PROCES SODELOVANJA OTROK – KAJ VKLJUČUJE?

Priporočilo o sodelovanju navaja, da če želimo, da bo sodelovanje učinkovito, smiselno in trajnostno, ga je treba razumeti kot proces in ne kot enkratni dogodek, saj zahteva stalno zavzemanje v smislu časa in virov.

Priporočilo o sodelovanju in *Splošni komentar št. 12* ZN jasno sporočata, da ni dovolj samo poslušati otroke. Treba je tudi resno razmisliti o njihovih mnenjih in pri nadaljnjih dejanjih upoštevati, kar povedo. Za uresničitev te ideje so bili razviti različni modeli.

Smiselno sodelovanje je bilo v Lundy modelu otrokovega sodelovanja koristno zasnovano tako, da vključuje vidike prostora, glasu, občinstva in vpliva (glejte *Poglavje 5.8, Podporna teorija*):

Prostor: Da bi bili otroci vse bolj dejavni pri vplivanju na zadeve, ki vplivajo nanje, morajo biti sposobni oblikovati in izražati mnenja, pri tem pa jim je treba zagotoviti prostor in čas. Dobiti morajo priložnost, da pridobijo samozavest, čas in »varen ter vključujoč prostor«, da lahko prispevajo svoja mnenja.

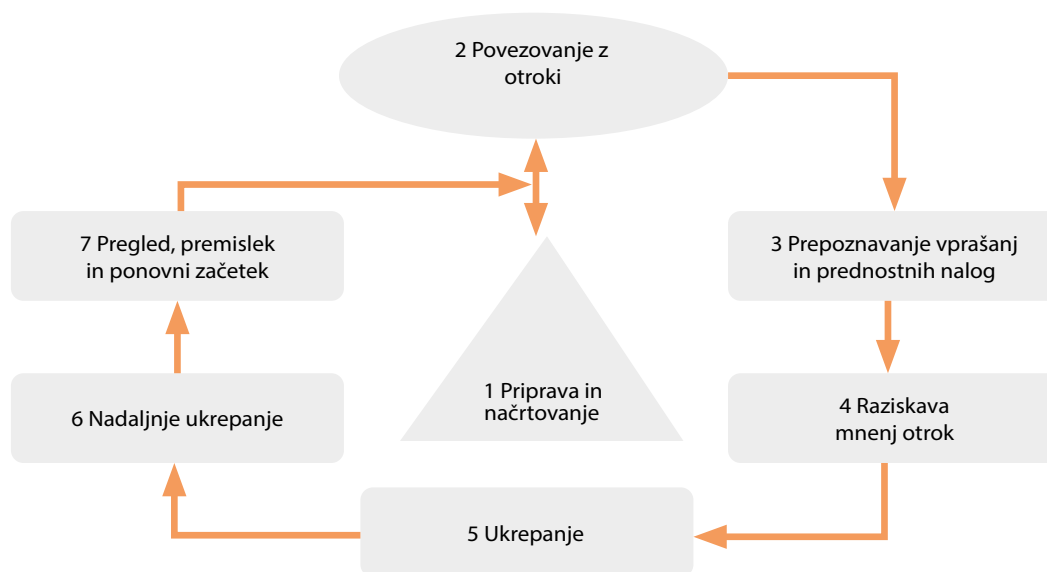
Glas: Ustrezne in dostopne informacije so pomemben predpogoj za sposobnost izražanja mnenj ter pogajanja o odločitvah. Odrasli so odgovorni za iskanje načinov, kako otrokom omogočiti, da sporočajo svoja mnenja, pomisleke ali ideje.

Občinstvo: Bistvo pravice do sodelovanja je, da odrasli spoštljivo poslušajo, kaj imajo otroci povedati. Pravico do izražanja mnenj in njihovega ustreznega upoštevanja je mogoče uresničiti le, če mnenja otrok slišijo tisti ljudje, ki imajo moč in pooblastila, da delujejo v zvezi s temi mnenji.

Vpliv: Pravica do sodelovanja ne vodi samodejno do tega, da se v vseh okoliščinah in v vseh pogledih upoštevajo otrokova mnenja. Vendar pa zahteva, da se njihova mnenja ustrezno upoštevajo in da se o vsaki nadaljnji odločitvi poroča otrokom z obrazložitvijo, kakšen je bil vpliv njihovih mnenj in zakaj je bila odločitev sprejeta.

— *Priporočilo o sodelovanju in Splošni komentar št. 12* ZN tudi jasno povesta, da sodelovanje otrok ni enkratni dogodek. Sodelovanje je proces in se ne zaključi z izražanjem otrokovih mnenj, ki se nato posredujejo pravemu občinstvu, ampak vključuje odrasle in otroke, ki na vseh ravneh soustvarjajo vpliv in spremembe. Razumevanje sodelovanja na ta način spodbuja otroke in odrasle k skupnemu delovanju pri uresničevanju idej o prostoru, glasu, občinstvu in vplivu. Sodelovanje otrok vključuje ponavljajoče se cikle načrtovanja in priprave ter povezovanja z otroki; prepoznavanja ciljev in prednostnih nalog; raziskovanja idej; ukrepanja; nadaljnega ukrepanja ter pregleda in izmenjave rezultatov (glejte sliko 2 in *Larkins, C. (2019)*).

Slika 2: Sodelovanje kot tekoč proces, ki povzroča spremembe

— V vsaki izmed sedmih faz je pomembno razmisliti o kakovosti ponujenega sodelovanja in oblikah vpliva, ki ga lahko dosežejo otroci.

1.4 VPLIV V PROCESIH SODELOVANJA

— V vsaki fazi procesov sodelovanja (priprava, povezovanje, določanje prednostnih nalog, raziskava, ukrepanje, nadaljnje ukrepanje, pregled in ponovni začetek) so lahko otrokom na voljo različne oblike vpliva. Dosegljiv vpliv bo odvisen od konteksta, ciljev, časa, virov in otrokovih lastnih želja glede postopka. V nekaterih fazah se lahko z otroki posvetujemo, v drugih pa lahko oni prevzamejo vodenje.

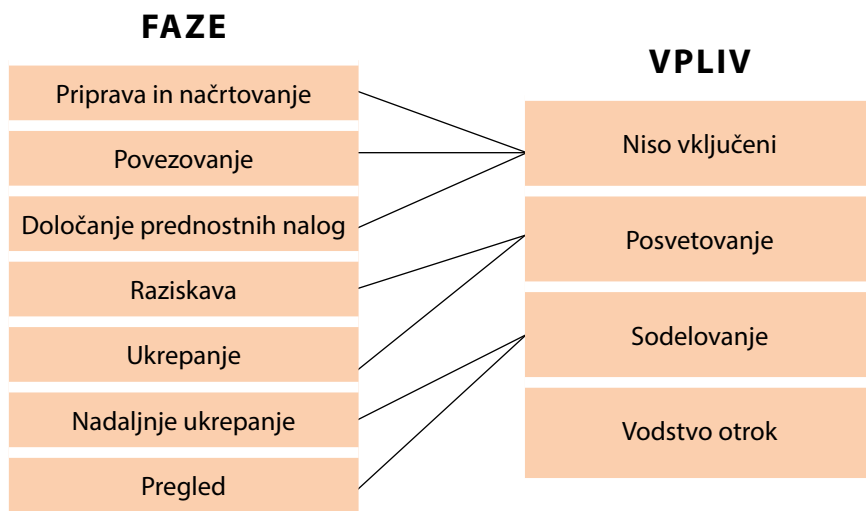
— Razmišljanje o naslednjih stopnjah vpliva lahko pomaga ugotoviti, v kolikšni meri so otroci vključeni ali vodijo procese sodelovanja:

- ▶ **Posvetovalno sodelovanje:** S tem pristopom odrasli iščejo mnenja skupine otrok, nato pa delajo s temi rezultati na način, ki otrokom omogoča preglednost.
- ▶ **Sodelovanje:** Ta pristop ponuja večjo stopnjo partnerstva med odraslimi in otroki. Pojavi se, ko odrasli, potem ko so prepoznali težavo, ki jo je treba odpraviti, vključijo otroke, da jim pomagajo ugotoviti, kaj in kako je treba ukrepati.
- ▶ **Sodelovanje, ki ga vodi otrok:** Pri tem pristopu imajo otroci prostor in priložnost, da sledijo svojemu dnevnemu redu, začnejo svoje dejavnosti in izvajajo zagovorništvo.

— Proces sodelovanja, ki se začne kot posvetovalni, lahko postane bolj sodelovalni, saj tako otroci kot odrasli pridobivajo na zaupanju in razumevanju. Namesto razmišljanja o sodelovanju kot lestvi je zato koristno razmišljati o sodelovanju kot rešetki. Priložnosti za povečanje vpliva se lahko pojavijo v vsaki fazi in ciklu procesov sodelovanja. Sčasoma bi morali težiti k večjemu neposrednemu odločanju otrok.

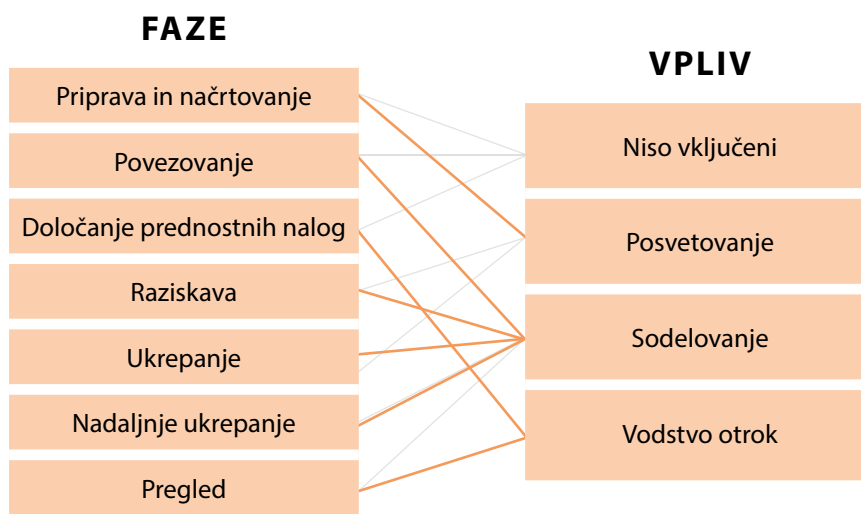
— Tako na primer slika 3 na praktičnem primeru prikazuje tipičen napredek od neudeležbe do sodelovanja. Brez vključevanja otrok se je ravnatelj odločil, da se je treba z otroki posvetovati o izboljšanju šolskega prevoza. Za raziskavo je prosil osebje, naj napiše anketo, v kateri bodo otroke v šoli prosili za ideje. Ravnatelj je te ideje predstavil predstavnikom Sveta šole in otroškemu šolskemu svetu. V bolj sodelovalnem koraku so predstavniki Sveta šole nadaljevali z zamenjavo avtobusnega podjetja in prosili, da otroški šolski svet podpre njihovo odločitev. Skupaj so se obrnili na vse otroke v šoli in se ob pregledu postopka dogovorili, da bodo otroci v naslednjem ciklu imeli več možnosti vodenja.

Slika 3: Prva rešetka sodelovanja otrok

— Če postavimo isti primer v drugo fazo (glejte sliko 4 v zeleni barvi), so predstavnike Sveta šole vprašali, kako naj bodo otroci vključeni v izbiro novega avtobusnega podjetja. Predstavniki Sveta šole so s sodelavci oblikovali povabilo novim avtobusnim podjetjem, da se prijavijo na razpis za delo. Določili so prednostne veščine, ki bi jih morali imeti vozniki avtobusov, nekateri otroci pa so sodelovali v anketi z možnimi ponudniki. Ravnatelj je nato napisal poročilo o odločitvi v šolsko glasilo in poslal povratne informacije vsem otrokom (in staršem). Predstavniki Sveta šole so ločeno razpravljali o dveh fazah tega procesa sodelovanja in se odločili, da se vpliv otrok v šoli poveča.

Slika 4: Rešetka druge faze sodelovanja otrok

Strokovnjaki bi morali raziskati priložnosti in koristi različnih pristopov v različnih obdobjih. Resnično sodelovalno okolje zahteva veliko več kot le ustanovitev formalnega sveta šole ali skupine uporabnikov storitev. Vključuje ustvarjanje varnih, etičnih in vključujočih sodelovalnih okolij in podporo širšim priložnostim za otrokovo vodstvo in vpliv.

1.5 NAREDIRI DOBRO – VARNO, ETIČNO, VKLJUČUJOČE IN VPLIVNO SODELOVANJE

Splošni komentar št.12 ZN za zagotovitev varnega, etičnega, vključujočega in učinkovitega sodelovanja otrok opredeljuje devet osnovnih zahtev, v skladu s katerimi mora potekati sodelovanje:

- ▶ **Pregledno in informativno:** Otrokom je treba zagotoviti popolne, dostopne, raznolike in njihovi starosti primerne informacije o njihovi pravici do svobodnega izražanja svojih mnenj in do tega, da se njihova mnenja ustrezno upoštevajo, ter o tem, kako bo to sodelovanje potekalo in kakšni bodo njegov obseg, namen in potencialen vpliv.
- ▶ **Prostovoljno:** Otrok se nikoli ne sme siliti v izražanje mnenj v nasprotju z njihovimi željami in jih je treba obvestiti, da lahko v kateri koli fazi prenehajo sodelovati. Na primer odločitev o pridružitvi svetu šole mora biti izbira otroka (glejte [praktični dodatek](#)).
- ▶ **Spoštljivo:** Otroke je treba poslušati, jih jemati resno in njihova mnenja obravnavati s spoštovanjem.
- ▶ **Ustrezno:** Otrokom je treba dati priložnosti, da izrazijo svoja mnenja na vprašanja, ki so resnično pomembna za njihovo življenje, jim omogočiti, da se opirajo na svoje znanje, veščine in sposobnosti, ter jim dati tudi priložnosti, da uresničijo ideje in dejavnosti.
- ▶ **Otrokom prijazna okolja in delovne metode:** Pristope k delu z otroki je treba prilagoditi njihovim zmožnostim. Otroci morajo imeti na razpolago ustrezen čas in vire, da bodo ustrezno pripravljene in bodo imeli samozavest in priložnost prispevati svoja mnenja. Upoštevati je treba dejstvo, da bodo otroci potrebovali različne ravni podpore in oblike vključevanja glede na njihovo starost in razvijajoče se sposobnosti.
- ▶ **Vključujoče:** Sodelovanje mora biti vključujoče, izogibati se je treba obstoječim vzorcem diskriminacije in spodbujati priložnosti za sodelovanje vseh otrok, tako deklet kot fantov. Ne sme se predvidevati, kaj določene skupine otrok zmorejo in česa ne. Otroci morajo imeti enake možnosti, da izrazijo svoja mnenja in dobijo povratne informacije o svojih prispevkih ([priloga 4](#) vsebuje nasvete za strokovnjake o vključujoči praksi).
- ▶ **Podprto z usposabljanjem:** Učitelji in drugi odrasli potrebujejo priprave, veščine in podporo, da učinkovito olajšajo sodelovanje otrok, da jim na primer omogočijo večšine poslušanja, skupno delo z otroki in njihovo učinkovito sodelovanje v skladu z njihovimi razvijajočimi se sposobnostmi.

- ▶ **Varno in občutljivo na tveganje:** V nekaterih situacijah lahko izražanje mnenj vključuje tveganja. Otroci morajo biti prepričani, da lahko kritizirajo ali izpodbijajo kateri koli vidik storitev, ki jih prejemajo, ne da bi bili zato deležni kazni ali povračilnih ukrepov. Odrasli so odgovorni za otroke, s katerimi sodelujejo. Sprejeti morajo vse previdnostne ukrepe, da za sodelujoče otroke čim bolj zmanjšajo tveganje nasilja, izkoriščanja ali kakršne koli druge negativne posledice njihovega sodelovanja. Osebe mora spoznati svoje pravne in etične obveznosti in odgovornosti, na primer v zvezi z lastnim vedenjem ali kaj storiti, če se jim pove o neprimernem vedenju drugih, obstajati pa mora tudi sistem za poročanje o morebitnih primerih zlorabe. Treba je oceniti tveganje dejavnosti in sprejeti ukrepe za zmanjšanje vseh ugotovljenih tveganj za otroke (glejte [prilogo 3](#) – zaščitni kontrolni seznam za organizacijo dogodkov in dejavnosti).
- ▶ **Odgovorno:** Nadaljnje ukrepanje in upoštevanje predlogov otrok je bistvenega pomena, saj povečuje vpliv sodelovanja otrok in spoštovanja njihovih pravic. Otroci so upravičeni do jasnih povratnih informacij o tem, kako je njihovo sodelovanje vplivalo na rezultate. Kjer je to primerno, je treba otrokom omogočiti, da sodelujejo v nadaljnjih procesih ali dejavnostih. Potrebni so mehanizmi, ki otrokom omogočajo, da se pritožijo in zahtevajo odškodnino. Treba je spremljati in oceniti sodelovanje, kjer je mogoče z otroki samimi.

Podrobnejši opis, kaj vsaka od teh devetih zahtev pomeni za prakso, najdete v [prilogi I](#) tega priročnika.

PRAKTIČNI DODATEK

Soglasje in zaščita otrok

Sodelovanje je prostovoljno. Pomembno je, da otroci vedo, da imajo pravico ne sodelovati ali se aktivno odločiti za vključitev. Otroke je treba pozvati, da podpišejo obrazec za soglasje, in si vzeti čas za pogovor z njimi o tem, kaj to pomeni, preden se sodelovanje začne. Opozoriti jih je treba, da lahko soglasje kadar koli prekličejo.

V nekaterih okoliščinah (na primer za otroke, mlajše od 16 let) boste morda morali pridobiti dovoljenje staršev ali zakonitih skrbnikov, ki bodo potrebovali podobne podatke. Ko vabite otroke k sodelovanju, poskrbite, da bodo dobili dobre informacije o:

- zadevi,
- kaj delate in zakaj – ozadje,
- kaj boste storili s prejetimi informacijami,
- zaupnosti in anonimnosti,
- kdaj in kako bodo dobili povratne informacije o tem, kako so bila njihova mnenja upoštevana.

Včasih otroci, ko se srečajo v skupini ali na varnem kraju, izkoristijo priložnost, da spregovorijo o svojih pomislekih glede sebe ali drugih. Za zaščito otrok je treba včasih zaupnost kršiti, na primer če je življenje nekoga neposredno ogroženo. Organizacijski postopki za zaščito otrok in popolnoma integrirane politike zaščite otrok morajo zagotoviti okvir za te okoliščine, opredeliti vloge za poročanje o nepravilnostih in podporo otrokom ter odraslim in otrokom zagotoviti jasne informacije. Otrokom je treba dati jasne informacije o tem, s kom se lahko pogovorijo o kakršnih koli težavah, in jih spodbujati, da poiščejo podporo nekoga, ki mu zaupajo. Strokovnjaki morajo otrokom povedati, v kakšnih okoliščinah lahko pride do kršitve zaupnosti, katere vrste informacij je treba posredovati naprej in kako se lahko odločajo, kako bo to storjeno.

1.6 PODPORNNA OKOLJA

— Ključni ukrepi za omogočanje sodelovalnega okolja so opisani v *Priporočilo o sodelovanju*:

A. Vzpostavitev pravnega in političnega okolja

— Pravni standardi in prakse so potrebni za zagotovitev spodbudnega in zaščitnega okolja, ki otrokom omogoča sodelovanje v luči medsebojnega spoštovanja, zaupanja in razumevanja. Vzpostavitev zakonskih pravic, njihovo vključevanje v politike in zagotavljanje potrebne proračunske podpore prispeva k ustvarjanju okolja, v katerem je sodelovanje institucionalizirano in kulturno vključeno za vse otroke, ne pa zgolj niz kratkoročnih, enkratnih dejavnosti. Ravnatelji bodo morda želeli razmisliti o oblikovanju politik in postopkov v svojih šolah, s čimer bodo zagotovili pravico otrok, da so slišani na kakršnih koli obravnavah. Socialni delavci v mnogih državah bodo morali na podlagi nacionalnih zakonodaj prisluhni otrokovim željam in občutkom, preden bodo sprejeli odločitve, na primer o tem, kje bo otrok živel ali hodil v šolo. V nekaterih državah članicah Sveta Evrope imajo otroci, prizadeti zaradi ločitve staršev, pravico, da njihove interese zastopa neodvisna oseba, ki jo imenuje družinsko sodišče.

B. Spodbujanje osveščenosti o pravici do sodelovanja

— Otroke je treba seznaniti s pravicami do sodelovanja in s tem, kako jih lahko uporabijo v določeni instituciji, procesu ali sistemu. Izobraževanje o otrokovih pravicah bi moralo biti vključeno v šolske programe. Vsi strokovnjaki bi morali podpirati otroke, da pridobijo veščine in samozavest za nastopanje. Šole, bolnišnice, zdravstvene ambulante, dnevni centri, sodišča in begunski centri bi morali otrokom zagotoviti informacije o možnostih sodelovanja v jeziku in obliki, ki jo lahko razumejo. Na primer otroci na poti (glejte primer spodaj) bodo ob različnih časih potrebovali različne dele informacij.

— Vsi strokovnjaki, ki delajo z otroki, potrebujejo usposabljanja o otrokovih pravicah sodelovanja na ravni pred zaposlitvijo in med njo. Pomagala bi jim razumeti vpliv sodelovanja otrok pri svojem praktičnem delu, za institucije ali sisteme, v katerih delajo, pa tudi javne politike, ki vplivajo na življenje otrok, s katerimi delajo. Ko na primer sodišče uvaja nove organizacijske politike za izboljšanje sodelovanja otrok v postopkih, zagotovite usposabljanje o zahtevanih kompetencah za vse ustrezne sodne strokovnjake (sodnike, tožilce, sodne odvetnike itd.) in stranke na sodiščih. Strokovnjaki, ki delajo z otroki, bi morali starše in otroke opozoriti na otrokove pravice, vključno s pravico, da so slišani, in jim pomagati pri razmisleku o posledicah. Zdravstveni delavci, učitelji, zaposleni v predšolski vzgoji, zdravniki lahko denimo to vlogo prevzamejo v svojih rednih stikih s starši in otroki.

PRIMER

Osveščanje o pravicah otrok na poti

Na Balkanu je organizacija Save the Children ustanovila mobilne ekipe za delo z begunskimi in migrantskimi otroki in družinami na različnih vstopnih in izstopnih točkah med državami in v tranzitnih središčih. Ena izmed vlog teh skupin je bila, da jim v njihovih jezikih zagotovijo ustne informacije o tem, kako lahko izrazijo skrbi, in podprejo možnosti deklet in fantov na poti, da izrazijo svoja mnenja. To poudarja, kako je mogoče podpreti otroke na poti, da sodelujejo, prek:

- 'točk poslušanja', ki otrokom na poti dajejo možnosti in pomagajo nadgraditi njihove pozitivne strategije spoprijemanja ter jim pomagajo pri dostopu do storitev, oskrbe in zaščite;
- posvetovanj z dekleti in fanti različnih starosti (v taboriščih, tranzitnih centrih, uličnih okoljih), da se poiščejo njihova mnenja za informiranje o zasnovi, spremljanju, vrednotenju in učenju programov;
- poslušanja mnenj posameznih otrok in njihovega skrbnega upoštevanja pri odločitvah, ki vplivajo nanje, zlasti pri vodenju primerov o zaščiti otrok;
- krepitve neformalnih družbenih omrežij za otroke in podpore skupinam in združenjem otrok v begunskih taboriščih in taboriščih za notranje razseljene osebe, na ulicah in v drugih tranzitnih skupnostih;
- deljenja informacij in usposabljanja deklet in fantov (v različnih starostnih skupinah) o otrokovih pravicah, zaščiti, enakosti spolov, življenjskih veščinah v sprejemnih centrih, prostorih, prijaznih do otrok in mladine, ter drugih okoljih;

- podpore dekletom in fantom pri organiziranju lastnih osveščevalnih, zastopniških in zagovorniških pobud, ki jih vodijo otroci, pri sodelovanju v mehanizmih za zaščito otrok, ki temeljijo na skupnosti, pri izvajanju raziskav o sodelovalnem delovanju ter pri sodelovanju v podnacionalni, nacionalni, regionalni in globalni politiki in izvajanju procesov, ki vplivajo nanje.

Več informacij najdete v: [Save the Children \(2018\)](#), [Vodnik po programu Otroci na poti](#) in [Priročnik Sveta Evrope o dostopu do pravic, otrokom prijaznih informacij in postopkov za otroke migrante](#).

C. Ustvarjanje priložnosti za sodelovanje

— Otrokom je treba zagotoviti čas in priložnosti, da so njihova mnenja slišana in da lahko vplivajo na odločitve in dejanja, ki vplivajo nanje. To zahteva več kot enkratno posvetovanje. Potrebna je »institucionalizacija« priložnosti, da so posamezniki in skupine otrok slišane, na primer na njihovem domu, v šolah, lokalnih skupnostih, zdravstvenem varstvu, pri zaščiti otrok, na delovnih mestih ter v pravosodnih sistemih in nacionalnih procesih. Zahteva tudi podporo otrokom pri organizaciji, prepoznavanju zadev, ki vplivajo nanje, in dostopu do ustreznih oblikovalcev politike. Potrebne so tudi priložnosti za raziskovanje, razvoj strategij za delovanje, medsebojno podporo in kampanje ter zagovarjanje sprememb, tako na spletu kot po bolj tradicionalnih poteh.

— Šole, bolnišnice, policijske postaje in vse javne službe bi morale ustvariti mehanizme povratnih informacij, prek katerih bi otroci lahko delili svoje pomisleke, izkušnje in ideje za izboljšanje storitve in dostopa. To bi lahko denimo izvedli s preprostim spletnim mestom ali aplikacijo na pametnem telefonu (glejte naslednji primer), vendar bi morale biti vključene tudi bolj tradicionalne poti.

PRIMER

Vladni mladinski portal za otroke

V Nemčiji je zvezna vlada izdelala mladinski portal z otrokom prijaznimi informacijami, ki omogočajo neposreden dialog med otroki in politiki. Ustanovljen je bil leta 2005 in otrokom od 12. leta naprej omogoča, da se seznanijo s trenutnimi političnimi vprašanji, da se ukvarjajo z raziskavami, razvijajo strategije delovanja, zagotavljajo medsebojno podporo in vodijo kampanje ter zagovarjajo spremembe. Več informacij na: www.mitmischen.de

NAMIGI IN NASVETI

Kako začeti

Pri pisanju tega priročnika smo se posvetovali z več kot 120 otroki in odraslimi po vsej Evropi. Svetovali so nam, kako se soočiti z nekaterimi izzivi, s katerimi se vsi spopadamo v želji po zagotovitvi smiselnega in vključujočega sodelovanja otrok. Razmislek o sodelovanju pri prepoznavanju izzivov, s katerimi se soočamo in iskanje nasvetov pri izkušenih ljudeh (vključno z otroki) je vedno ključen del procesa. Tu je nekaj namigov in nasvetov za začetek:

- Vzpostavljajte mreže in povezave ter spodbujajte partnerske organizacije, ki podpirajo prizadevanja otrok za vplivanje in odločitve
- Začnite z manjšimi prizadevanji in vzpostavite bazo dokazov, izboljšajte pristope in načrtujte naslednjo stopnjo.
- Za učinkovito, kakovostno in etično sodelovanje potrebujemo določene finančne vire, vendar pa lahko z usposobljenimi moderatorji tudi z majhnim proračunom dosežemo veliko. Učite se iz izkušenj, razvijajte sodelovalno prakso, kakor in ko to dopuščajo viri in zaupanje.
- Poskrbite, da bo na voljo dovolj časa za pripravo in podporo otrokom za sodelovanje.
- Obrnite se na otroke iz različnih okolij in odstranite ovire. Otroci, tako kot odrasli, so zelo različni in radi sodelujejo v stvareh na različne načine. Najboljši nasvet je preizkušanje in pregledovanje številnih različnih metod in pristopov ter delo z otroki samimi.
- Uporabite različne metode, da dosežete otroke in jih povabite k sodelovanju.
- Sprejmite nasvete otrok, kako stopiti v stik z njihovimi vrstniki in jih vključiti v postopek.
- Redno pregledujte svojo prakso z otroki in sodelavci ter se sprosti učite iz nje.

RAZVIJANJE SODELOVALNIH ORGANIZACIJ IN OKOLIJ

To poglavje se osredotoča na organizacije ali sisteme, v katerih delajo strokovnjaki – na primer šole, centri za predšolsko vzgojo, bolnišnice, zdravstveni domovi, uradi, pravosodje in sistemi za zaščito otrok. Raziskuje, kako je mogoče organizacije in sisteme prilagoditi ali spremeniti, da se ustvarijo spoštljivejši prostori za otroke, da lahko ti samozavestno in z zaupanjem izražajo svoja mnenja, in kako okrepiti sposobnost sodelovanja. Cilj je vključiti sodelovanje otrok v vsakodnevno odločanje posameznih otrok ter v delovanje in upravljanje organizacij ali sistemov. To dosežemo z vzpostavitvijo visokokakovostnih tekočih procesov sodelovanja, ki temeljijo na pravicah, v celotni organizaciji, vključno z reprezentativnimi strukturami, kot so šolski sveti, forumi bolnikov in uporabnikov storitev.

Strokovnjaki lahko izpeljejo vrsto korakov, s katerimi pomagajo soustvarjati z otroki, v okolju, kjer lahko uspeva smiselno, etično in učinkovito sodelovanje:

- ▶ 2.1 Zagotavljanje lastništva na najvišji ravni;
- ▶ 2.2 Izvajanje ocene trenutnega stanja;
- ▶ 2.3 Razvijanje organizacijske politike in postopkov;
- ▶ 2.4 Krepitev sposobnosti osebja;
- ▶ 2.5 Vzpostavitev varnih in dostopnih pritožbenih mehanizmov;
- ▶ 2.6 Spremljanje in pregled izvajanja.

2.1 ZAGOTAVLJANJE LASTNIŠTVA NA NAJVIŠJI RAVNI

Prvi korak vsakega sodelovalnega procesa je zagotoviti zavezanost oblikovanju politik in storitev glede na potrebe in pravice otrok in mladih ter jim dati resnično besedo in resnične izbire o politikah in storitvah ustanov ali uradov, ki vplivajo nanje. Učitelji, socialni delavci, zdravstveni delavci, psihologi, uslužbenci na sodiščih, odvetniki, sodniki in politiki, ki želijo izboljšati obseg in prakso sodelovanja otrok v svoji organizaciji ali uradu, bi morali iskati zaveznike (vključno z otroki in starejšimi strokovnjaki, kjer je to mogoče) in vzpostavljati omrežja. Strokovnjaki bi morali te zaveznike vključiti v ponovno preučitev, kako je mogoče prerazporediti vire za sodelovanje otrok, da se lahko podpre procese sodelovanja, ki ustrezajo potrebam vseh otrok. Razvoj infrastrukture in krepitev organizacijske zmogljivosti zahtevata čas, zavzetost, zadostno podporo osebja in zavezo za sprejetje organizacijskega pristopa k učenju. Spreminjanje kulture je večinoma potrebno ravno toliko kot viri, zato je pomembno, da se posamezniki na najvišjih pozicijah počutijo kot del tega in vodijo z zgledom. Pogovori in dialog (glej primer spodaj) med otroki in posamezniki na najvišjih pozicijah ali ministri lahko ustvarijo razumevanje in zagon za tovrstne spremembe.

Strokovnjaki, ki želijo spodbuditi sodelovanje otrok v svojem uradu ali ustanovi, tako imenovani «prvaki» sodelovanja otrok (glejte primer na drugi strani), morajo pripraviti informacije, ki ponazarjajo prednosti sodelovanja otrok in poudarjajo pravne in politične obveznosti, da se sodelovanje omogoči. Posameznikom na najvišjih pozicijah naj svetujejo nekaj preprostih prvih korakov, ki jih je treba sprejeti, nato pa spremljajo ta napredek z nadaljnjimi nasveti, kot je predstavljeno v tem poglavju priručnika. Kontrolni sezname na koncu drugega poglavja ponazarjajo ključne elemente otrokom prijazne in sodelovalne ustanove v dveh različnih okoljih.

PRIMER

Pogovori in dialog z vladnimi ministri

Na Finskem je sto otrok (starih od 5 do 17 let) iz cele države 20. novembra 2019 prevzelo vladno palačo in tri ure delalo s 15 ministri in 40 uradniki. Udeležili so se delavnic o družbenih omrežjih, globalnem segrevanju in dobrem življenjskem standardu ter pripravili izjavo z naslovom Volja otrok. Izjavo so predali kanclerju pravosodja in namestniku kanclerja, o njej so razpravljali na vladnem zasedanju z naslovom Večerna šola, ki je neformalno delovno srečanje, organizirano enkrat na teden.

Vprašanja, ki so jih sprožili otroci, so bila pozneje obravnavana na več mestih. Minister za družino in socialne zadeve je na primer izpostavil željo otrok po nizkem pragu za dostop do storitev duševnega zdravja. Vprašanja, ki so jih otroci izpostavili, so bila upoštevana pri razvoju nastajajoče nacionalne strategije za otroke. Dogodek je številnim odločevalcem pomagal spoznati, da lahko dejansko delajo z otroki in mladimi ter da imajo otroci pomembne poglede in premisleke. To je lahko spodbuda, da bo postalo vključevanje otrok v prihodnje bolj integrirano v procese priprave dokumentov in ukrepov.

<https://www.lskl.fi/blogi/lasten-tahto-politiikan-tulisi-olla-vuorovaikutusta-ja-kuuntelua/>

2.2 IZVAJANJE OCENE TRENUTNEGA STANJA

Ustvarjanje sodelovalnih okolij zahteva strateški pristop, ki se odziva na lokalne dejavnike, kot so politično okolje, upravne strukture, velikost prebivalstva in razpoložljivi viri. Treba je oceniti trenutno stanje sodelovanja otrok, da se prepoznajo dobre prakse in področja za izboljšanje. Otroci morajo biti vključeni v takšno oceno. *Orodje za ocenjevanje sodelovanja otrok (CPAT) Sveta Evrope* daje vladam nasvete glede navodil, kako izvesti samooceno politike in prakse glede na določbe *Priporočilo o sodelovanju*.

Strokovnjaki, ki vodijo spremembo, morajo skupaj z vsemi deležniki (vključno s prizadetimi otroki) določiti posebne cilje za različne dejavnosti sodelovanja (na primer forume uporabnikov storitev in oblikovanje pritožbenih postopkov). Ti morajo zajemati cilje za vključitev različnih skupin otrok in cilje za rezultate (na primer vpliv na življenje otrok, strokovno razumevanje in prakso, na politiko, načrtovanje in pravo ter na mnenja javnosti). To bo pomagalo razjasniti razmišljanje in zagotoviti skupno razumevanje med otroki, osebjem in partnerskimi organizacijami. Pričakujte, da se prednostne naloge otrok lahko razlikujejo od prednostnih nalog strokovnjakov.

PRIMER

Orodje za ocenjevanje sodelovanja otrok (CPAT)

Orodje za ocenjevanje sodelovanja otrok Sveta Evrope zagotavlja okvir za deset kazalnikov, na podlagi katerih države članice ocenjujejo politiko in prakso glede na *Priporočilo o sodelovanju*. Države članice zbirajo informacije od otrok, strokovnjakov, ki delajo z otroki, in vladnih služb. Ocena poudarja področja, ki zahtevajo pozornost, in načrtuje nadaljnje ukrepe. Povratne informacije o ocenah z uporabo Orodja, ki jih je opravilo približno deset držav članic (od maja 2020), kažejo, da sam postopek prispeva k večji osveščenosti o pomenu sodelovanja otrok, povečuje zanimanje za krepitev možnosti sodelovanja in poudarja vrzeli v veljavni zakonodaji in politiki ter njenem izvajanju. Elementi Orodja lahko pomagajo oblikovati ocene prakse na organizacijski ravni ali v določenem kontekstu. Kazalnik 7 denimo opisuje informacijske ukrepe, ki bi morali biti vzpostavljeni v otroških domovih, šolah, bolnišnicah in drugih mestih, kjer poteka delo z otroki.

Kazalnik 7: Otrokom so na voljo informacije o njihovi pravici do sodelovanja pri odločanju

Vladne službe in osebe, ki otrokom zagotavljajo ključne storitve, morajo predložiti informacije o pravicah otrok in mladih do sodelovanja, vključno z informacijami na primer o pritožbenih mehanizmih, pravnih postopkih in možnostih sodelovanja v lastnih organizacijah ter v postopkih odločanja ali načrtovanja. Informacije, ki so na voljo v otrokom prijaznih oblikah, tudi prek omrežij socialnih medijev, morajo biti dostopne otrokom različnih starosti in sposobnosti. Na voljo morajo biti na prizoriščih, do katerih dostopajo otroci, na primer na specializiranih spletnih mestih ali telefonskih številkah za pomoč. Izobraževanje o otrokovih pravicah, vključno s pravico do sodelovanja, je obvezna sestavina učnih načrtov. Vzpostavljeni so programi javnega obveščanja in izobraževanja (v najboljšem primeru kot del nacionalne strategije) za osveščanje splošne javnosti, otrok, mladih, staršev in strokovnjakov o pravici otrok do sodelovanja, vključno s pravico do oblikovanja ali sodelovanja v otroških ali mladinskih organizacijah.

2.3 RAZVIJANJE ORGANIZACIJSKE POLITIKE IN POSTOPKOV

Načine sodelovanja je treba upoštevati v organizacijskih politikah in postopkih, razvitih v partnerstvu z otroki. Politike in postopki bodo morali vključevati prakso, ki otrokom omogoča in zagotavlja, da lahko delijo svoja mnenja, da jih strokovnjaki lahko upoštevajo in da se spodbuja vključevanje. Celovita politika, ki jo je za sodelovanje otrok v njihovi lastni mreži razvil Eurochild, je koristen model za razmislek.

PRIMER

Strategija sodelovanja otrok Eurochild

Eurochild je razvil zgledno politiko sodelovanja otrok, ki vsebuje njihovo [strategijo sodelovanja otrok](#). Soustvarjali so jo otroci. Strategija določa splošno poslanstvo in politiko za vključevanje otrok v različne vidike dela Eurochilda in podporo dejavnostim, ki jih vodijo otroci, vključno z vplivanjem na dejavnosti, kampanje, strateško načrtovanje in dogodke. Opisuje vlogo Eurochildovega otroškega sveta (ECC) in nacionalnih forumov Eurochild (NEF) ter operativna pravila in dogovore za priznavanje in vrednotenje. Otroci še naprej sodelujejo pri razvoju politike z rednim spremljanjem in pregledi.

Sodelovanje zahteva razvijanje odnosov z otroki, ki temeljijo na medsebojnem zaupanju in spoštovanju, zato morajo politike in postopki, ki jih sprejmejo organizacije, spodbujati pogoje, ki omogočajo pozitivne medsebojne odnose z otroki. Za vključenost otrok je bistvena vsakodnevna praksa, ne pa občasen premislek ali vaja, zato je odločanje o lastni oskrbi, izobraževanju ali drugih vidikih njihovega življenja tekoč proces.

Ker ustvarjanje sodelovalnega okolja za otroke izziva prevladujoče mnenje do otrok, morajo strategije sodelovanja otrok vsebovati mehanizme, ki preverjajo in pregledujejo spoštovanje zakonskih obveznosti. Strategije sodelovanja morajo od organizacij izrecno zahtevati dokazilo o tem, kako so upoštevale otrokova mnenja, da otroci lahko dostopajo do pritožbenih mehanizmov, če se njihove pravice do vplivanja na odločitve ne izvajajo, ter da so spremljanje, vrednotenje in pregled zapisani v določbah, ki opredeljujejo vključenost otrok.

Politike in postopki morajo omogočati soustvarjanje vrste prostorov in procesov, v katerih lahko otroci vplivajo in sodelujejo pri odločanju ter prejmejo povratne informacije. Strokovnjaki bodo morali razmisliti o tem, kako bi katero koli otroško strukturo (na primer forume in svetovalne skupine) najbolje vključili v organizacije na trajnosten način, da bo lahko vplivala na prizorišča odločanja odraslih (na primer upravni odbori in sodišča). Tisti, ki spodbujajo spremembe, bi si morali prizadevati za vzpostavitev mehanizmov, ki v vseh okoljih zagotavljajo, da so mnenja otrok predstavljena na ustreznih mestih in da vodijo k ukrepanju. Strokovnjaki morajo razmisliti, kako vzpostaviti jasne in neposredne povezave med novimi otroškimi strukturami in ustreznimi odraslimi, s čimer bi zagotovili, da se odrasli in otroci v vzporednih strukturah poznajo in delajo skupaj.

Prostori in postopki

Končni cilj je razviti dobre prakse v celotnem okolju – šoli, zdravstvenih domovih, izobraževalno psiholoških službah ali domovih za nadomestno varstvo – in institucionalizirati sodelovanje. Šole lahko na primer ustvarijo kulturo spoštovanja otrokovih mnenj z vodenjem [šole, ki spoštuje pravice](#), ali načina [Reggio Emilia](#), pristopa k učenju, ki je osredotočen na otroka. Ta gibanja vodijo od poklicne in institucionalne zavezanosti k personaliziranemu učenju, pri čemer otroci z razlagami in izkušnjami razumejo, da lahko vplivajo na lastne učne programe. Uporaba različnih neformalnih in formalnih prostorov in dejavnosti v različnih korakih procesov kolektivnega sodelovanja lahko poveča občutek vključenosti vseh na načine, ki ustrezajo njihovim potrebam. Na primer otroci v formalnih prostorih lahko prepoznajo težave, mnenja pa je mogoče raziskati z vključevanjem otrok v neformalnih prostorih. To lahko pomaga, da formalni prostori postanejo bolj vključujoči (glejte [prilogo 4](#) o boju proti nenamerni organizacijski diskriminaciji). Slika 5 spodaj ponuja informacijo o nekaterih pogostejših formalnih in neformalnih prostorih, ki so lahko del procesov sodelovanja.

Slika 5: Formalni in neformalni prostori in dejavnosti sodelovanja

Formalni prostori ponujajo določene priložnosti za vključevanje otrok v upravljanje in odločanje:

- ▶ namenski mehanizmi, vključno s šolskimi sve-ti, forumi za paciente ali uporabnike storitev;
- ▶ enkratna posvetovanja in poizvedbe;
- ▶ redna srečanja skupin;
- ▶ škatle za predloge;
- ▶ spletne platforme;
- ▶ spletni portali za povratne informacije.

Neformalni prostori so del vsakodnevne prakse, osredotočene na otroka: otrokom omogočajo, da se jih posluša, kot in kadar se jim zdi to primerno. Obveščajo o odločitvah o osebni negi in storitvah kot celoti in lahko vključujejo:

- ▶ preživljanje časa z otroki;
- ▶ stalni dialog;
- ▶ opazovanje;
- ▶ poslušanje spontane komunikacije.

■ Ko ustvarjate in izboljšujete prostore in dejavnosti za sodelovanje otrok, razmislite o devetih osnovnih zahtevah za varno, vključujočo in prijetno izkušnjo za otroke (glejte [prilogo 1](#), devet načel za učinkovito in etično sodelovanje, in [prilogo 3](#), kontrolni seznam o varnosti in dobrobiti).

■ Druge organizacijske politike in postopki, ki bi jih strokovnjaki morali upoštevati kot pomembne za institucionalizacijo prakse sodelovanja v njihovi organizaciji, vključujejo:

- ▶ Nabor standardov kakovosti ali listin za storitve (razvitih v sodelovanju z otroki), ki pomagajo zagotoviti, da se sodelovalni pristop razširi na celotno organizacijo, pri čemer je sodelovanje sprejeto kot način dela.
- ▶ Vključitev sodelovanja v opis delovnih mest in vključitev sodelovanja kot del uvajanja in ocenjevanja osebja.
- ▶ Vzpostavitev [varnih in dostopnih pritožbenih mehanizmov](#) (glej 2.5).

■ Seveda priprava politik ne zadostuje, če ne zagotovi podpore in vzpostavi zavezanosti in veščin osebja za nov način dela.

PRIMER

Otrokom prijazna zdravstvena oskrba

[Priporočilo Sveta Evrope za otrokom prijazno zdravstveno](#) varstvo vsebuje standarde na številnih področjih, vključno s sodelovanjem otrok, na primer:

- izvajanje načela v 6. členu Oviedske konvencije določa, da je treba z višanjem starosti ali razvojem zrelosti otrok njihova mnenja vedno bolj upoštevati pri odločitvah o njihovem lastnem zdravju;
- utemeljitev vseh odločitev v zvezi z zdravjem otrok v njihovem najboljšem interesu v procesu, ki vključuje otroke same in njihove družine;
- izboljšanje zdravstvene vzgoje za opolnomočenje otrok pri sprejemanju premišljenih odločitev o zdravem načinu življenja;
- svetovanje in vključevanje otrok in po potrebi njihovih družin v načrtovanje, ocenjevanje in izboljšanje zdravstvenih storitev;
- olajšanje razvoja ustreznih praktičnih orodij za zdravstvene delavce za izvajanje otrokom prijaznega zdravstvenega pristopa.

V [nekaterih državah članicah](#) se to priporočilo zdaj uvaja. Obstajajo tudi standardi na nacionalni ravni, na primer v Španiji se status [otrokom prijazne bolnišnice](#) podeli ustanovam, ki otrokom zagotavljajo dostopne informacije o njihovih zdravstvenih stanjih. Te informacije pomagajo otrokom, da sodelujejo pri odločitvah o njihovi vsakodnevni oskrbi in obvladovanju njihovega stanja ter o medicinskih postopkih.

2.4 KREPITEV SPOSOBNOSTI OSEBJA

Osebe v kateri koli organizaciji mora biti v središču vsake strategije sodelovanja, strokovnjaki pa morajo načrtovati procese tako, da bodo na nov način okrepili svojo sposobnost za delo. Razviti je treba znanje, mnenja, veščine in samozavest vsake ekipe ter opredeliti in podpirati mehanizme za:

- ▶ zagotavljanje usposabljanja o otrokovih pravicah in sodelovanju otrok;
- ▶ zagotavljanje dovolj časa vsem zaposlenim za aktivno poslušanje otrok;
- ▶ vključevanje osebja v izvajanje neposrednih sej/projektov z otroki;
- ▶ zagotavljanje udeležbe višjega vodstva pri nekaterih dejavnostih sodelovanja;
- ▶ organiziranje priložnosti za sledenje otrokom znotraj ustanove/organizacije;
- ▶ vzpostavljanje povezav s starši in družinami;
- ▶ prepoznavanje obstoječih in pridobivanje novih »prvakov« sodelovanja otrok (glejte spodaj);
- ▶ vključevanje otrok v izvajanje usposabljanja in zaposlovanje osebja (glejte spodaj).

Usposabljanje

Priporočilo o sodelovanju države članice Sveta Evrope poziva, naj:

okrepijo strokovno usposobljenost glede sodelovanja otrok in mladostnikov med učitelji, odvetniki, sodniki, policijo, socialnimi delavci, delavci v skupnosti, psihologi, negovalci, upravljalci skupnostnih domov in zaporov, zdravstvenimi delavci, javnimi uslužbenci, uradniki za priseljenje, verskimi voditelji in predstavniki medijev ter voditelji otroških in mladinskih organizacij.

Kjer je mogoče, morajo biti otroci in mladi sami vključeni v to krepitev sposobnosti kot trenerji in strokovnjaki. Zato načrtujte, kako vključiti otroke in mlade v usposabljanje, pri čemer uporabite četrto poglavje kot vodilo, kako vzpostaviti sodelovalni proces, in peto poglavje za koristne vire.

Usposabljanje za otroke in strokovnjake je treba razviti na podlagi analize potreb po usposabljanju. Organizacije ali ustanove bodo na nekaterih področjih imele prednosti, na drugih pa slabosti. Strokovnjaki morajo upoštevati vse zaposlene v skupini ali organizaciji in si zastaviti naslednja vprašanja:

1. Ali razumejo koncept sodelovanja otrok, kot je opisan v tem priročniku in v *Priporočilu Sveta Evrope o sodelovanju* ter v *Splošnem komentarju št. 12 ZN*?
2. Ali zagotovljeno usposabljanje ustrezno opremi in oceni osebe glede na odnos, kompetence in znanje?
3. Kateri vidiki sodelovalnih procesov so pomembni za njihovo vlogo?
4. Ali obstajajo nova znanja in veščine, ki jih osebe potrebuje za izpolnjevanje svojih nalog?
5. Ali so v stiku z organizacijo osebja in otroci, ki lahko pomagajo zagotoviti ustrezne informacije in izvesti usposabljanje?
6. Kakšen časovni okvir je potreben za uvedbo tega programa usposabljanja?
7. Kako boste vedeli, da je usposabljanje uspešno?

Prvaki sodelovanja otrok

»Prvaki« sodelovanja otrok so lahko odrasli ali otroci, ki verjamejo, da je in bi moralo biti sodelovanje otrok močan pripomoček za izboljšanje prakse, ki običajno temelji na lastnih izkušnjah, vrednotah in razumevanju delovanja. Ti ljudje so lahko resnični katalizatorji sprememb in cilj katerega koli razvitega programa za krepitev sposobnosti mora biti vključiti v organizacijo obstoječe prvake in pridobiti nove. Prvaki so lahko »vest« v organizaciji, ki druge opozarjajo na pomembnost vključevanja otrok in zagotavljajo podporo in samozavest pri tem, kako to najbolje storiti. Lahko prinesejo nove načine razmišljanja in dela ter pomagajo ustvariti prostor za inovativnost. Podpirajo spremembe v celotni organizaciji, namesto da bi bili edini, ki delujejo na sodelovalen način. Ključna vprašanja, ki jih je treba upoštevati:

- ▶ Ali obstajajo prvaki sodelovanja otrok v tej organizaciji?
- ▶ Kakšen je njihov položaj?
- ▶ Kako se podpira njihovo mreženje in promocija njihovih vizij in znanja?
- ▶ Kateri so najboljši načini za ustvarjanje novih prvakov v vaši organizaciji?

Sodelovanje otrok pri zaposlovanju in izbiri osebja

Veliko je primerov otrok, ki sodelujejo pri zaposlovanju in izbiri osebja ali prostovoljcev na področju zdravstvenega varstva, zaščite otrok, izobraževanja in nadomestnega varstva. Otroci so lahko vključeni v kateri koli fazi – pri pripravi opisov delovnih mest in lastnosti oseb, pripravi ožjega seznama, kot člani komisije pri uradnem razgovoru ali drugih ocenjevalnih centrih. Obstajajo preizkušene metode in modeli, med njimi:

- ▶ **Vzporedna komisija otrok in mladih.** Ustvarja edinstvene priložnosti za otroke in mlade, da načrtujejo, organizirajo in olajšajo lastno sodelovanje. Lahko imajo velik nadzor nad obliko razgovora in svojo vlogo v njem.
- ▶ **Vodena skupinska razprava.** Združi vse kandidate in jih prosi, naj odgovorijo po vrsti ali odkrito razpravljajo o številnih temah ali izjavah, pomembnih za delovno mesto ali otroke in mlade, s katerimi bi delali.
- ▶ **Mešana komisija odraslih in mladih.** Vključuje otroke, ki sedijo skupaj z odraslimi, običajno v formalni komisiji za razgovor. Kandidate je treba seznaniti z različnimi vlogami članov komisije.

Za sodelovanje pri zaposlovanju potrebujejo otroci, tako kot odrasli, usposabljanje in podporo. Jasno opredelite vlogo otrok, katere specifične vidike dela ali lastnosti osebe bodo ocenili in kako bodo njihova mnenja upoštevana pri končnem izboru. Pomembnost različnih vidikov lastnosti osebe (na primer strateško načrtovanje in finančno upravljanje ali poznavanje problematike mladih in veščine za delo z otroki) se lahko razlikuje med člani komisije za zaposlovanje.

PRIMER

Sodelovanje otrok pri izbiri varuha otrokovih pravic

Na Irskem so bili otroci v letu 2014/2015 vključeni v postopek zaposlitve varuha otrokovih pravic. Potem ko so bili izbrani prek šolskih mrež in s podporo organizacij civilne družbe na podlagi številnih meril raznolikosti (spol, rasa, sposobnost in družbeno-ekonomska mešanica, vključno z redko slišanimi otroki in mladimi), je z njimi potekalo posvetovanje v dveh različnih starostnih skupinah (osnovna šola in starejši mladi). Postopek je vodila pristojna ministrska služba, ki je vključila starosti primerne metodologije. Z otroki se niso posvetovali le o »idealnih lastnostih« novega varuha otrokovih pravic, ampak so bili nekateri izmed njih dejansko izbrani za sodelovanje v komisiji odraslih za razgovor s kandidati za varuha otrokovih pravic. Večina deležnikov je ocenila, da je bil postopek zadovoljiv in da predstavlja pomembno kolektivno učno izkušnjo.

Vir: Oddelek za zadeve otrok in mladine, Irska, avgust 2020.

2.5 VARNI IN OTROKOM PRIJAZNI PRITOŽBENI MEHANIZMI

Otroci imajo pravico vložiti uradno ali neuradno pritožbo ali izpodbijati odločitev sodišča ali drugega upravnega postopka. Otrokom je treba zagotoviti podporo pri pritožbah v vseh okoljih, kot so šole, dnevni centri, otroški domovi, bolnišnice ali kazenske ustanove. Otroci bi morali imeti dober dostop do ustreznih informacij in neodvisno zagovorništvo, ki bi jim pomagalo pri učinkoviti uporabi postopkov. Otroci bi morali imeti možnost stopiti v stik z varuhom človekovih pravic ali osebo na primerljivem položaju, da se po potrebi zagotovi obravnava pritožb zunaj okolja, ki povzroča zaskrbljenost.

Vzpostavitev otrokom prijaznih pritožbenih postopkov je eden izmed desetih z zakonom predpisanih kazalnikov, ki jih je Svet Evrope razvil v [Orodju za ocenjevanje sodelovanja otrok \(CPAT\)](#), da bi državam članicam pomagal pri ocenjevanju njihovega napredka v smeri celovitega izvajanja [Priporočilo o sodelovanju](#).

Otrokom prijazni pritožbeni postopki imajo naslednje elemente:

- ▶ **So varni in dostopni.** Otroci so na primer zaščiteni pred kakršnimi koli povračilnimi ukrepi. Izkušnje kažejo, da se morajo otroci počutiti varne in samozavestne v postopkih za reševanje nepravilnosti in pritožb, preden jih bodo uporabili. Obstajajo pozitivni primeri proaktivnega pristopa, ki je potreben pri otrocih, ki prihajajo v nadomestno varstvo, pri čemer jim je treba povedati, da se vsaka pritožba ali nepravilnost obravnava in jemlje resno ter da jo obravnava neodvisna oseba.
- ▶ **Otrokom se zagotavljajo informacije in pomoč, da lahko vložijo pritožbo in ji sledijo.** Številne javne službe imajo vzpostavljene postopke za obravnavo pritožb strank, vendar so informacije pogosto zelo

tehnične. Raziskava, izvedena za ta priročnik, je izpostavila primere bolnišnic in šol, ki dajejo dostopne informacije o tem, kako začeti postopek in kdo lahko pri tem pomaga.

- ▶ **Informacije so na voljo v oblikah, primernih glede na starost in invalidnost.** Dostopne informacije so lahko letaki, brošure, plakati za šole in posebna spletna mesta, razpršena po lokacijah, kjer jih otroci lahko najdejo. Neki upravitelj otroškega doma je pojasnil, da je bil na oglasni deski doma ves čas plakat, ki je razlagal, kako deluje pritožbeni postopek, s telefonskimi številkami, na katere naj se otroci zaupno obrnejo. (Glejte prilogo 2 tega priročnika za nasvete o zagotavljanju dostopnih informacij).
- ▶ **Mehanizmi nadaljnega ukrepanja, napotitve in odziva so dobro uveljavljeni.** Da bi bili učinkoviti, morajo prikazati spremembe, ki se izvajajo kot odziv na upravičene pritožbe.
- ▶ **Pravočasne povratne informacije se posredujejo neposredno otrokom.** Povratne informacije morajo biti v dostopni obliki. Če roki niso upoštevani, podprite otroke, da se pritožijo zaradi zamude, in jim pomagajte, da se stvari premaknejo (ali poiščite koga drugega, ki to lahko stori).

UNICEF (2019) je razvil orodje s podrobnimi smernicami o [otroku prijaznih pritožbenih mehanizmi](#)h, načelih, ki se jih je treba držati, ključnih elementih, ki jih je treba upoštevati, ter skupnih vprašanj in načinov za premagovanje izzivov, ki vsebuje tudi številne primere iz različnih držav.

2.6 SPREMLJANJE IN PREGLED IZVAJANJA

Vzpostavljanje sodelovalnih okolij zahteva redne priložnosti za razmislek o praksi, pregled napredka ter zajemanje in izmenjavo učenja in uspehov. Stalno pregledovanje in samoevalvacija s strani osebja in otrok lahko pomaga izboljšati dostop do ustreznih prostorov in občinstva ter zagotoviti, da imajo otroci vključujoče možnosti za izražanje svojih mnenj (glas) in vplivanje na odločitve (*glejte stran 16*, prvo poglavje). Strokovnjaki, ki delujejo v praksi, se zaradi obremenjenosti pogosto težko ustavijo in razmislijo o svojem početju. Sodelovalna organizacija ali okolje mora imeti vzpostavljene politike in prakse, ki spodbujajo in podpirajo osebje, da si vzame čas za razmislek in učenje.

Razvoj bolj sodelovalnega okolja za otroke je lahko velik korak za nekatere organizacije, za druge pa to lahko pomeni le vrsto majhnih korakov naprej od njihove obstoječe prakse. Ne glede na to, ali so sprejeti ukrepi veliki ali majhni, morajo osebje in vključeni otroci vedeti, da je varno poimenovati vse težave, s katerimi se srečujejo v spreminjajočih se institucionalnih okoljih.

Ustvarjanje okolij, v katerih je varno poimenovati in razmišljati o težavah in uspehih, poleg časa zahteva kombinacijo zagotovila zaščite in anonimnosti. Zaščito in anonimnost lahko zagotovimo z vzpostavitvijo načinov prenosa učenja, ki niso personalizirani, morda s pomočjo škatel za predloge in skupinskih razprav brez navzočnosti vodstva. Najpomembneje pa je, da je treba otrokom, njihovim zagovornikom in povezanim strokovnjakom podati jasna sporočila, da gre za učno organizacijo. Upamo, da je v priročniku jasno povedano, da je učenje in iskanje učinkovitih načinov za zagotovitev vključujočega in vplivnega sodelovanja otrok stalen proces.

KONTROLNI SEZNAM

Poslušajoča ustanova "nadomestnega varstva"

Pomembno je predvsem, da okolja nadomestnega varstva postanejo »poslušajoče ustanove«. V bolj formalnih bivalnih ustanovah je težko posnemati pozitiven pogovor in poslušanje v družinskem slogu. Treba je sprejeti namerne ukrepe, da osebje prisluhne otrokom in ustrezno upošteva njihova mnenja ter spoštuje njihove državljanske pravice.

Koristni nasveti glede teh namernih korakov za strokovnjake, ki delajo z otroki:

- prisluhnite otrokom, njihovim željam in opazujte, kako sprejemajo kakršne koli informacije;
- otroke prosite za komentar, saj to pomaga njim in odraslim oceniti, ali so razumeli, o čem se je razpravljalo;
- otrokom omogočite postavljanje vprašanj;
- pustite jim prostor, da izrazijo svoja čustva, in ustvarite priložnosti za to;
- otroke pozitivno okrepite s spodbudo in pohvalo, ko spregovorijo;

- komunicirajte z otroki v preprostem, zanje jasnem in razumljivem jeziku, odvisno od njihove starosti in stopnje zrelosti;
- v ta namen uporabite orodja, kot so risbe, fotografije, otrokovi osebni predmeti, igrače, vključno z majhnimi lutkami (ali preprostimi kosi lesa, ki predstavljajo ključne ljudi v otrokovem življenju: mamo, očeta, brata, sestro, stare starše, njih same).

Otroci naj sodelujejo pri odločanju o postavitvi in okrasitvi prostorov, vključno z lastno sobo in skupnimi prostori. To je treba storiti na toplem način, ki spodbuja skupno življenje. Vsakemu otroku je treba zagotoviti dovolj prostora, da ima okoli sebe svoje predmete, in prostor, pa naj bo še tako majhen (polica, omara ali del omare), za njegovo osebno uporabo. Otroci naj bodo vključeni v odločitve o hrani, ki jo jedo, naj denimo pomagajo pri načrtovanju tedenskih jedilnikov. Otroci lažje svobodno izrazijo svoja mnenja tam, kjer ni ostre delitve med bivalnim prostorom in pisarnami, kar lahko dosežete tako, da delavci večino časa preživijo v bivalnih prostorih in se udeležujejo skupnih dejavnosti z otroki.

[Zagotavljanje otrokovih pravic: Vodnik za strokovnjake, ki delajo v nadomestnem varstvu.](#)

KONTROLNI SEZNAM

Otrokom prijazna in sodelovalna učilnica

Nobeni učilnici nista nikoli med seboj enaki. Naslednji seznam ponazarja lastnosti učilnice, v kateri se v celoti spoštuje pravica otrok, da so slišani:

- Učenci in učitelji se pogajajo in dogovorijo o razrednih pravilih vedenja, sporazumu ali listini, izraženi v smislu pravic iz KOP.
- Učenci imajo redne priložnosti, da učiteljem posredujejo povratne informacije o tem, kaj jim pomaga pri učenju, v čem najbolj uživajo in kaj jih ovira pri učenju.
- Učenci so v celoti vključeni v ocenjevanje svojega učenja in vrednotenje lastnega dela; obstaja podpora ocena dela njihovih vrstnikov.
- Učenci so odgovorni za organizacijo učilnice.
- Učenci imajo možnost izbire pri učenju.
- Velik poudarek je na medsebojni podpori in sodelovanju.
- Učitelji uporabljajo široko paleto učnih strategij in poti do učenja, saj se zavedajo, da se učenci lahko razlikujejo v svojih željah glede tega, kako se učiti.
- Vedenje je dobro ali se izboljšuje, saj se vsi poslušajo in priznavajo ter spoštujejo pravice vseh do izobrazbe.

Učitelji in pomočniki učiteljev pozitivno poslušajo mnenja učencev in izkazujejo spoštovanje do njihovih mnenj; izogibajo se poniževanja in sarkazma; navajajo jasne razloge za uporabo sankcij; učitelji se izogibajo uporabi »splošnih« sankcij za celoten razred, če so se le posamezni učenci neprimerno obnašali; učitelji izkazujejo spoštovanje do pomočnikov in vseh drugih odraslih.

- Učenci spoštujejo in cenijo podobnosti in razlike drug drugega ter se podpirajo; malo je primerov negativnega vedenja, zbadanja, rasističnih ali seksističnih komentarjev.
- Individualno in kolektivno poslušanje in odzivanje na mnenja učencev imata velik pomen in namenjen jima je ustrezen čas, na primer prek šolskega sveta.

Prيرهeno po: [Pravica vsakega otroka, da je slišan: Vodnik virov po Splošnem komentarju št. 12 \(2011\) Odbora ZN za otrokove pravice](#), ki sta ga objavila UNICEF in Save the Children.

Omogočanje dolgoročnega sodelovanja otrok

Razvoj sodelovalnega okolja je dolgoročen projekt, zato je tukaj nekaj namigov in nasvetov za začetek:

- čim prej vključite posameznike na vodilnih in vodstvenih položajih;
- določite cilje za vključevanje in rezultate ter redno pregledujte napredek;
- popeljite na to pot tudi svoje sodelavce;
- vključite otroke v usposabljanje o sodelovanju otrok in razvoju osebja;
- bodite ustvarjalni pri sooblikovanju sodelovalnih prostorov in procesov z otroki in zagotovite, da imajo otroci na voljo več kot le en način vključevanja;
- poiščite in negujte druge prvake sodelovanja otrok;
- vzemite si čas za razmislek o osebni in organizacijski praksi; bodite odprti za napake in učenje iz napak ter uspehov.

Ko sodelovanje že poteka, je izziv, kako ohraniti navdušenje in zagon. Tu je nekaj idej za ohranjanje motivacije v vaši organizaciji:

- zagotovite stalno usposabljanje in možnosti razprav;
- poudarite koristi in pridobitve za osebje in organizacijo;
- praznujte dosežke z osebjem in otroki;
- zagotovite profesionalne nagrade in spodbude osebam, ki pokažejo spremenjen odnos in prakso: profiliranje njihovega dela, nagrade in napredovanje;
- praznujte zunanje priznanje (npr. obiskovalci, reference, dober ugled projekta, pozitiven pregled ali ocena);
- vnesite sheme nagrad, ki prepoznavajo visoke standarde sodelovanja.

TRETJE POGLAVJE

PODPORA SODELOVANJA POSAMEZNIH OTROK

To poglavje se osredotoča na pravice posameznih otrok, da se njihova mnenja upoštevajo pri vsakodnevem odločanju, sestankih, intervjujih, zaslišanjih in postopkih, na primer v šolah, centrih za predšolske otroke, bolnišnicah, zdravstvenih ustanovah, uradih in pravosodju ali v sistemih za zaščito otrok. Vključuje smernice, o različnih pristopih, metodah in orodjih, ki jih lahko uporabljajo strokovnjaki, ki delajo z otroki, pri svojem delu. Nasvet je razdeljen na sedem stopenj, določenih v tekočem postopku (glejte *slika 2*):

- ▶ 3.1 Priprava in načrtovanje;
- ▶ 3.2 Povezovanje z otroki;
- ▶ 3.3 Prepoznavanje vprašanj in prednostnih nalog;
- ▶ 3.4 Raziskava mnenj otrok;
- ▶ 3.5 Ukrepanje;
- ▶ 3.6 Nadaljnje ukrepanje;
- ▶ 3.7 Pregled, premislek in ponovni začetek.

Standardi Sveta Evrope spodbujajo države članice, da v svoje pravne okvire vključijo pravne zahteve, s čimer nalagajo ustreznim uradom in ustanovam, kot so socialne storitve, izvajalci zdravstvenih storitev, sodišča in šole, da vzpostavijo mehanizme za poslušanje mnenj posameznih otrok o zadevah, ki vplivajo nanje, in ustrezno upoštevanje teh mnenj. [V vmesni oceni Strategije za otrokove pravice](#) Sveta Evrope 2016-2021 (november 2019) je bilo ugotovljeno, da je ta zaveza v večini držav članic Sveta Evrope vključena v nacionalne zakone, ki neposredno vplivajo na otroke v različnih okoljih, vključno z:

- ▶ domovi;
- ▶ šolami in izobraževalnimi storitvami;
- ▶ skupnostnimi centri in parki;
- ▶ storitvami in namestitvami za dobrobit, zaščito in nadomestno varstvo otrok;
- ▶ družinskimi postopki, vključno z ločitvijo, posvojitvijo, skrbništvom in dostopom;
- ▶ zdravstvenim varstvom in zdravljenjem;
- ▶ priseljevanjem in azilom;
- ▶ kazensko pravnimi službami in ustanovami.

Svet Evrope je oblikoval različne standarde in smernice o pravicah posameznih otrok, da so slišani v sodnih in upravnih postopkih. Čeprav se nacionalni pravni in politični okviri razlikujejo, so ti evropski standardi univerzalni. Vključujejo:

- ▶ Smernice Odbora ministrov za otrokom prijazno pravosodje,
- ▶ Smernice Sveta Evrope za otrokom prijazno zdravstveno varstvo,
- ▶ Priporočilo CM/Rec (2011) 12 Odbora ministrov državam članicam o otrokovih pravicah in socialnih storitvah, prijaznih do otrok in družin,
- ▶ Konvencijo Sveta Evrope o zaščiti otrok pred spolnim izkoriščanjem in spolno zlorabo (Konvencija Lanzarote).

Sodna praksa na Evropskem sodišču za človekove pravice je poudarila tudi otrokovo pravico, da izrazi svoja mnenja v sodnih postopkih. 3. člen Evropske konvencije o uresničevanju otrokovih pravic (ETS št. 160) združuje pravico otrok, da so slišani, in pravico do obveščeni. Navaja, da morajo otroci v sodnih postopkih dobiti vse ustrezne informacije, mora se jim svetovati, izraziti morajo svoja mnenja ter biti obveščeni o možnih posledicah upoštevanja teh mnenj ali katere koli druge odločitve. Strokovnjaki morajo te standarde in smernice upoštevati skupaj z zakoni v državah in okoliščinah, v katerih delajo. To bo dalo pregled njihovih odgovornosti in odgovornosti drugih strokovnjakov ter posebnih otrokovih pravic v okolju – bodisi v izobraževanju, zdravstvenem varstvu, socialnem varstvu, priseljevanju ali v civilnem ali kazenskem pravosodju.

PRIMER

Pravica biti slišan

V Andori mora sodnik v primeru razveljavitve zakonske zveze, ločitve ali razveze zakonske zveze, kadar je mogoče, pridobiti mnenje mladoletnega otroka pri sprejemanju ukrepov v zvezi z njegovo izobrazbo in skrbništvom. Podobno mora sodnik v primeru posvojitve poslušati mnenje mladoletnika, kar je obvezno od desetega leta in neobvezno pred to starostjo. Ko mladoletnik dopolni 12 let, je za dogovor o posvojitvi potrebno njegovo soglasje.

Odbor za otrokove pravice, Poročilo držav pogodbenic, Andora, [CRC/C/61/Add.3](#)

3.1 PRIPRAVA IN NAČRTOVANJE

Strokovnjaki, odgovorni za poslušanje in upoštevanje mnenj otrok, so socialni delavci, odvetniki, sodniki, učitelji, zdravstveni delavci, psihologi, sodni uslužbenci in politiki. Raziskave o sodelovanju posameznih otrok po vsej Evropi in zunaj nje kažejo, da mnenje strokovnjakov lahko predstavlja največjo oviro ali spodbudo za sodelovanje otrok. Zato morajo strokovnjaki razmisliti o svojem odnosu do sodelovanja otrok in morebitnih ovirah, ki bi lahko izhajale iz mnenj drugih strokovnjakov. *Drugo poglavje* priročnika vsebuje smernice za ustvarjanje spodbudnih sodelovalnih okolij.

Otroci se lahko počutijo zelo zmedene in ranljive, ko se soočajo s sodno obravnavo, razpravljajo o zdravstveni odločitvi ali celo na bolj neformalnih sestankih, na primer o svoji izobrazbi. Ker so šibkejši od odraslih, ki imajo nadzor, in brez znanja in izkušenj o tem, kako stvari delujejo, se počutijo ogrožene in ustraševane. Jasne praktične informacije lahko otrokom pomagajo, da se počutijo bolj udobno in izražajo svoja mnenja. To vključuje vnaprejšnje informacije o njihovih pravicah do sodelovanja, kaj se bo zgodilo in kako se sprejemajo odločitve. Zato morajo strokovnjaki pripraviti otrokom dostopne informacije o vseh postopkih odločanja, ki bi jih lahko prizadeli kot posameznike. To vključuje pogovore, sestanke, intervjuje, zaslišanja in postopke. Prepričajte se, da zajemajo:

- ▶ situacijo, o kateri se govori, in kdo bo sodeloval pri odločanju;
- ▶ vlogo otroka v procesu odločanja, vključno z njegovimi pravicami, podporo, ki jo lahko zahteva in prejme, možnostmi, kako se lahko odloči za sodelovanje ali ne, kako se bodo upoštevala njegova mnenja, morebitni omejitvi, kako bodo njegova mnenja vplivala na sprejemanje odločitev, in načini pregleda odločitev;
- ▶ praktične dogovore, vključno s tem, kdaj in kje bo potekalo zaslišanje, kako dolgo bo trajalo, kdo bo prisoten, kakšno zastopanje in zaščita bosta zagotovljena, kdaj in kako bodo sprejete odločitve ter kako lahko vplivajo na kakršne koli praktične dogovore.

Informacije je mogoče posredovati iz oči v oči, v tiskani obliki in prek digitalnih medijev (glejte prilogo 2, ki vsebuje navodila za pripravo dostopnih informacij). Zagotavljanje informacij v več oblikah povečuje otrokove možnosti za popolno razumevanje. Če želite načrtovati in se odzvati na te potrebe po informacijah, v kontrolnem seznamu v prilogi 5 določite podrobnosti, ki jih je treba zajeti, ko otrokom razlagate njihovo vlogo v postopkih.

Strokovnjaki bodo morali zaščititi otrokovi pravici do spoštovanja zasebnosti in zaupnosti. Smernice Sveta Evrope za otrokom prijazno pravosodje na primer določajo, da je treba varovati otrokovo zasebnost tudi pred mediji. Zlasti ne sme nihče brez soglasja objaviti otrokovega imena, slike ali osebnih podatkov o njem in njegovi družini v časopisu ali na spletu. Zakoni urejajo, katere informacije si morajo organizacije deliti in katere morajo ostati zasebne. Strokovnjaki se morajo torej seznaniti s politikami svoje organizacije glede zasebnosti in zaupnosti ter jih po potrebi spremeniti.

Otrok ni mogoče učinkovito slišati, kadar je okolje zastrašujoče, sovražno, neobčutljivo ali neprimerno, zato je pomembno ustvariti otrokovim pravicam prijazna okolja (glejte primer spodaj). Pri tem pomaga, če so fizični prostori čim bolj neformalni in če otroci čutijo lastništvo nad njimi, na primer tako, da so v sobi, preden vstopijo odrasli, in odraslim pokažejo, kje naj sedijo. Če so otroci zaslišani na sodišču ali v drugih uradnih okoliščinah, morajo biti prisotni samo zadevni ljudje. Smernice o otroku prijaznem pravosodju navajajo primer sodnikov, ki opuščajo nekatere formalnosti, na primer nošenje lasulje ali halje, da bi se otrok počutil sproščeno. Pomembno je tudi razmišljanje o času, kdaj bodo sestanki – otroci bodo verjetneje sodelovali na sestankih, če jim zaradi njih ne bo treba zamuditi šolskih dejavnosti. Strokovnjaki naj se torej na sodelovanje otrok pripravijo tako, da razmislijo, kako lahko zagotovijo prostor in čas za izgradnjo udobnih odnosov, v katerih je možna komunikacija.

PRIMER

Otrokovim pravicam prijazno okolje

V Angliji imajo otroci, vključeni v svetovalno skupino [svetovalne in podporne službe sodišča za otroke in družine](#) Ministrstva za pravosodje, vlogo pri svetovanju družinskim sodiščem o tem, kako ustvariti otrokom prijazno okolje. Otroci iz svetovalne skupine obiskujejo sodišča in ocenjujejo prostore ter opravljajo revizije. Nato se njihova mnenja posredujejo oblastem. Na podlagi povratnih informacij so bile na nekaterih lokacijah spremenjene sodne stavbe, da bi zagotovili ustrežnejše, otrokom prijazne prostore. Spremembe vključujejo zagotavljanje več prostorov za zaščito zasebnosti in zagotavljanje stvari za otroke in mladostnike, s katerimi se lahko igrajo ali zamotijo.

3.2 POVEZOVANJE Z OTROKI

— Sodelovanje je odvisno tako od odraslih kot od otrok, ki verjamejo drug v drugega in v sam proces. Otroci morajo vedeti, da strokovnjake zanima njihovo mnenje in da želijo najti rešitev, ki bo upoštevala njihova mnenja. Kadar so strokovnjaki, ki sodelujejo pri odločanju, zdravniki, medicinske sestre, učitelji, socialni delavci, delavci, ki delajo s predšolskimi otroki, ali vodje, ki že poznajo vključenega otroka ali otroke, bodo otroci uporabili pretekle izkušnje s temi posamezniki kot osnovo za odločitev, ali jim zaupati. Na primer otroci, ki čutijo, da njihovi učitelji poslušajo in upoštevajo njihove ideje med vsakodnevnimi dejavnostmi v učilnici, se bodo verjetneje pogovorili s tem učiteljem o resnih težavah, ko se pojavijo, na primer o ustrahovanju ali spolnem nasilju. Znani strokovnjaki lahko z upoštevanjem mnenj otrok z njimi vzpostavijo zaupen odnos.

— Strokovnjaki morajo zagotoviti informacije o sebi, svoji vlogi, veljavnih mejah zaupnosti in o tem, koliko časa bodo verjetno vključeni v otrokovo življenje. To lahko storite s podporo dostopnih informacij (npr. letakov ali videoposnetkov), pripravljenih, kot je opisano v zgornjem podpoglavju. Pomembno pa je tudi, da so informacije podane otrokom na osebni način. Včasih bodo morali strokovnjaki otrokom zagotoviti tovrstne informacije, ker je postopek odločanja za otroka nov. Ko poteka sestanek z novo osebo, ki ni nujen, je treba otrokom predhodno dati informacije o tem, kaj se bo zgodilo. Kjer je mogoče, naj strokovnjake, ki se prvič srečajo z otroki, predstavi nekdo, ki ga otrok pozna. Na primer eden od staršev ali rejnik lahko otroku predstavi novega socialnega delavca in ostane z njim, dokler se otrok ne počuti dovolj samozavestnega za srečanje. Informacije pogosto najbolje posredujemo v osebnem pogovoru, tako da otroke spodbujamo, da govorijo in se že na začetku počutijo slišane.

— Izsledki raziskav dokazujejo, da je tudi v najkrajšem srečanju in v težkih okoliščinah mogoče vzpostaviti učinkovito komunikacijo, ko strokovnjaki, kot so uradniki za priseljence, delijo z otrokom nekaj svojih osebnih doživljanj. Z enim vprašanjem, na primer o prostočasnih dejavnostih, lahko zdravniki ustvarijo ozračje, v katerem otrok lažje spregovori. Eden izmed ciljev te interakcije je zagotoviti, da so otroci sproščeni pri izražanju ali izkazovanju svojih želja in da čutijo, da bodo njihove želje upoštevane. Strokovnjaki morajo razmisliti, kako bi se lahko v svojih prvih srečanjih z otroki povezali na človeški ravni.

— Čas, potreben za vzpostavitev učinkovitih povezav, je odvisen od okoliščin vsakega otroka in spretnosti strokovnjaka. Vložitev potrebnega časa v tej fazi pripomore k izboljšanju kakovosti postopka za vse vpletene. V postopkih sodelovanja lahko pride tudi do trenutkov, ko je potrebna vrnitev v to fazo vzpostavljanja povezave in odnosa. To je še posebej verjetno v okoliščinah, ko je otrok izgubil zaupanje v odrasle, ki naj bi bili odgovorni zanj ali za njegovo varstvo. Strokovnjaki lahko spodbujajo trajne smiselne povezave z otroki, če so poštene in na razpolago otrokom.

3.3 PREPOZNAVANJE VPRAŠANJ IN PREDNOSTNIH NALOG

— Vsaka situacija sodelovanja je drugačna, bolj ali manj formalna, nekatere pa imajo stroge ali manj stroge omejitve glede pomembnih vprašanj. Otroci pogosto lahko oblikujejo vprašanja, o katerih odrasli razpravljajo, in izrazijo svoja mnenja o zadevah, ki so jih odrasli opredelili kot zaskrbljujoče. Na primer v primerih ločitve družine lahko otroci, ki jih ločitev prizadene, predlagajo družinskemu sodniku (ali enakovrednemu strokovnjaku), naj bo na dnevnem redu ureditev skrbništva nad hišnim ljubljencem. Strokovnjaki morajo jasno seznaniti otroke z lastnimi cilji in možnostmi, da otroci postavijo svoja vprašanja na dnevni red vseh razprav.

— Izvajalci, ki olajšajo sodelovanje otrok, lahko z neformalnimi in ustvarjalnimi dejavnostmi omogočijo otrokom, da predstavijo svoje ideje o dnevnem redu. Denimo v strukturiranih razpravah je ena izmed tehnik zagotavljanja, da se informacije in vsebina dnevnih redov delijo in se o njih dogovorijo vsi deležniki, uporaba kartic (ki vsebujejo besede in slike, če je mogoče, vključno s praznimi karticami). Ko te kartice dajo otrokom, se strokovnjaki lahko z njimi pogovorijo o tem, katera vprašanja morajo biti na dnevnem redu, ali jih je treba dodati še več, in če je tako, spodbudijo otroke, naj na prazne kartice napišejo dodatna vprašanja.

— Otroci lahko sprožijo več vprašanj, kot je razpoložljivega časa, zlasti če so dnevni redi za odrasle že zelo polni. Zato morajo izvajalci jasno razumeti časovne okvire za reševanje kakršnih koli vprašanj in zagotoviti priložnosti za razprave o njih, kadar koli je to potrebno. Na primer na sestanku z otrokom lahko azilni podporni delavec ugotovi, da ima otrok pomisleke glede svojega zdravja, izobrazbe, stikov z družino in prijatelji ter trenutne življenjske situacije. Priprava zdravstvene ocene je lahko prednostna naloga za ponudnika storitev, pri čemer pa je otrokova prednostna naloga lahko stik z družino. Čimprejšnje odzivanje na otrokove prednostne naloge je del njihovega smiselnega vključevanja v kateri koli postopek. Zagotovite vsaj, da imajo otroci informacije o tem, kdaj bodo obravnavana njihova prednostna vprašanja. Strokovnjaki se morajo pogovoriti o otrokovih prednostnih nalogah glede vprašanj, ki jih je treba najprej obravnavati, in jih spoštovati, kadar je le mogoče.

— V nekaterih primerih lahko otrok sproži vprašanje, ki je zunaj področja strokovnjaka, s katerim se srečuje, ali zunaj trenutnega procesa. Na primer otrok, ki se pogovarja s svojim učiteljem, lahko sproži vprašanje o težavah v prijateljskih odnosih, ko ga učitelj prosi, naj govori o svoji izbiri predmetov. V takih okoliščinah morajo strokovnjaki otrokom zagotoviti informacije in povezave z ustreznimi službami ali strokovnjaki, ki lahko pomagajo rešiti vprašanja, ki presegajo njihovo pristojnost.

3.4 RAZISKOVANJE MNENJ OTROK

— Ko je dnevni red razprave dogovorjen, lahko otroci izrazijo svoja mnenja na več načinov. Nekateri otroci se bodo z veseljem le pogovarjali o enem vprašanju naenkrat, drugi otroci pa raje uporabljajo bolj ustvarjalna sredstva. To lahko vključuje pogovor o njihovih željah s pomočjo časovnega okvira (idealni dan, idealen teden, idealen poseben dogodek) ali uporabo umetniških materialov za posredovanje teh izkušenj in preferenc. Metode komunikacije je treba prilagoditi vsakemu posameznemu otroku. Nekateri otroci svoje želje sporočajo s svojim vedenjem, zato je lahko skupno preživljanje časa zelo pomembno za opazovanje njihovega vedenja. Strokovnjaki morajo zagotoviti različna sredstva, s katerimi je mogoče podpreti otroke pri izražanju njihovih mnenj. Glejte prilogo 6 za nasvet o komuniciranju z otroki.

— Prepoznavanje ali ustvarjanje posebnih varnih prostorov in časov za raziskovanje mnenj je lahko še posebej koristno v situacijah, ko so otroci vznemirjeni zaradi posledic deljenja svojih izkušenj ali idej (glejte primer Barnahus spodaj). Strokovnjaki bi morali otroke vprašati, kje bi se počutili dovolj varne, da bi govorili o osebnih zadevah. Ponudite mesta, ki lahko zagotovijo varnost, in pojasnite, zakaj. Kadar čas dopušča, lahko sodelovanje v skupnih dejavnostih pomaga ustvariti varen prostor, pa naj bo to pogovor med igro, skupni sprehod ali priprava/izbira hrane ali pijače. To se lahko zgodi v primerih, ko strokovnjaki in otroci redno uporabljajo isti prostor, ko pripravljajo obroke ali čistijo učilnice. V teh prostorih, na primer na skupnih potovanjih z avtom ali vlakom, se otroci pogosto počutijo bolj sposobne poimenovati svoje skrbi, saj se manj osredotočajo nanje. Otroci se seveda lahko odločijo, da ne bodo komentirali nekaterih ali vseh vprašanj, ki so na dnevnem redu, pri tem pa je pomembno spoštovanje načela, da je sodelovanje prostovoljno (glejte *prilogo 1*, kontrolni seznam za strokovnjake o posledicah devetih osnovnih zahtev za varno, smiselno in etično sodelovanje otrok).

PRIMER

Posebno varno okolje BARNHAUS (hiša za otroke)

Na Islandiji, Norveškem in Švedskem je primere spolnega ali drugega nasilja in zlorabe mogoče obravnavati v tako imenovanih hišah za otroke (tj. Barnahus po prvotnem, islandskem imenu), kjer so otroci, za katere obstaja sum, da so bili izpostavljeni spolnemu ali drugemu nasilju, zaslišani v varnih okoljih.

Osrednji cilji tega modela obravnave so:

- usklajevati vzporedne kazenske preiskave in preiskave o zaščiti otrok, zbrati vse ustrezne službe pod eno streho in
- zagotoviti, da se otroke posluša v otroku prijaznem in pozitivnem okolju, ki se odziva na njihove potrebe.

Strokovnjaki iz socialnih služb, izvedenci sodne medicine, pediatri, policija in sodstvo sodelujejo v okviru projekta Barnahus, da bi otrokom zagotovili podporo in pomoč. Razgovore opravlja specializirano osebje, število razgovorov pa je omejeno na minimum, potreben za kazensko preiskavo in sodni postopek. Vsi razgovori so avdiovizualno posneti z možnostjo interakcije z opazovalci v sosednjih sobah, tam pa so tudi otrokom prijazne sobe za zdravniške preglede in svetovanje.

Model Barnahus je bil razvit, da bi ustvarili poseben mehanizem, ki se odziva na posebne potrebe otrok, pri katerih obstaja sum, da so žrtve spolnega nasilja in zlorabe, saj se njihove potrebe razlikujejo od potreb odraslih v podobnih situacijah. Svet Evrope ta model promovira kot primer dobre prakse in podpira razvoj hiš za otroke v različnih evropskih državah.

Za dodatne informacije glejte:

<https://www.coe.int/en/web/children/barnahus-project-in-slovenia>

<https://childhub.org/en/child-protection-multimedia-resources/what-barnahus-and-how-it-works>

<https://www.childrenatrisk.eu/promise/>

— V nekaterih situacijah se otroci raje pogovorijo z nekom, ki ni neposredno vključen v odločanje. To je lahko zakoniti zastopnik, imenovan skrbnik ali zagovornik. Te osebe, ki so lahko strokovnjaki ali vrstniki, lahko otrokom pomagajo izraziti njihova mnenja in zastopajo mnenja v njihovem imenu, če otroci ne želijo govoriti osebno. Drugače od mnogih strokovnjakov, ki delajo neposredno z otroki, zagovorniki niso dolžni svetovati, kaj je v otrokovem najboljšem interesu, ampak so formalno odgovorni za to, da se otrokove želje slišijo, ne glede na to, kakšne so. Kadar so strokovnjaki neposredno vključeni v odločanje, morajo otrokom zagotoviti informacije o tem, kje najti neodvisno pomoč, da izrazijo svoja mnenja. Otroci bodo morda potrebovali dodatne informacije, da se bodo jasno odločili o posebnih možnostih ali tveganjih. Strokovnjaki naj zato, kjer je mogoče, otrokom olajšajo dostop do neodvisne podpore.

PRIMER

Dostop do neodvisne podpore za izražanje mnenj

V nekaterih državah članicah Sveta Evrope so otrokom in mladim na voljo neodvisne storitve, v okviru katerih lahko bodisi dobijo informacije o otrokovih pravicah na splošno bodisi pravne nasvete o svojem posebnem vprašanju ali položaju.

Na nekaterih območjih v Belgiji in na Nizozemskem so odprli tako imenovane trgovine z otrokovimi pravicami ([Kinderrechtswinkels](#) ali KRW). V Bruslju in Gentu [trgovina z otrokovimi pravicami](#) deluje že od leta 1987. KRW zagotavljajo informacijske storitve in svetovanja za otroke in mlade. Na odprtem tedenskem zasedanju v Gentu lahko otroci in odrasli (vključno z mladinskimi delavci) prihajajo in postavljajo vprašanja v zvezi z otrokovimi pravicami (vključno s pravicami mladoletnikov, ki so kršili zakon) ter dobijo brezplačne informacije in nasvete. Vprašanja lahko postavijo tudi po elektronski pošti in na forumu na spletni strani združenja. KRW razvijajo tudi učna gradiva za otroke in strokovnjake ter izvajajo usposabljanja.

KRW v Belgiji zagotavljajo tudi anonimno telefonsko številko za pomoč otrokom in mladim, imenovano [Awel](#). Prostovoljci otrokom in mladim nudijo nasvete in informacije – odgovarjajo na njihova vprašanja in obravnavajo njihove pomisleke. Svetovanje poteka prek brezplačne telefonske številke, po e-pošti, klepetu ali na forumu – vse dostopno prek njihove spletne strani.

PRAKTIČNI DODATEK

Spoštovanje razvijajočih se sposobnosti

Pri raziskovanju otrokovih mnenj morajo strokovnjaki otroke jemati resno in prepoznati raznolike in razvijajoče se sposobnosti vsakega od njih. Otroci lahko oblikujejo in izražajo mnenja že v najzgodnejših letih, vendar se bosta narava njihovega sodelovanja in obseg odločitev, v katere so vključeni, nujno povečala v skladu z njihovo starostjo in razvijajočimi se sposobnostmi. To zahteva, da strokovnjaki prepoznajo različne sposobnosti vsakega otroka in prilagodijo svoje interakcije z njimi na način, ki niti ne precenjuje niti ne podcenjuje njihove sposobnosti. Za nekatere je to lahko temeljni premik v njihovem pogledu na otroke, da starosti ne vidijo kot oviro. Jasno je, da zelo majhni otroci in invalidi ne morejo početi nekaterih stvari, tako kot imajo tudi nekateri odrasli omejene sposobnosti, kar pa ne sme postaviti pod vprašaj njihovih sposobnosti.

Otroci lahko sprejemajo kompleksne odločitve ali prispevajo k njim. Raziskave kažejo, da odrasli pogosto podcenjujejo sposobnosti otrok in jim te možnosti odrekajo. Odstavek 20 *Splošnega komentarja št. 12* ZN navaja, da je treba besedno zvezo »pravica biti slišan« vsakega otroka, »ki je sposoben oblikovati svoja mnenja«, razumeti kot obveznost, in ne kot omejitev. Nato nadaljuje:

Države pogodbenice morajo domnevati, da je otrok sposoben oblikovati svoja mnenja, in priznati, da jih ima pravico izraziti; ni otrokova dolžnost, da najprej dokaže svojo sposobnost.

Splošni komentar št. 12 ZN tudi navaja, da brez razumevanja otrokovih mnenj ne moremo oceniti njegove koristi. Strokovnjaki morajo otrokom omogočiti priložnosti, da izrazijo svoja mnenja, in tako podpreti njihovo razvojno sposobnost pri odločanju.

PRIMER

Domnevna zmogljivost

Zakon o otrocih s posebnimi potrebami (2011) v Sloveniji določa, da mora biti otrok s posebnimi potrebami, tj. s fizičnimi ali učnimi težavami, vključen v pripravo in spremljanje svojega individualiziranega programa v vzgoji in izobraževanju, odvisno od njegove starosti in zrelosti. Ta določba naj bi prinesla družbene spremembe v načinu dojemanja otrok s posebnimi potrebami, saj prvič določa obveznost in tudi pravno domnevo, da so otroci s posebnimi potrebami sposobni sprejemati odločitve o svojem izobraževanju.

3.5 UKREPANJE

— Poleg razvijanja jasnega razumevanja otrokovega mnenja o zadevi na dnevnem redu, morajo strokovnjaki tudi razumeti, kako želijo otroci vnesti svoja mnenja na ta prizorišča odločanja in kakšne ukrepe bi morali sprejeti odločevalci. Različna okolja vključujejo priložnosti in omejitve glede tega, kako lahko otrok izrazi svoja mnenja »občinstvu« odločevalcev. Pri posvetovalnem odločanju, na primer v zelo formalnih kazenskih postopkih, imajo otroci malo nadzora nad odločitvami ali nad načinom izražanja svojih mnenj. V skoraj vseh drugih situacijah je mogoč sodelovalen pristop. Otroci se na primer lahko odločijo, da bodo govorili sami ali prek posrednika (denimo zagovornika). Morda bodo želeli biti fizično prisotni, ko bodo predstavljena njihova mnenja, ali pa se bodo želeli pridružiti prek videa v živo ali vnaprej posnetega videa.

— Lahko se odločijo, da bodo prisotni ves čas in tudi sami sodelovali pri odločanju. Pri odločanju, ki ga vodijo otroci, se otroci sami odločijo o vseh vidikih ukrepov, sprejetih z upoštevanjem njihovih mnenj.

— Ko otroci delijo svoja mnenja zunaj formalnih postopkov, jih lahko izrazijo na različne načine, na primer v pogovorih z vrstniki ali strokovnjaki, na sestankih, prek zapiskov ali e-pošte. Vsi strokovnjaki, ne samo tisti, ki sodelujejo pri raziskovanju otrokovih mnenj, morajo, kadar je mogoče, upoštevati želje otrok glede izražanja njihovih mnenj pri odločanju. Strokovnjaki pa so nato odgovorni za ukrepanje glede na slišana mnenja otrok.

— Otroci v zgodnjih letih lahko denimo izrazi nelagodje glede določenega delavca, delavec in njihov vodja skupine pa lahko skupaj z otrokom raziščeta, ali zamenjava delavca ali dejavnosti pomaga povečati otrokovo zadovoljstvo. Delavec, vodja skupine in njun vodja so odgovorni, da ravnajo po otrokovih željah.

— Ukrep, da se otrokova mnenja »ustrezno upoštevajo« pri odločitvah, lahko vključuje upoštevanje otrokovih želja in razmislek o tem, katere vidike otrokovih mnenj je mogoče uresničiti takoj in katerih ne. Strokovnjaki, ki pri odločitvah upoštevajo mnenja otrok, morajo opredeliti odnose, vire in storitve, ki jih je mogoče združiti, da se omogoči ukrep, ki ga zahtevajo otroci. Tako bodo morda invalidni otroci, njihove družine in strokovnjaki, ki delajo z njimi, potrebovali informacije o razpoložljivih skupnostnih in specializiranih storitvah ter več osebne pomoči za izpolnitev otrokovih želja, da bi se na primer vključili v več prostočasnih dejavnosti.

OPOMBA O PRAKSI

Otrokove koristi

Pri določanju odločitev v postopkih, ki vplivajo na otroke, je treba poleg njihovih želja in občutkov upoštevati še številne druge dejavnike. Najpomembnejše so koristi otroka. Država mora storiti vse, kar se ji zdi najbolje, za zaščito, razvoj in dobro počutje otrok. Zelo pomembni so tudi otrokova mnenja o tem, kaj je »najbolje«, in njihova mnenja je treba jemati resno. Strokovnjaki ne morejo oceniti otrokove koristi, ne da bi upoštevali njihova mnenja. Pri vsaki odločitvi odraslih glede otrokove koristi se upoštevanje otrokovih izraženih želja povečuje z njegovima starostjo in zrelostjo. Načelo najboljšega interesa ne prevlada nad drugimi pravicami v UNCRC in ga zato ne bi smeli uporabljati za zavračanje otrokovih mnenj. Presoditi je treba na primer o tem, ali otroka zaradi pomislekov glede morebitne škode izključiti iz sodne obravnave, v kateri bi si želel sodelovati. Namesto tega bi bilo treba odločitev o tem, ali ugoditi otrokovi želji po navzočnosti na sodišču, premisliti in pretehtati v skladu z otrokovo starostjo in zrelostjo.

3.6 NADALJNJE UKREPANJE

— Povratne informacije o sprejetih ukrepih in nadaljnjem ukrepanju so ključni element sodelovanja otrok, saj dokazujejo, da se mnenja otrok slišijo in spoštujejo. Strokovnjaki naj redno in čim prej posredujejo povratne informacije o tem, kaj se je zgodilo zaradi poslušanja otrokovih mnenj (glejte priložo 2 za ideje o tem, kako zagotoviti dostopne povratne informacije). Ne glede na to, ali so otroci med odločanjem navzoči ali ne, bi morali imeti priložnost, da se o morebitnih odločitvah čim prej pogovorijo. Strokovnjaki morajo otrokom zagotoviti informacije in priložnosti za razpravo o odločitvah, na katere so poskušali vplivati. Če na primer otrok poskuša izpodbijati odločitev o izključitvi iz šole, bi morali učitelji otroku sporočiti, ali je njegovo mnenje sprejeto, in če ni, zakaj ni.

— Odločitve niso vklesane v kamen in potrebne so informacije o možnostih za njihov pregled in izpodbijanje. Otrokom je treba zagotoviti nasvete in informacije o tem, kako se lahko pritožijo ali poiščejo pravno sredstvo, če menijo, da njihove pravice niso bile spoštovane (glejte [poglavje 2.5](#) o pritožbenih mehanizmih). Če želite otrokom omogočiti nadaljnje ukrepanje, naj dobijo stalno podporo odraslega, ki je slišal njihova mnenja, ali, če to ni mogoče, podporo druge organizacije. Otroci lahko izpodbijajo odločitve z dejavnostmi kolektivnega sodelovanja (glejte [četrto poglavje](#) o kolektivnem sodelovanju).

— Treba je vzdrževati odnose z otroki (in njihovimi družinami), da bodo lahko še naprej izražali svoja mnenja in jih vključevali v nadaljnje možnosti odločanja. Postopek, skozi katerega je otrok slišan in vpliva na odločitve, ki zadevajo njegovo vsakdanje življenje, je lahko zelo čustven. Ko vse poteka dobro, ne glede na to, ali otroci dosežejo zelen rezultat, lahko vzpostavijo pozitiven odnos z osebo, ki jim pomaga izraziti njihova mnenja. Za spodbujanje dobrega počutja otrok in njihovega zaupanja v prihodnje procese sodelovanja je pomembno zagotoviti dober konec ali preobrazbo teh odnosov. Kot že rečeno, gre za obveščanje otrok o časovnih okvirih od samega začetka. Kjer je le mogoče, to vključuje tudi sestanek z otrokom za osebno slovo. Fizično označevanje takšnega konca postopka je lahko koristno, zlasti pri daljših ali intenzivnejših postopkih.

3.7 PREGLED, PREMISLEK IN PONOVI ZAČETEK

— Sodelovanje je proces, ne enkratni dogodek ali sestanek. Če se želite čim več naučiti, je koristno razmisliti o posameznih izkušnjah ter organizacijskih ali kontekstnih dejavnikih, ki so vplivali na kateri koli proces. To lahko nato vključite v načrte o tem, kako olajšati sodelovanje posameznih otrok v prihodnosti, pa tudi o tem, kako ustvariti sodelovalno okolje ([glejte drugo poglavje](#)). Prevladujoči družbeni odnosi in organizacijske prakse lahko otrokom omejijo prostor, da izrazijo svoja mnenja, načine, kako jih različno občinstvo sliši, in vpliv, ki ga imajo njihova mnenja. Zato je pomembno premisliti o osebnih in organizacijskih praksah. Ta vprašanja lahko pomagajo pri vodenju takšnih razmišljanj.

Kaj moram spremeniti jaz ali moja organizacija, da bi:

- ▶ zagotovil razumevanje otrok, kdo sem in kakšna je moja vloga?
- ▶ vedel, katere osebne podatke lahko sproščeno delim z drugimi?
- ▶ zagotovil otrokom informacije, ki jih potrebujejo o tem postopku?
- ▶ naredil prostor za otrokove prednostne skrbi poleg svojih?
- ▶ bil prepričan, da jaz/moja organizacija slišim vse, kar nam govorijo otroci, in ne bi zavrgel stvari, ker se odraslim vpletenim ne zdijo resne?
- ▶ zagotovil, da bodo mnenja otrok čim bolj jasno in varno zastopana pri sprejemanju odločitev?
- ▶ zagotovil uresničenje več otrokovih želja s pomočjo kakršnih koli postopkov odločanja?
- ▶ otrokom jasno predstavil, kako bi njihova mnenja lahko vplivala ali so vplivala na odločanje?

Poleg priložnosti za samorefleksijo bi morali tisti, ki delajo z otroki, ustvariti prostore za refleksivne dialoge z otroki, kolegi, družinami in člani širše skupnosti. S takšnimi postopki lahko vsi deležniki pregledajo dosežke in skupne cilje. Te osebe lahko nato tudi postanejo zavezniki, ki sodelujejo v kolektivnih sodelovalnih procesih, da bi dosegli te cilje ali spremembe.

KONTROLNI SEZNAM

Razmišljanje o diskriminaciji

Ker je odnos do otrok ena glavnih ovir, da se njihova mnenja ne upoštevajo pri odločitvah, uporabite spodnji kontrolni seznam za razmislek o diskriminaciji v vaši praksi in vašem okolju. Vprašajte se:

1. Ali obstajajo dokazi o ponotranjeni odraslosti, pri kateri se otroci sprašujejo o legitimnosti svojih mnenj? Če je odgovor pritrdilen, kaj lahko storite, da jih pomirite in spodbudite k izražanju mnenj?
2. Ali obstajajo dokazi o institucionalizirani odraslosti, pri kateri se uporablja starost za vključitev otrok v določene pravice ali izključitev iz njih? Kaj lahko storimo, da izpodbijamo starostne meje in predpostavke o otrokovi sposobnosti?
3. Ali obstajajo dokazi o kulturni odraslosti, ki vpliva na ljudi in procese, s katerimi imate stike? Kaj lahko storimo za osveščanje ljudi o tem pojavu?

Končno je pregled in izmenjava dobrega dela pomemben del priprave na nadaljnje procese sodelovanja otrok in bo navdihnil druge. Vprašajte sebe in otroke, s katerimi delate:

1. Na kaj smo ponosni glede tega, kako delimo informacije z otroki?
2. Na kaj smo ponosni glede tega, kako ustvarjamo prostor za prednostne naloge otrok poleg lastnih?
3. Na kaj smo ponosni glede tega, kako poskrbimo, da jaz/moja organizacija slišimo vse, kar nam govorijo otroci?
4. Na kaj smo ponosni glede tega, kako zagotavljamo, da so mnenja otrok čim bolj jasno in varno zastopana pri sprejemanju odločitev?
5. Na kaj smo ponosni glede tega, kako zagotavljamo, da se otrokove želje skozi vse postopke odločanja lahko vse bolj uresničujejo?
6. Na kaj smo ponosni glede tega, kako otrokom jasno predstavljamo, kako bi njihova mnenja lahko vplivala ali so vplivala na odločanje?

Povezovanje z otroki

Zaupne povezave s posameznimi otroki so mogoče, kadar:

- so otroci vključeni v kateri koli postopek;
- otroci dobijo informacije o postopku v obliki, ki jo lahko razumejo, in dovolj časa, da o njih razpravljajo;
- se otrokova vprašanja poslušajo in se otroke spodbuja, da izrazijo pomisleke;
- otroci vidijo jasne dokaze, da so njihove želje in potrebe upoštevane pri ustreznih odločitvah;
- so otroci obveščeni o tem, kaj se dogaja in zakaj se stvari dogajajo na ta način.

Procesi sodelovanja posameznega otroka lahko postanejo bolj vodeni s strani otroka, če:

- otroke podpiramo, da sami vodijo svoje sestanke;
- otroci odločajo, kdaj in kje bodo sestanki;
- otroci odločajo, kdo bo prisoten;
- otroci dobijo možnost, da ustavijo sestanek in zagotovijo, da se razprava ustavi, medtem ko začasno zapustijo sobo (morda zato, da poiščejo nasvet ali pregledajo svoja mnenja o razpoložljivih možnostih);
- na srečanjih se razpravlja o uspehih, pa tudi o izzivih.

Zapomnite si:

- Otroci imajo pravice do informacij, nasvetov in podpore.
- Otroci imajo pravico izraziti svoje mnenje o vsaki zadevi, ki jih zadeva.
- Odrasli so dolžni poslušati otroke in upoštevati njihova mnenja.
- Vpliv otrokovega mnenja na odločitve bo odvisen od starosti in zrelosti otroka ter od posamezne odločitve. Otroku vedno razložite, zakaj se njegove želje v določeni situaciji upoštevajo ali ne.

ČETRTO POGlavJE

KOLEKTIVNO SODELOVANJE

To poglavje se osredotoča na pravice skupin otrok, da izrazijo svoja mnenja in da se ta mnenja ustrezno upoštevajo pri odločitvah, ki vplivajo nanje, na primer glede poklicne prakse, storitev in prostorov, načrtovanja, politike, prava in raziskav. Vključuje nasvete o vprašanjih, ki jih je treba upoštevati, smernice o pristopih in primere iz prakse, ki strokovnjakom pomagajo pri izvajanju dejavnosti kolektivnega sodelovanja, pri čemer preučujejo vsako od sedmih stopenj:

- ▶ 4.1 Priprava in načrtovanje;
- ▶ 4.2 Povezovanje z otroki;
- ▶ 4.3 Prepoznavanje vprašanj in prednostnih nalog;
- ▶ 4.4 Raziskava mnenj otrok;
- ▶ 4.5 Ukrepanje;
- ▶ 4.6 Nadaljnje ukrepanje;
- ▶ 4.7 Pregled, premislek in ponovni začetek.

Standardi Sveta Evrope jasno poudarjajo, da bi morali strokovnjaki v vseh okoljih, vključno s šolami, bolnišnicami, zapori, sistemi za zaščito otrok in izobraževalnimi službami, poslušati mnenja skupin otrok in jih ustrezno upoštevati. *Priporočilo o sodelovanju* poziva vse javne službe, naj imajo vzpostavljene mehanizme za posvetovanje z otroki in prejemanje povratnih informacij od njih. Zelo malo je javnih storitev, politik ali vprašanj, ki ne vplivajo na otroke niti kot na neposredne niti kot na posredne uporabnike. Poleg storitev za otroke, kot so šole, izobraževalne ustanove, ustanove za predšolske otroke, otroški oddelki v bolnišnicah in ustanovah za alternativno varstvo, imajo velik vpliv na otroke tudi druge storitve in politike, kot so prevoz, bivanje, načrtovanje, priseljevanje, zdravstveno varstvo in okolje.

V nekaterih državah nacionalna zakonodaja in politika zagotavljata dodatne smernice in pravne zahteve glede zagotavljanja kolektivnega sodelovanja. Na primer šesto poglavje finske ustave vključuje določbo, da je otrokom treba dovoliti, da vplivajo na zadeve, ki so povezane z njimi.

Nekatere ustanove (na primer šole, izvajalci zdravstvenih storitev, socialne službe in lokalne uprave) imajo opredeljene strategije, ki opisujejo, kako je podprto sodelovanje otrok, in so ustvarili prostor za neposreden dialog med otroki in odločevalci. Glejte *drugo poglavje* za ideje o tem, kako ustvariti sodelovalno organizacijo in okolja.

Strokovnjaki morajo te standarde in smernice upoštevati skupaj z veljavnimi zakoni in okoliščinami, v katerih delajo. To bo omogočilo pregled poklicnih odgovornosti in kolektivnih pravic otrok na njihovih delovnih področjih, ne glede na to, ali gre za šolo, zdravstveno ustanovo, sodišče, postopek priseljevanja ali dobro počutje otrok.

4.1 PRIPRAVA IN NAČRTOVANJE

Strokovnjaki so odgovorni za pripravo in načrtovanje kolektivnega sodelovanja, s kom bodo sodelovali pri doseganju ciljev in virov, ki jih lahko zagotovijo za lažje delo. Že od samega začetka so otroci lahko vključeni v določanje ciljev, pripravo in načrtovanje dejavnosti ali svetovanje strokovnjakom pri dejavnostih, ki so bolj skupne ali posvetovalne. Glejte *prilogo Z*, kontrolni seznam za priprave na kolektivno sodelovanje.

Procesi sodelovanja otrok so uspešnejši, če jih podpirajo skupine otrok, strokovnjakov in članov skupnosti, ki sodelujejo pri izbranih vprašanjih. Strokovnjaki so pogosto v stiku s skupinami otrok, ki jih prizadene področje njihove poklicne prakse (npr. bolniki, otroci v stiku s pravnimi sistemi, otroci v nadomestnem varstvu, študenti, vsi otroci, ki živijo na določenem območju), in se bodo morda morali bolj potruditi za vključitev vseh otrok (npr. invalidnih otrok, romskih otrok, otrok, ki prosijo za azil). Nekateri odrasli (npr. družinski člani in člani skupnosti, mladi s preteklimi izkušnjami s sodelovanjem, zagovorniki, ponudniki storitev, oblikovalci politik in politiki) so pomembni morebitni zavezniki pri vzpostavljanju stikov z otroki, podpiranju njihovega sodelovanja in zagotavljanju, da njihova mnenja sprožijo ukrepanje.

■ Strokovnjaki morajo razmisliti o tem, kdo bi lahko in bi moral biti vključen, da bi kar najbolj povečali potencial za učinkovite in vključujoče procese sodelovanja. Morali bi razmišljati o stopnji vpliva znotraj procesa, na primer:

- ▶ Ali naj bodo učenci vključeni v upravni odbor šole? Ali obstaja možnost za bolj sodelovalen pristop pri delu z otroki za sooblikovanje oblike upravnega odbora? Ali lahko otroci sami določijo točke dnevnega reda za razprave upravnega odbora?
- ▶ Strokovnjaki bi morali razmisliti tudi o možnostih za povečanje vpliva otrok: Ali obstajajo posebni trenutki (na primer pri načrtovanju novih storitev, posvetovanju o spremembah politike), ko bo posredovanje mnenj otrok glede določenega vprašanja na sestanku upravnega odbora imelo večji vpliv?
- ▶ Ali obstajajo druge možnosti za neposreden dialog z ravnatelji in združenji staršev, ki lahko pomagajo povečati pomembnost otrokovih mnenj?

■ Strokovnjaki morajo opredeliti vsa področja in poti v svoji organizaciji, na katerih je mogoče otrokova mnenja posredovati naprej, in se, kjer je mogoče, kot organizacija zavezati, da bodo aktivno upoštevali mnenja, ki izhajajo iz dejavnosti sodelovanja otrok.

4.2 POVEZOVANJE Z OTROKI

■ Strokovnjaki imajo izbiro, kako in kje se povezati z otroki. Morda obstajajo ustrezne kolektivne strukture in mreže, ki so jih organizacije ali ustanove že vzpostavile, na primer šolski sveti, svetovalne skupine ali varstvene mreže. Morda obstajajo kraji, kjer se srečujejo ali živijo skupine otrok, na katere vplivajo ta vprašanja, na primer mladinski klub, igrišče ali otroški dom. Morda bo treba ustvariti novo skupino tako, da se obrnete na otroke, ki so bili prej vključeni v storitev kot posamezniki, na primer bolniki, otroci ločenih staršev ali otroci, prizadeti zaradi migracije.

■ Pri povezovanju z otroki bi morali strokovnjaki zagotoviti informacije o:

- ▶ verjetnih vprašanjih, o katerih se bo razpravljalo, in načrtovanih dejavnostih;
- ▶ splošnih zadevah, kot so, kje in kdaj se povezati ali srečati;
- ▶ tem, kako in v kolikšni meri lahko vplivajo na proces in rezultate;
- ▶ tem, kaj se pričakuje od njih;
- ▶ zaupnosti in varnosti;
- ▶ tem, kako pristati na sodelovanje.

■ V nekaterih primerih bodo morali biti obveščeni tudi starši, zlasti če bodo morali dati soglasje, pa tudi otroci sami. Glejte [prilogo 2](#), kontrolni seznam za zagotavljanje dostopnih informacij otrokom. Informacije so dostopnejše, če so pri njihovem oblikovanju in razvoju vključeni otroci sami.

■ Vabila k sodelovanju lahko otrokom posredujete na različne načine. Do otrok je denimo mogoče pristopiti osebno, prek stikov in omrežij, storitev, obstoječih forumov in svetov ter spleta. Strokovnjaki lahko te stike vzpostavijo sami ali pa otroci vzpostavijo neposreden stik z drugimi otroki. V različnih situacijah so primerni različni pristopi. Pri pripravi tega priročnika smo se srečali s primerom, da so se nekateri proslci za azil odločili ustanoviti skupino za raziskovanje težav, s katerimi se srečujejo v svoji ustanovi. Odšli so v učilnice v svoji enoti za jezikovno podporo in prek predstavitve delili informacije o procesu sodelovanja, ki so ga organizirali. V drugem primeru so romski otroci, ki jih podpira nevladna organizacija, ustanovili stran na Facebooku, ki je otroke povabila, naj delijo svoje zamisli o varnosti v skupnosti in zločinih iz sovraštva. Strokovnjaki bi si morali prizadevati za uporabo različnih pristopov, da bi bili vključujoči.

■ Morda bo treba ustanoviti novo skupino, da bo več otrok imelo stalne priložnosti za sodelovanje. [Priporočilo o sodelovanju](#) spodbuja države članice Sveta Evrope, naj na lokalni, regionalni ali nacionalni ravni ustanovijo posvetovalna telesa in svetovalne skupine za otroke in mlade. Navaja tudi, da je treba otrokom zagotoviti ustrezno podporo za samozagovornišvo.

- ▶ **Posvetovalna telesa so forumi ali mreže**, ki se vzpostavijo za redno srečevanje skupin otrok z glavnim namenom vplivanja na odločanje. Pri izbiri predstavnikov pogosto sodelujejo širše skupine otrok, na primer šolski sveti, forumi uporabnikov storitev in otroški parlamenti (glejte primere s Cipra in Litve spodaj).

- ▶ **Svetovalne skupine** otrok in mladih je mogoče podpreti, da se redno srečujejo in pomagajo pri vodenju ali usmerjanju storitve ali politike. Otroci komentirajo izvajanje storitev, odobravajo politike, predlagajo razvoj storitve in spremljajo izvajanje njihovih zamisli v praksi (glejte primere spodaj).
- ▶ **Kolektivno samozagovorništvo** vključuje otroke, ki se zavzemajo za svoje pravice in ideje prek skupin, ki jih vodijo otroci, kampanj in aktivizma. Otroci lahko prevzamejo vlogo zagovornikov človekovih pravic, sodelujejo v kampanjah ali ustanavljajo sindikate (glejte primere spodaj).

■ Morda bodo potrebni forumi in mreže za posebne skupine otrok, ki so navadno izpuščeni iz formalnih struktur. Sčasoma lahko otrokom omogočijo, da sodelujejo v bolj običajnih procesih sodelovanja. Na primer romske nevladne organizacije lahko podprete pri vodenju lokalnih skupin in nacionalnih mrež za otroke iz romskih skupnosti, ti otroci pa lahko sčasoma razvijejo lastne strategije sodelovanja ali ustvarijo zaveznitva z mladinskimi sveti in se jim pridružijo.

■ Otroci, ki se soočajo s posebno diskriminacijo, kot so azilanti in begunski otroci, romski otroci in otroci iz drugih manjšinskih skupnosti ter otroci, ki sodelujejo v kampanjah in drugih samozagovorniških dejavnostih, so lahko še posebej ranljivi, ker lahko njihove zamisli izpodbijajo ustaljene norme. Omeniti velja, da priporočilo Sveta Evrope trdi:

'Otroci in mladi, ki uveljavljajo svojo pravico do svobodnega izražanja svojih mnenj, morajo biti zaščiteni pred škodo, vključno z ustrahovanjem, povračilnimi ukrepi, viktimizacijo in kršitvijo njihove pravice do zasebnosti.'

PRIMER

Medgeneracijska podpora aktivizmu

V Franciji so konec leta 2018 nekateri dijaki nasprotovali vladnim izobraževalnim reformam srednje šole, ki so dijake prej usmerile v določene stopnje in zato onemogočile tri široke izbire predmetov naravoslovja, literature ali družbenih ved. Dijaki so prav tako nasprotovali zaostrovanju vpisnih postopkov za univerze, ki so se jim zdeli preveč selektivni. V odgovor so se v aktivizem vključili otroci, učitelji in starši. [Sindikata dijakov](#) v Franciji deluje od leta 1994. Njegovo delovanje je dijakom pomagalo pri dokazovanju in zagovarjanju svojih pravic. Zaveznitva sindikatov učiteljev, starši in odvetniki so se prav tako združili, da so podprli dijake z objavljanjem pisem v časopisih, v katerih so prosili, naj otroci dobijo pravico do stavke, in zahtevali zaščito pred povračilnimi ukrepi v podporo otrokovim pravicam do svobode izražanja. [Spletna stran](#) francoskega ministrstva za šolstvo vsebuje smernice o pravicah dijakov, da postavijo transparente, ustanavljajo skupine, se sestajajo in objavljajo prispevke.

■ Strokovnjaki morajo ustanoviti ali podpirati otroške forume, svetovalne skupine in mreže samozagovornikov, da bi omogočili in zaščitili sodelovanje otrok v ranljivih situacijah. Učitelji in drugi strokovnjaki lahko podpirajo otrokove pravice do izražanja mnenj tako, da otrokom predstavijo njihove pravice, izkazujejo svojo podporo mnenjem otrok in njihovim pravicam do izražanja, protestirajo pred kakršno koli nepravilno obravnavo ter jim zagotavljajo dostop do prostorov in drugih virov. Otroci in mladi bodo morda želeli ustanoviti sindikate za šolske otroke, da bi zaščitili njihove pravice, kot jih imajo na primer v Franciji in na Norveškem (glejte [prilogo 8](#), kontrolni seznam za podporo otrokovi pravici do svobode izražanja in združevanja).

■ V vseh skupinah morajo moderatorji ustvariti varno in sproščeno okolje, v katerem se lahko otroci odločijo, ali bodo govorili ali ne, in ki podpira njihovo dobro počutje. Pri tem pomagajo dejavnosti za prebijanje ledu, igre in neformalne dejavnosti. Peto poglavje tega priročnika vsebuje povezave do številnih priročnikov za dejavnosti, ki so večinoma na voljo na spletu.

PRIMER

Konferenca mladinske svetovalne skupine v otroku prijaznih mestih

V Španiji so na peti kongres otrokom prijaznih mest novembra 2019 povabili mlado svetovalno skupino, sestavljeno iz 12 mladih (starih 12–18 let), ki so zastopali lokalne mladinske svete iz šestih španskih skupnosti. Skupina je organizatorjem svetovala glede programa kongresa, njeni člani so sodelovali kot govorniki na okrogli mizi, skupina pa je izvedla tudi lastno delavnico, namenjeno izključno otrokom in mladim. Delavnica je vključevala štiri debatna omizja, posvečena temam, ki jih je opredelila skupina: enakost, prosti čas, okolje in izobraževanje. V delavnicah je v razpravah

sodelovalo 40 otrok in mladih (starih 12–18 let). Med delavnico so člani svetovalne skupine in drugi mladi udeleženci razmišljali o različnih vprašanjih, ki zadevajo otroke in mlade. Na razpravah so se pojavili ideje in slogani, zaključki pa so bili naslednji dan predstavljeni celotnemu kongresu. Mladi so jasno povedali, da jih skrbijo vprašanja, kot so podnebne spremembe, neenakost spolov in izobraževanje. Izjavili so tudi, da so zavzeti za spodbujanje vključevanja, in menijo, da je poslušanje še vedno izziv.

PRIMER

Sodelovanje pri določanju prednostnih nalog

Na Cipru je bil otroški parlament ustanovljen leta 2001 kot rezultat ponavljajočega se dogodka, imenovanega Teden otrok, med katerim so otroci »prevzeli« mesta v državnem parlamentu. Parlament je bil ustanovljen kot stalni organ, kjer usposobljeni prostovoljci olajšujejo zasedanja in razprave otroškega parlamenta. Otroški parlament sestavlja 80 predstavnikov otrok (starih 13–18 let) ciprskih družbenih skupin, vključno s tremi ustavno priznanimi ciprskimi manjšinami. Otroci sami prepoznajo vprašanja in uvedejo ukrepe za izvajanje Konvencije ZN o otrokovih pravicah. Zaprošeni so tudi za mnenje o vprašanjih, ki so na vladnem dnevnem redu. Leta 2017 je ciprska vlada povabila Otroški parlament, da vpliva na nacionalno strategijo o spolnem in reproduktivnem zdravju otrok in mladih. Na tej seji so otroci dobili informacije o obstoječih politikah na Cipru in v drugih državah. Njihovi predlogi so bili vključeni v zgodnji osnutek strategije, nato pa so jih sprejeli odbori, pristojni za načrtovanje ukrepov (vključno s proračunom) in spremljanje.

PRIMER

Tabor 2getherLAND svetovalnih skupin

Skupine otrok in mladih je mogoče podpreti, da se redno srečujejo in pomagajo pri vodenju ali usmerjanju storitve ali politike. Otroci in mladi komentirajo izvajanje storitev, odobravajo politike in predlagajo razvoj storitve. V Nemčiji je oktobra 2019 potekal [tabor 2getherLAND](#), srečanje, ki so ga organizirali Fundacija Bertelsmann in partnerji. Skupno je 220 odraslih in otrok (starih 8–18 let) razpravljalo o neenakosti v Nemčiji. Dogodek so zaključili s 14 projekti za reševanje lokalnih neenakosti prek medgeneracijskih partnerstev. Eno leto pred dogodkom je bila izbrana svetovalna skupina mladih, ki je sodelovala pri določanju prednostnih tem, odločala o znamčenju in ponudbi programov ter podpirala vključevanje drugih mladih v dogodek. Mladi člani svetovalne skupine so vodili tudi nekatere delavnice na taboru in so bili ključni pri ocenjevanju vpliva tabora in nadaljnjih dejavnostih. Kot rezultat dogodka so se partnerji zavezali, da bodo podpirali sodelovanje otrok v tekočih lokalnih dejavnostih.

PRIMER

Zveza dijakov litovskih šol

Zveza litovskih dijakov (LMS) je prostovoljno, neprofitno združenje, ki združuje svete litovskih dijakov. LMS je krovna struktura srednješolcev v avtonomnih srednješolskih dijaških svetih dijakov, mestnih/okrožnih dijaških svetih in informacijskih centrih dijaških svetov.

Marca 2020 se je odbor za mladinsko politiko zveze litovskih dijakov osredotočil na stanje pandemije covid-19 in sodeloval na sestankih z medresorsko komisijo za zaščito otrok, litovskim izobraževalnim svetom ter Ministrstvom za izobraževanje, znanost in šport. Predstavljali so mnenja o vprašanjih,

povezanih z učenjem na daljavo, izpiti in čustvenimi okolji. Sodelovali so tudi na novinarski konferenci z vlado in oblikovali študentski vprašalnik. Obstoj te mreže je vladi omogočil hitro pridobivanje informacij, ki bi lahko izboljšale politiko.

<https://www.moksleiviai.lt/naujienos/ka-geguzes-menesi-veike-jaunimo-politikos-komitetas/>

4.3 PREPOZNAVANJE VPRAŠANJ IN PREDNOSTNIH NALOG

Vprašanja in prednostne naloge za procese sodelovanja otrok je mogoče določiti na posvetovalen ali skupni način ali tako, da vodijo otroci. Kadar je določanje prednostnih nalog posvetovalno, odrasle zanimajo mnenja skupin otrok o že izbranih vprašanjih. Na primer upravnik oskrbovalnega doma lahko pripravi politiko in nato otroke prosi, da izbirajo med možnostmi glede elementov, ki jih bodo vključili. Prepoznavanje prednostnih vprašanj lahko postaja vse bolj sodelovalno, ko otroci in odrasli pridobijo samozavest in razumevanje. Pri bolj sodelovalnem pristopu lahko odrasli predlagajo vprašanja, ker poznajo zadeve, ki bi lahko vplivale na otroke, ali ker iščejo nasvet, vendar imajo otroci tudi možnost, da predstavijo svoje prednostne naloge. Z drugimi besedami – ta pristop vključuje večjo stopnjo partnerstva med odraslimi in otroki. Pri pristopu, kjer vodijo otroci, je vloga odraslih, da delujejo kot moderatorji, ki otrokom omogočajo prepoznavanje lastnih ciljev z zagotavljanjem priložnosti ali podpore in upoštevanjem programov otrok. Strokovnjaki morajo razmisliti, v kolikšni meri lahko otrokom omogočijo, da sami izberejo svoja vprašanja in prednostne naloge (glejte naslednji primer iz Walesa).

PRIMER

Proces določanja prednostnih nalog, ki ga vodijo otroci

Državni zbor Walesa je 2.700 otrok (starih 8–18 let) v Walesu vprašal o njihovih skrbih. Med anketiranci so bili otroci, ki živijo v revščini, invalidi, prosilci za azil in romski otroci ter otroci iz drugih manjšinskih etničnih okolij. Rezultati so pokazali, da otrokom primanjkuje varnih mest za igranje in druženje, zaradi česar je odbor preiskal to težavo. Odbor je organiziral javno posvetovanje s strokovnjaki in tudi otroki. Otroci so rekli, da si želijo varnih mest za igro z nadzorom odraslih. Njihova mnenja so posredovali odraslim, toda otroci so imeli priložnost tudi neposredno sodelovati s tistimi, ki sprejemajo odločitve. Poročilo z mnenji otrok je bilo objavljeno leta 2010, kar je vplivalo na razvoj zakonskih smernic za [zadolžitve za igro](#) v okviru ukrepa za otroke in družine (Wales) 2010. To pobudo so začeli in vodili odrasli. Otroci in odrasli so se odločili za vprašanje, ki ga bodo raziskali – varna mesta za igro – in otroci so podali svoja mnenja. Nato so se odrasli odločili o ciljih, priporočilih in akcijskih načrtih.

Dejavnost, ki pristopu, kjer vodijo otroci, ali sodelovalnemu pristopu omogoča prepoznavanje prednostnih nalog, je preslikava skupnosti (glejte spodnji primer). To je v Evropi dobro delovalo s skupinami otrok vseh starosti in z različnimi načini komunikacije. Udeleženci delajo v majhnih skupinah in mesta, ki so pomembna v njihovem vsakdanjem življenju, prenesejo na velik list papirja z uporabo risb, besed, predmetov ali fotografij. Tako nastane »zemljevid« njihove skupnosti, storitve ali celo stavbe. Otroci nato s pisali, zapiski, nalepkami ali predmeti pokažejo, s katerimi stvarmi so zadovoljni in kaj bi radi kaj spremenili. Pri tem se lahko poudarijo pravice, če rečete: »Pokažite mesta, kjer se vaše pravice spoštujejo in kjer se ne«. Skupine si med seboj pokažejo pomembna mesta na svojih zemljevidih, razpravljajo o težavah in rešitvah, delijo zamisli o spremembah, za katere si želijo prizadevati, nato pa lahko glasujejo o prednostnih nalogah za svoj postopek sodelovanja.

PRIMER

Zemljevid skupnosti romskih otrok z močnimi točkami in potrebami

V devetih državah po Evropi je 550 romskih otrok in mladih, ki so jih podpirali romske nevladne organizacije in akademiki, sodelovalo pri kartiranju skupnosti. S tem so opredelili težave, ki so jih nato raziskali in nadaljevali z nadaljnjimi ukrepi za spremembo sebe in svojih skupnosti. Glejte www.peeryouth.eu

Opisano dejavnost je mogoče uporabiti na več načinov. Na primer romski najstniki lahko pripravijo zemljevid poti do zdravstvene klinike in prikažejo ovire in možnosti za vstop v kliniko. Prav tako si lahko ogledajo zemljevide in izberejo prednostne naloge za raziskovanje in nadaljnje ukrepanje, za ustvarjanje uspešnejših storitev (na primer osveščanje zdravstvenih klinik) ali pozitivne pristope, ki so pri tem pomagali. V sodelovalnem pristopu bodo nato odrasli podali ideje o svojih težavah in priložnostih za spremembe, ki jih lahko ponudijo.

■ V mnogih situacijah ni mogoče takoj sprejeti vseh prednostnih nalog otrok za spremembe. Strokovnjaki in otroci, ki olajšujejo procese sodelovanja, bi morali zato otrokom pomagati določiti, katera vprašanja naj še naprej preučujejo.

4.4 RAZISKAVA MNENJ OTROK

■ Otroci lahko svoje ideje sporočajo z različnimi metodami in mehanizmi, tako po spletu kot v živo. Potreben pristop je odvisen od skupine otrok in obravnavanih vprašanj. Biti vključujoč zahteva, da strokovnjaki ponujajo različne priložnosti, ki ustrezajo različnim interesom in potrebam. Dejavnosti, namenjene olajšanju sodelovanja otrok, bi morale vključevati vse prizadete otroke, vključno z otroki, ki so ranljivi ali redko slišani. Celo zelo majhni otroci lahko sodelujejo, če pozorno izberemo ustrezne metode. Otroci sami so najboljši svetovalci, ki nam lahko povedo, kaj bo pri njih delovalo. Nekateri najpogostejši načini raziskave otrokovih mnenj so:

■ **Pogovori in ankete:** Lahko potekajo na štiri oči ali prek spleta, lahko so formalni ali neformalni. Z njimi lahko pridobimo preproste ali podrobne informacije, odvisno od uporabljenih vprašanj in načina zapisovanja odgovorov. Ankete so lahko preprosti vprašalniki z izbiranjem med podanimi možnostmi ali zahtevajo zapletene pisne odgovore. Ne pozabite uporabiti barve in grafike v celotnem pisnem gradivu (glejte naslednji primer).

PRIMER

Spletne ankete za otroke

V Srbiji je leta 2020 1.571 otrok (starih 5–18 let) sodelovalo v anonimnem spletnem vprašalniku. Otroci so bili iz urbanih in manj urbanih območij. Odgovarjali so na vprašanja o krizi v zvezi s covidom-19 in o tem, kako so nanje vplivali nujni ukrepi. Spraševali so jih, kako so dostopali do informacij o virusu, kako preživljajo prosti čas, kako dostopajo do podpore in o podpori, ki so jo prejeli pri izobraževanju. Podali so tudi svoja mnenja o tem, kaj jih je najbolj skrbelo in kaj so pogrešali.

[Rezultati ankete](#) so pokazali, da so otroci najbolj pogrešali družabno življenje in svobodo. Najbolj jih je skrbelo negotovost. Poročali so o obsežnih težavah z dostopom do računalnikov in izzivih prehoda na spletno poučevanje. Nekateri otroci so ugotovili, da potrebujejo več informacij o tem, ali bodo imele družine dovolj denarja in hrane. Njihova skrb je bila vključena v zagovorniško delo in dokumente o politikah na nacionalni in evropski ravni.

■ **Skupinske dejavnosti:** Lahko se zbere majhna skupina, ki se osredotoči na določeno temo ali težavo. Druga možnost je, da se večjo skupino razdeli na manjše. Razmislite o različnih vprašanjih, o katerih želite pridobiti mnenja otrok. Izberite nekaj odprtih vprašanj za vodenje razprave ali ponudite ustvarjalne dejavnosti, s katerimi bodo otroci lahko izrazili svoje ideje. Poskrbite, da bo dogodek prijeten. To pomeni veliko odmorov in nekaj časa za zabavne dejavnosti.

PRIMER

Uporaba fotoglasu kot metode poslušanja

Fotoglas je izraz, ki se uporablja za opis različnih metod, pri katerih otroci s fotografijo zajemajo in razmišljajo o različnih vidikih svojega življenja. Na Nizozemskem so se zdravstveni delavci na novem pediatričnem oddelku spraševali, kaj si otroci mislijo o novem prostoru. Otroke so prosili, naj fotografirajo stvari, ki so jim všeč, in tiste, ki jim niso. Prosili so jih, naj pojasnijo, zakaj so posneli vsako sliko. Otroci so prejeli kopije vseh slik, majhno knjigo in nekaj pripomočkov za prostočasne dejavnosti.

Nek otrok (deklica, stara 12 let) je na primer posnel steklena vrata in razložil, da ima težave s spanjem zaradi svetlobe. V poznejšem pogovoru o fotografijah so starši povedali, da hčerko radi vidijo s hodnika. To kaže, kako pomembni so vidiki otrok in kako se lahko razlikujejo od vidikov tistih, ki jih obkrožajo. Fotografski projekt je dal oddelku dragocene informacije. Zaskrbljenost otrok glede zasebnosti in svetlobe je bila rešena z zatemnitvijo in pokrivanjem oken.

Glejte Lorenz, L. S., in Kolb, B. (2009). Vključevanje javnosti s sodelovalnimi metodami vizualnih raziskav. *Health Expectations*, 12(3), 262–274.

■ **Posvetovalni dogodki:** Vključujejo lahko zbiranje večjega števila otrok na enem fizičnem ali spletnem mestu, da se vključijo v različne vrste posvetovanj in drugih dejavnosti. Posvetovalne dejavnosti se lahko izvajajo tudi za otroke in mlade v njihovih skupnostih. Obstaja veliko različnih tehnik in modelov za posvetovanje. Oglejte si eno izmed knjig v poglavju z viri, v kateri najdete ideje o vrstah dejavnosti, ki jih želite uporabiti. Vključite otroke v oblikovanje in načrtovanje dogodkov, da spodbudite bolj zavzeto.

PRIMER

Posvetovanje z majhnimi otroki o kakovosti storitev

Na Irskem je [Odbor za storitve za otroke in mladino Roscommon](#) v letu 2017 vodil posvetovanja s skupinami otrok, starih 3,5–4 let v okrožju, da bi izboljšal svoje storitve. Tema posveta je bila Kaj bi otrokom v Roscommonu po njihovem mnenju pomagalo živeti bolj zdravo, srečno in aktivno? Posvet je vključeval priprave z otroki, družinami in strokovnjaki ter je bil izveden z igrami in interaktivnimi dejavnostmi. Nekatere zahteve otrok so vključevale priložnosti za igro zunaj, »objeme in ljubkovanje« pomembnih odraslih, dovolj spanja in vode ter da se jih opomni in jim pomaga pri umivanju zob. Rezultati so bili sintetizirani z metaforo vulkana, ki predstavlja stvari, za katere so otroci rekli, da jih potrebujejo vsak dan, pogosto in včasih. »Srečen in zdrav vulkan« je bil uporabljen za informiranje o načrtu za zdravje in dobro počutje majhnih otrok v Roscommonu in je bil posredovan vsem okrožnim službam za majhne otroke.

■ **Izvedenci:** Sem spadajo pogovori ali sestanki z ljudmi, ki lahko svetujejo, kako otrokova mnenja prenesti v ukrepe.

■ Pri organiziranju raziskovalnih dejavnosti lahko za ohranjanje zanimanja otrok in omogočanje njihovega izražanja mnenj pomagajo spodbujanje ustvarjalnosti in zabavne skupinske dejavnosti. Tu gre za odnos moderatorja/-ev, dejavnosti in mesta srečanj. Moderatorji bi morali pokazati smisel za humor, biti sproščeni, ustvarjalni in sodelovalni. Uporabljajo lahko kamere, snemalnike, računalnike, spletne kamere in umetniško gradivo. Otroke lahko vključijo kot somoderatorje, jih povabijo k oblikovanju in vodenju sej.

■ Viri iz [petega poglavja](#) vključujejo podrobnosti o dejavnostih, metodah in orodjih za delo s skupinami otrok. Organizatorji morajo razmisliti o prizoriščih; v najboljšem primeru bi morali otroke vključiti v določanje primernih prizorišč na spletu in v živo ter poskrbeti, da so jim enostavno dostopna. Moderatorji priložnosti za kolektivno sodelovanje morajo otrokom zagotoviti dovolj časa, da določijo osnovna pravila ali skupinsko pogodbo z vsemi udeleženci (glejte opombo o praksi spodaj). Glejte tudi [prilogo 1](#), kontrolni seznam za strokovnjake o posledicah devetih osnovnih zahtev za varno, smiselno in etično sodelovanje otrok in [prilogo 3](#), kontrolni seznam za strokovnjake o spodbujanju varnosti in dobrega počutja otrok na kolektivnih sodelovalnih prireditvah in dejavnostih.

PRAKTIČNI DODATEK

Osnovna pravila ali skupinske pogodbe

Priporočljivo je, da moderatorji odrasle in otroke vključijo v določanje temeljnih pravil sodelovalnih dejavnosti na začetku postopka in jih spremljajo, da zagotovijo, da so dejavnosti pozitivne in varne za vse vpletene. Včasih je boljše, da temu rečemo »kako se dogovorimo za sodelovanje«, saj je beseda »pravila« lahko odbijajoča.

Točke, ki jih je treba vključiti, so:

- zdravstveni in varnostni vidiki – na primer požar, dostop, številke,
- poslušanje in vrednotenje povedanega,
- spoštovanje vseh,
- diskriminatoren ali ustrahovalen jezik in dejanja,
- zaupnost in zaščita otrok,
- uporaba žargona,
- razpoložljiva podpora za izražanje pomislekov,
- uporaba družbenih medijev.

4.5 UKREPANJE

— Pomoč otrokom, da izrazijo svoja mnenja, je, kot je večkrat poudarjeno v priročniku, le del procesa. Sodelovanje otrok zahteva prostor in glas, pa tudi, da imajo otroci občinstvo in določen vpliv. Pri sprejemanju odločitev je treba ustrezno upoštevati otrokova mnenja. V najboljših razmerah bi med pripravo načrtovali, kako otrokova mnenja in zamisli najbolje predstaviti in uporabiti kot dokaze, ki bi pripomogli k spremembam. Šola se bo denimo želela posvetovati z otroki o politiki, ki jo razvija glede uporabe spolno nevtralnih stranišč. Med načrtovanjem se morata ravnatelj in vodstveni organ dogovoriti, da se bosta sestala s predstavniki otrok in moderatorji ter si vzela čas, da prisluhneta in pravilno upoštevata mnenja in predloge otrok. Določiti je treba datum, ko bodo otroci prejeli povratne informacije o tem, kako so bila njihova mnenja upoštevana, in se dogovoriti o načinu poročanja o teh povratnih informacijah in nadaljnjih ukrepih vsem vključenim otrokom. Med ukrepanjem lahko otroci vodijo ali sodelujejo pri pregledu teh načrtov in predlogov drugih otrok ter dajo nadaljnja priporočila za ukrepanje.

PRIMER

Prepoznavanje ljudi, od katerih se lahko zahteva, da ukrepajo

Od leta 2012 do 2020 so mladi raziskovalci iz celega Združenega kraljestva, ki jih je podpiral [Center za sodelovanje otrok in mladih](#), usmerjali in izvajali raziskave o pravicah invalidnih otrok. Upoštevali so lahko prepise intervjujev, slike in povzetke zgodb o izkušnjah drugih otrok s posebnimi potrebami ter z delovnim listom s spodnje grafike ugotovili, za kaj drugi otroci prosijo, in razmišljali, kdo jim bo pomagal doseči te cilje. Nato so te informacije uporabili pri pisanju priporočil za ukrepe skupnosti, služb in vlade. Ta priporočila so predstavili varuhu človekovih pravic, ki je financiral prvo leto dela, izvedli pa so tudi dejavnosti v parlamentu Združenega kraljestva, v občinah, družini in med prijatelji ter poročali Odboru ZN za otrokove pravice. Nato so ta model razširili po vsem svetu in sodelovali z invalidno mladino in skupnostmi na Japonskem, da bi tam izvedli podobne raziskave in ponovno prispevali k alternativnemu poročilu Odbora ZN za otrokove pravice. V obeh državah sklepne ugotovitve Odbora ZN podpirajo izvajanje nekaterih priporočil mladih raziskovalcev.

Delovni list: **Koga lahko prosimo za pomoč pri doseganju naših ciljev in kaj želimo, da naredi?**

Otroci prosijo za:	<input type="text"/>
Kako te osebe lahko pomagajo?	Napišite ideje, kaj bi lahko te osebe storile:
Otroci	<input type="text"/>
Družine	<input type="text"/>
Storitve za otroke	<input type="text"/>
Lokalne skupnosti	<input type="text"/>
Vlade	<input type="text"/>
Podjetja	<input type="text"/>

— Otroci bodo morda želeli tudi podporo strokovnjakov pri samozagovorništvu – pri sprejemanju ukrepov za osveščanje o svojih težavah in spremembah, ki bi jih želeli doseči z usposabljanjem, kampanjami, peticijami, pisanjem politikom, dokazovanjem formalnih poizvedb ali stankami in demonstracijami. Kadar je le mogoče, bi morali biti pooblaščenici za zagovornike človekovih pravic; organizacija [Child Rights Connect](#) s sedežem v Ženevi je leta 2021 objavila [Vodnik o pravicah zagovornikov otrokovih pravic](#); glejte tudi [sklic na njihovo delo](#) v točki 5.4..

PRIMER

Samozagovorništvo – prepoved uporabe vreč za smeti

Otroci v nadomestnem varstvu v neki občini v Združenem kraljestvu so se pritoževali nad dejstvom, da so morali svoje stvari, ko so se selili iz enega kraja v drugega, spakirati v vreče za smeti. Niso imeli kovčkov, selitve pa so se opravljale na hitro. Ker občina ni hotela ukrepati, so mladi, ki so jih podpirali njihovi socialni delavci in rejniki, spregovorili za lokalni časopis in pojasnili, kako grozno so se počutili ob prenašanju svojega premoženja v vreči za smeti. Leta 2015 je bil kot odziv na zastopništvo otrok uveden nov ukrep, s katerim je bila prepovedana uporaba vreč za smeti in s katerim je bila zagotovljena dostopna rešitev za shranjevanje in prtljago ob nujni preselitvi.

4.6 NADALJNJE UKREPANJE

Strokovnjaki in moderatorji morajo otrokom redno in čim prej posredovati povratne informacije o tem, kakšne so bile posledice poslušanja njihovih mnenj. Včasih lahko čakanje na uradni dokument traja predolgo in je težko motivirati udeležence, če čakanje na povratne informacije traja mesece (ali leta!). Vsem vključenim otrokom je treba takoj poslati povratne informacije o njihovi udeležbi, vplivu, rezultatih in nadaljnjih korakih. Kot pojasnjuje *Splošni komentar št. 12 ZN*:

Ker ima otrok pravico, da se njegova mnenja ustrezno upoštevajo, mora odločevalec otroka obvestiti o izidu postopka in mu razložiti, kako so bila njegova mnenja upoštevana. Povratne informacije so zagotovilo, da poslušanje mnenj otrok ni le formalnost, ampak jih jemljemo resno.

Kjer je mogoče, je treba otroke povabiti in podpreti, da sodelujejo v nadaljnjih postopkih, da sprejmejo nadaljnje ukrepe in svoje izkušnje s sodelovanjem delijo s skupinami vrstnikov, lokalnimi skupnostmi in drugimi organizacijami.

PRIMER

Nadaljnji ukrepi po posvetovanju z otroki

V Milanu v Italiji je ob posebni seji mestnega sveta, odprtega za otroke, veliko otrok izrazilo željo, da bi spremenili svoje šolske vrtove. Zato je občina Milano vključila mestne otroke v načrtovanje, preoblikovanje in soupravljanje obnove devetih šolskih vrtov na različnih območjih Milana. [Projekt šolski vrt](#) je vključeval 16 vrtcev in osnovnih šol, napotene skupnosti, lokalne svete in tehnični sektor, njegov cilj pa je bil izboljšati zelene mestne vire z upoštevanjem prednostnih nalog otrok in spodbujanjem njihovega občutka pripadnosti.

Postopek je trajal več kot tri leta, otroci pa so bili vključeni v raziskovanje potreb svojih skupnosti, oblikovanje in izbiranje idej, preizkušanje izbranih zamisli na terenu ter pripravo vrtov z barvanjem in zasaditvijo. Ko so bili vrtovi odprti, so otroci in družine opredelili pravila soupravljanja vrta in ustvarili učne table, ki so bile postavljene na različnih vrtovih.

Poročila o dejavnostih sodelovanja so lahko v različnih oblikah. Za največji učinek je pomembno, da izberete formate, ki bodo lahko govorili »občinstvu« odločevalcev in vključevali otroke neposredno v njihovo izdelavo. Priloga 2 vsebuje nasvete o oblikovanju dostopnih informacij za otroke. Poleg tradicionalnih pisnih poročil imajo poročila lahko tudi obliko plakatov, zgodb, avdio ali video posnetkov, gledališke igre, vizualnih diagramov in povzetkov, razstav in zemljevidov. Povratne informacije morajo vsebovati naslednje:

- ▶ povzetek mnenj in priporočil otrok,
- ▶ načrtovane in izvedene ukrepe,
- ▶ vsak odgovor odločevalcev in njihove dogovorjene nadaljnje korake,
- ▶ načrte za nadaljnje ukrepanje z odločevalci,
- ▶ kako lahko otroke vključimo v nadaljnje ukrepanje.

Nadaljnji ukrepi, ki ohranjajo zagon za uresničevanje potreb in zahtev otrok, vključujejo lobiranje otrok in vodenje kampanj v družbenih omrežjih, da se zagotovi zavedanje ljudi o zavezah, ki so jih odločevalci sprejeli ali jih niso sprejeli. Primer tega je stalno podnebno stavkovno gibanje.

PRIMER

Nadaljnje ukrepanje po tem, ko so otroci postavili zahteve

Otroci po vsem svetu prosijo za ukrepe za zmanjšanje podnebnih sprememb, študentske stavke pa so stalni primer naštevaja in ponavljanja zahtev z uporabo različnih ukrepov in komunikacijskih strategij v različnih obdobjih. V okviru pandemije covid-19 so denimo mladi podnebni aktivisti 3. aprila 2020 na Poljskem organizirali virtualne stavke z mobilizirajočim sloganom: Umivajte si roke, vendar si ne umijte rok glede odgovornosti za podnebje. To je vključevalo šest ukrepov:

- Posnemite fotografijo, ki vsebuje pasico/kartico s ključnikom. Objavite fotografijo na družbenih omrežjih in nas označite!
- Obesite klimatsko pasico na okno ali balkon, fotografirajte jo in jo objavite na družbenih omrežjih.
- Prijavite se na naš dogodek na Facebooku! Spremljajte nas na družbenih omrežjih.
- Postavite naš prekrivek na svojo sliko profila na Facebooku! Delite naše objave na Instagramu z vsemi ljudmi, ki so slišali za našo stavko!
- Umivajte si roke, vendar ne dovolite politikom, da si umijejo roke glede odgovornosti za podnebje.
- Pridružite se protestni skupini v vašem mestu!

Glejte za Poljsko na <https://www.msk.earth/strajk>

Glejte tudi za Nemčijo na <https://fridaysforfuture.org/digital-strike-24th-april/>

Otroci se lahko vključijo tudi v naslednje faze izvajanja odločitev tako, da sodelujejo v skupinah ali odborih, ki uporabljajo dokaze, ki so jih prejeli od otrok, za informiranje o novih politikah ali storitvah. Če je mogoče, morajo strokovnjaki podpirati otroke, če želijo na podlagi povratnih informacij nadalje ukrepati in si še naprej prizadevati za boljše storitve, večje spoštovanje njihovih pravic ali reformo zakonodaje in politike. Vendar je sodelovanje strokovnjakov lahko časovno omejeno. Za razkritje priložnosti za spremembe je potreben čas. Ustvarjanje obsežnih sprememb je dolgotrajen postopek in v nekaterih trenutkih je priložnost za spremembe večja kot v drugih.

4.7 PREGLED, PREMISLEK IN PONOVNI ZAČETEK

Priročnik poudarja pomen pregleda, razmisleka in učenja iz prakse. Moderatorji morajo razmisliti, kako se otroci ukvarjajo z dejavnostmi, ali je treba prihodnje dejavnosti spremeniti, da bodo bolj vključujoče, in kateri načini komunikacije so učinkoviti. Sodelujoče otroke je treba spodbujati, da dajo svoj prispevek. Strokovnjaki morajo otroke vprašati o njihovem zadovoljstvu s sodelovalnimi procesi ter jih prositi za mnenja o tem, kako bi jih lahko izboljšali. Tu je nekaj preprostih vprašanj, o katerih bodo morali premisliti strokovnjaki skupaj z vsemi vpletenimi:

- ▶ Kaj smo želeli doseči?
- ▶ Kaj smo dosegli do zdaj?
- ▶ Kakšni so izzivi?
- ▶ Kaj smo se naučili o tem, kaj deluje?
- ▶ Kaj bi še lahko storili?
- ▶ Na kaj smo ponosni?
- ▶ Kaj bi prihodnjič lahko izboljšali?

Orodje za spremljanje in vrednotenje sodelovanja otrok organizacije Save the Children daje strokovnjakom koristne smernice za podrobno ovrednotenje konteksta skupinskega sodelovanja, o tem, kako izvesti sodelovalno spremljanje in vrednotenje, ter praktična orodja, ki lahko pomagajo zbrati informacije, potrebne na organizacijski ravni.

Prednostne naloge izvajalca pri kolektivnem sodelovanju

Učenje iz izkušenj drugih je koristno. Pri pripravi tega priročnika so izvajalci iz vse Evrope, ki delajo v zdravstvu, izobraževanju, pravosodju ter službah za otroke in mladino, razmišljali o lastnih izkušnjah pri izvajanju sodelovanja in med izvajalci prepoznali tiste kolege, ki si prizadevajo zagotoviti učinkovito in vključujoče sodelovanje otrok, ki vodi do sprememb:

- Ustvarite podporno okolje: Na otroke je treba gledati kot na imetnike pravic in jih prepoznati kot dejavne in aktivistične državljane.
- Prizadevajte si za zastopanost vseh otrok: Razmislite, spremljajte in poskusite razumeti, kako reprezentativni so tisti, ki sodelujejo, in kako je mogoče spodbuditi bolj vključujočo prakso.
- Pomislite na čas: Zavedajte se, da se politike lahko spremenijo šele mesece ali celo leta po tem, ko so otroci sodelovali.
- Ustvarite »medosebne procese vpliva«: Uspeh je bolj verjeten, kadar do vpliva pride s povezovanjem in usklajevanjem. Če otroci nimajo dialoga z odločevalci ali če so stiki konfrontacijski in kontradiktorni, je manj verjetno, da bodo imela njihova mnenja vpliv.
- Odločevalcem jasno sporočite, kakšnih sprememb si želijo otroci: Spremembe je težje doseči, če so cilji nejasni ali če nihče ne razume organizacijskega ali političnega okolja. Koristno je, če odločevalci zagotavljajo informacije o možnostih za razprave in spremembe.
- Osveščajte in povečujte razumevanje: Osveščanje pomaga ustvarjati podporo sporočilom otrok, kar lahko privede do tega, da njihove skrbi dobijo višje mesto na dnevnem redu. Če dialog ne prinese sprememb, lahko uporaba osrednjih in družbenih medijev pomaga pri osveščanju. Demonstracije in stavke v kombinaciji z objavami v medijih lahko zagotovijo, da se ljudje vsaj zavedajo skrbi otrok.

PETO POGLAVJE

VIRI

Zadnji del priročnika vključuje informacije o dodatnih virih za pomoč strokovnjakom, ki delajo z otroki, pri uresničevanju otrokove pravice, da je slišan. Izbor je organiziran tematsko. Vsi viri so na voljo na spletu v angleščini. Nekatere publikacije so na voljo tudi v drugih jezikih in pri takih primerih je to posebej navedeno.

5.1 PRAVNI STANDARDI

Svet Evrope:

- ▶ [Priporočilo CM/Rec \(2012\)2 o sodelovanju otrok in mladostnikov, mlajših od 18 let](#),
- ▶ [Priporočilo CM/Rec \(2011\)12 o otrokovih pravicah in socialnih storitvah, prijaznih do otrok in družin](#) (2011)
- ▶ [Smernice Odbora ministrov Sveta Evrope za otrokom prijazno zdravstveno varstvo](#) (2011),
- ▶ [Smernice Odbora ministrov Sveta Evrope za otrokom prijazno pravosodje](#) (2010); nadaljnji viri [o otrokom prijaznem pravosodju](#);
- ▶ [Priporočilo CM/Rec \(2010\)7 o Listini Sveta Evrope o izobraževanju za demokratično državljanstvo in izobraževanju o človekovih pravicah](#),
- ▶ [Priporočilo 128 \(2003\) o spremenjeni Evropski listini o sodelovanju mladih v lokalnem in regionalnem življenju](#).

Združeni narodi:

- ▶ [Splošni komentar št. 24 o otrokovih pravicah v otroškem pravosodnem sistemu](#) (2019). Odbor ZN za otrokove pravice. Ponuja sodobno obravnavo konvencije, da bi države usmerili k celovitemu izvajanju sistemov otroškega pravosodja, ki spodbujajo in ščitijo otrokove pravice. Na voljo v angleščini, francoščini, španščini, ruščini ter kitajščini in arabščini.
- ▶ [Splošni komentar št. 20 o uveljavljanju otrokovih pravic v mladostništvu](#) (2016). Odbor ZN za otrokove pravice. Ponuja sodobno obravnavo konvencije, da bi države usmerili k zakonodaji, politikam in storitvam, potrebnim za spodbujanje celovitega razvoja mladostnikov v skladu z uresničevanjem njihovih pravic. Na voljo v angleščini, francoščini, španščini, ruščini ter kitajščini in arabščini.
- ▶ [Splošni komentar št. 14 o otrokovi pravici, da so njegove koristi glavno vodilo](#) (2013). Odbor ZN za otrokove pravice. Glavni cilj te splošne opombe je okrepiti razumevanje in uporabo pravice otrok, da se njihove koristi ocenijo in upoštevajo kot glavni ali, v nekaterih primerih, najpomembnejši vidik. Na voljo v angleščini, francoščini, španščini, ruščini ter kitajščini in arabščini.
- ▶ [Splošni komentar št. 12 o otrokovi pravici biti slišan](#) (2009). Odbor ZN za otrokove pravice. Splošna opomba vsebuje podrobnejšo razlago in nasvete glede izvajanja 12. člena za posamezne otroke in skupine otrok. Na voljo v angleščini, francoščini, španščini in arabščini.

5.2 SMERNICE IN PRIMERI ZA SODELOVANJE OTROK V RAZLIČNIH OKOLJIH ALI SKUPINAH

- ▶ [Ko otroci prevzamejo vodstvo: 10 pristopov k sodelovanju otrok za boj proti nasilju](#) (2020), ki jih je pripravila posebna odposlanka ZN za nasilje nad otroki, raziskuje deset primerov prakse sodelovanja otrok, ki na nek način obravnavajo nasilje nad otroki, vključno s posvetovanji in anketami, raziskavami in zbiranjem podatkov, mobilizacijo in zagovorništvo prek spleta in v živo. Pregled namenja posebno pozornost otrokovim vlogam v celotni izkušnji »sodelovanja« in ugotavlja, da dajejo najuspešnejši primeri prakse otrokom pomembne vloge oblikovalcev in v'diteljev ter uporabljajo medsebojne pristope.
- ▶ [Zbornik o političnem sodelovanju mladih](#) (2019), ki ga je pripravilo Mladinsko partnerstvo EU – Svet Evrope.
- ▶ [Nove in inovativne oblike sodelovanja mladih v postopkih odločanja](#) (2017), objavil Svet Evrope. Publikacija vključuje razpravo o aktualnih vprašanjih in dogajanju v zvezi s sodelovanjem mladih pri odločanju na evropski, nacionalni, regionalni in občinski ravni. Ponuja informacije o izboru inovativnih projektov za sodelovanje mladih v Evropi, vključno s pregledi učinka pobud in pridobljenih izkušenj. Nekatere študije primerov se vključujejo tako otroke kot mladino.

- ▶ [Priročnik o sodelovanju otrok in mladih](#), ki ga je objavil Tusla (Agencija za otroke in družino), Irska (2016). Priročnik ponuja okvir in načine, kako strokovnjaki, ki se ukvarjajo z zaščito otrok in družinsko podporo, podpirajo sodelovanje otrok pri odločanju. Vsebuje veliko primerov dejavnosti, ki lahko podpirajo sodelovalno prakso.
- ▶ [Čarobnih 6: Sodelovalne dejavnosti in učne izkušnje z romsko mladino](#) (2016). Gre za soustvarjen priročnik za usposabljanje, ki ga je financirala Evropska komisija in objavila univerza Babes-Boylai. Ponuja primere sodelovalnih dejavnosti in projektov z romskimi otroki in mladimi.
- ▶ [«Zakaj mora biti zaščita otrok pred nasiljem v središču razvojne agende po letu 2015»](#). Urad posebne odposlanke Generalnega sekretarja ZN za nasilje nad otroki (UN SRSG), New York (2014). Pregled posvetovanj z otroki o razvojni agendi po letu 2015.
- ▶ [Pravica biti slišan in sodelovanje otrok brez spremstva: Orodje za podporo zbiranju otrokovih mnenj o storitvah zaščite in sprejema](#) (2014). Objavil CONNECT in financirala Evropska komisija.
- ▶ [Zagotavljanje otrokovih pravic: Vodnik za strokovnjake, ki delajo na področju nadomestnega varstva](#), (2014) objavila Svet Evrope in SOS Otroške vasi.
- ▶ [Sodelovanje otrok v bolnišnicah: kratek uvod v teorijo in prakso vključevanja otrok v izboljšanje kakovosti oskrbe](#) (2012). Pripravljen po naročilu Nizozemske fundacije za otroke in bolnišnice/ZorgBelang Nizozemska. Priročnik raziskuje sodelovanje otrok v bolnišničnem okolju in opisuje številne metode za zbiranje otrokovih mnenj, preizkušene v nizozemskih bolnišnicah. Vključuje nasvete o analizi podatkov in spreminjanju rezultatov v dejanja.
- ▶ [Pravica vsakega otroka, da je slišan: Vodnik virov po Splošnem komentarju št. 12 \(2011\) Odbora ZN za otrokove pravice](#), ki sta ga objavila UNICEF in Save the Children. Priročnik ponuja podrobno analizo izvajanja 12. člena v različnih okoljih, vključno z obveznostmi države v zvezi s sodnimi in upravnimi postopki (vključno s postopki javnega in zasebnega prava ter priseljevanja in azila). Zagotavlja praktično pomoč pri izvajanju s primeri iz zakonodaje in politike, smernicami za izvajalce, dokazi iz raziskav in primeri smiselnega sodelovanja v praksi.
- ▶ [Vrednotenje potenciala otrok – Kako sodelovanje otrok prispeva k boju proti revščini in socialni izključenosti](#) (2010), objavil Eurochild. Publikacija opisuje izbor študij primerov o oblikovanju modelov dobre prakse v zvezi z vključevanjem otrok v javno odločanje in prispevanjem k boju proti revščini in socialni izključenosti otrok. Modeli vključujejo otroški nacionalni in regionalni parlament ter projekte na lokalni ravni, ki delajo z marginaliziranimi otroki in mladimi.

5.3 DEJAVNOSTI (KOLEKTIVNO SODELOVANJE)

- ▶ [Tukaj smo: Nabor orodij za sodelovanje otrok](#) (2020), ki sta ga pripravila Eurochild in Fundacija Learning for Well-being. Publikacija ponuja praktičen nabor orodij za tiste, ki delajo z otroki, za izvajanje smiselnega sodelovanja otrok in spodbujanje medgeneracijskega sodelovanja. Šest modulov vodi uporabnika, kako voditi seje in dejavnosti z otroki in odraslimi na teme, ki vključujejo sodelovanje, zastopanje, olajševanje in vrednotenje, hkrati pa ponuja razlage različnih vidikov sodelovanja otrok.
- ▶ [Sodelovanje otrok v razvojnem sodelovanju](#) (2019), ki ga je objavil nemški Kindernothilfe. Brošura spodbuja »vzlet« na poti sodelovanja otrok. Njena poglavja so prilagojena otroku prijaznemu orodju za analizo razmer – balonu na vroč zrak. To vizualno orodje se pri otrocih običajno uporablja za analizo izziva, določitev cilja ter raziskovanje moči, tveganj in načinov za njihovo ublažitev. Ta publikacija se lahko uporablja kot uvod v sodelovanje otrok in prilagodljivo vodilo o sodelovanju otrok v procesu načrtovanja.
- ▶ [Partnerstva za sodelovanje: Priročnik o sodelovanju otrok](#) (2015), ki ga je objavil International Falcon Movement – Socialist Educational International. Priročnik opozarja na pomembnost sodelovanja otrok in podpira vzgojitelje, da otrokom omogočijo sodelovanje pri odločanju z nasveti in dejavnostmi za otroke, stare od 13 do 18 let. Na voljo v angleščini, francoščini, španščini in nemščini.
- ▶ [Modul ARC Foundation: Sodelovanje in vključenost](#) (2014), objavil Save the Children. Publikacija vsebuje praktične informacije, smernice, gradiva za usposabljanje, navdihujoče študije primerov in sodelovalna orodja za podporo organizacijam in strokovnjakom, ki delajo z otroki, da gledajo na otroke kot na imetnike pravic in socialne akterje ter podprejo njihovo sodelovanje v procesih odločanja.
- ▶ [Sodelovanje Young Spice](#) (2010), objavil Dynamix. Publikacija vsebuje številne preizkušene dejavnosti in orodja za vključevanje otrok in mladih ter vodenje ustvarjalnih in sodelovalnih sej.

5.4 ZAGOVORNIŠTVO IN OTROŠKI AKTIVIZEM

- ▶ [Priročnik za zagovorništvo mladih](#) (2019), objavil UNICEF ZK. Namenjen je vsem mladim, ki želijo začeti svojo zagovorniško kampanjo. Če ste učitelj ali moderator, lahko priročnik uporabite tudi za svojo skupino, da jih navdihnete, da ugotovijo, katera vprašanja otrokovih pravic jih zanimajo in kako se lotiti ustvarjanja sprememb, ki si jih želijo.
- ▶ [Priročnik za zagovorništvo: Izobraževalno orodje za vključevanje otrok v zagovorništvo o njihovi pravici do sodelovanja v postopkih odločanja](#) (2018), objavil Eurochild. Namen tega priročnika je podpreti tiste, ki delajo z otroki in mladimi, ter jih vključiti v zagovarjanje pravice otrok do sodelovanja v postopkih odločanja. Vključuje orodja in metode za opolnomočenje otrok, da prispevajo k spremembam v javnem odločanju.
- ▶ [Zagovorniki otrokovih pravic: Mnenja, pogledi in priporočila otrok z vsega sveta](#) (2018). Child Rights Connect. Poročilo je nastalo v okviru projekta Zaščita in opolnomočenje otrok kot zagovornikov človekovih pravic. Predstavljaneposredne glasove 2695 otrok, ki so sodelovali na posvetovanjih po vsem svetu.
- ▶ [Viri Sveta Evrope o izobraževanju za demokratično državljanstvo in izobraževanju o človekovih pravicah](#) (do leta 2017).
- ▶ [Kompas](#) (2015), objavil Svet Evrope. Vir informacij, orodij, nasvetov in dejavnosti za izkustveno učenje otrok in mladih o človekovih pravicah. Na voljo v angleščini in desetih drugih jezikih.
- ▶ [Povejte svoje mnenje](#) (2015). Objavil Svet Evrope za podporo lokalnim in regionalnim oblastem, mladinskim organizacijam in mladim, ki želijo mladim dati resnično priložnost za izražanje svojega mnenja za smiselno demokratično sodelovanje mladih.
- ▶ [Priročnik za zagovorništvo](#) (2010), objavil UNICEF. Priročnik vsebuje podrobne korake, smernice in orodja za razvoj in izvajanje na pravicah temelječe strategije zagovorništva. Vključuje poglavje o delu z otroki in mladimi.

5.5 NADALJNJE USPOSABLJANJE

- ▶ [Središče virov za sodelovanje in informacije SALTO](#), je združenje virov, ki ga organizira Središče virov za sodelovanje in informacije SALTO (SALTO PI). Trenerjem, mladinskim delavcem, mladinskim voditeljem in učiteljem ponuja dostop do spletnih orodij za usposabljanje za medijsko pismenost in inovativno prakso.
- ▶ [Podpiranje sodelovanja in opolnomočenja mladih Romov](#), (2016) je financirala Evropska komisija, objavila pa Univerza Babes-Boylai. Je vir usposabljanja za strokovnjake, ki želijo izboljšati svoje znanje pri delu z romskimi skupnostmi. Ponuja vrhunske nasvete in vaje za premislek.
- ▶ [Izstrelitev! Vodnik: izobraževanje o sodelovanju otrok in mladih](#) (2010), objavil Save the Children. Vodnik je bil razvit za podporo organizacijam in posameznikom, ki želijo izvajati usposabljanja za povečanje sodelovanja otrok in mladih pri odločanju. Ponuja dogovorjene temeljne elemente programa usposabljanja, ključne točke za izvedbo in sklice na vire in podporno gradivo.

5.6 SODELOVALNE USTANOVE

- ▶ [Otrokom prijazna mesta](#) spletni vir, ki ga je objavil UNICEF. Pobuda UNICEF-a za otrokom prijazna mesta (CFCI) promovira mesta, kjer so glasovi, potrebe, prednostne naloge in pravice otrok sestavni del javnih politik, programov in odločitev. Spletno mesto vključuje informacije o okvirih in šolah otroku prijaznih mest, orodja in imenike partnerskih organizacij ter bibliografijo.
- ▶ [Nagrada za šole, ki spoštujejo pravice](#) spletni vir, ki ga upravlja UNICEF ZK, podpira šole pri vključevanju otrokovih pravic v njihov etos in kulturo. Nagrada temelji na načelih enakosti, dostojanstva, spoštovanja, nediskriminacije in sodelovanja. Pobuda se je začela leta 2006 in šole, ki sodelujejo v podelitvi nagrad, so poročale o pozitivnem vplivu na odnose in dobro počutje, kar je privedlo do boljšega učenja in vedenja, izboljšanih akademskih standardov in manj ustrahovanja.

- ▶ [Pristop Reggio Emilia](#) spletni vir, ki promovira izobraževalno filozofijo, osredotočeno na otroka in temelječo na pravicah. Pristop Reggio Emilia je izobraževalna filozofija, osredotočena na predšolsko in osnovnošolsko izobraževanje. Uporablja samostojno in izkustveno učenje. Program temelji na načelih spoštovanja, odgovornosti in skupnosti.

5.7 SPREMLJANJE IN VREDNOTENJE

- ▶ [Samooценjevalno orodje Sveta Evrope za mladinsko politiko](#) (2018). Razvito za pomoč državam članicam pri samooceni skladnosti s standardi Sveta Evrope za mladinsko politiko in kot podlaga za samostojen razvoj mladinske politike.
- ▶ [Ocenjevalno orodje za sodelovanje otrok \(CPAT\)](#) (2016) Sveta Evrope. Ocenjevalno orodje ponuja metodo za olajšanje in podporo uveljavljanju otrokove pravice do sodelovanja. Ocenjevalno orodje vsebuje deset osnovnih kazalnikov, ki državam omogočajo, da opravijo osnovno oceno trenutnega izvajanja Priporočila o sodelovanju, pomagajo opredeliti ukrepe, potrebne za nadaljnje spoštovanje s strani držav, in merijo napredek skozi čas.
- ▶ [Priročnik za spremljanje in vrednotenje](#) (2014). Objavili Save the Children, UNICEF, Concerned for Working Children in Plan International. Priročnik vsebuje konceptualni okvir za merjenje sodelovanja otrok s smernicami o tem, kako izvesti spremljanje in ocenjevanje, ter praktična orodja, ki vam lahko pomagajo zbrati potrebne informacije. Uporabljajo ga lahko organizacije, ki delajo neposredno z otroki, organizacije, ki jih vodijo otroci in mladi, ter vlade, ki so zavezane izpolnjevanju svojih obveznosti glede spoštovanja otrokove pravice do sodelovanja.

5.8 PODPORNÁ TEORIJA

- ▶ Larkins C. (2019). Ekskurzije kot korporativni agenti: Kritični realistični pregled otroške agencije. *Childhood* 26(4) 414–429. Cath Larkins v delu konceptualizira sodelovanje kot tekoč proces, ki povzroči spremembe, ko imajo otroci možnost razmisliti o svojih izkušnjah, določiti dnevni red in usmeriti uporabo virov. [Glej članek tukaj](#) in priročnik za usposabljanje Čarobnih 6 zgoraj.
- ▶ Larkins, C., Kiili, J., in Palsanen, K. (2014). Rešetka sodelovanja: razmislek o primerih skupnega sodelovanja otrok in mladih pri vplivanju na politike in prakse socialnega varstva. *European Journal of Social Work*, 17(5), 718–736. Model rešetke Larkinsa idr. prikazuje, kako vpliv otrok v procesu sodelovanja narašča in pada in da imajo različni otroci različne oblike vpliva v različnih obdobjih. [Glej povzetek tukaj](#).
- ▶ Lansdown, G. (2009). Uresničevanje pravic sodelovanja otrok: kritični razmisleki. V Thomas, N. in Percy Smith, B. *Priročnik za sodelovanje otrok in mladih* (str. 33–45). London: Routledge. Gerison Lansdown tukaj podrobneje opisuje tri ravni vpliva: [Prvo poglavje](#).
- ▶ Lundy, L. (2007). »Glas« ni dovolj: konceptualizacija 12. člena Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah. *British Educational Research Journal*, 33(6), 927–942. Laura Lundy konceptualizira sodelovanje kot prostor, glas, občinstvo in vpliv, kar je vplivalo na razvoj [Nacionalne strategije za sodelovanje otrok in mladih pri odločanju](#) (za povzetek Lundyjinega modela glejte stran 20/21).

5.9 DRUGO

- ▶ [Konceptualni okvir za merjenje rezultatov sodelovanja mladostnikov](#) (2018). UNICEF je v publikaciji podrobno opisal, kaj pomeni sodelovanje, kaj obsega, pogoje za njegovo uresničitev in merila za kakovostno sodelovanje, preden ugotavlja kritične izide, na podlagi katerih je sodelovanje mogoče meriti z vidika mladostnika. Članek kot rezultat postopka, ki vključuje globalna posvetovanja z odraslimi strokovnjaki na področju sodelovanja, predlaga okvir za olajšanje tega cilja.
- ▶ [Nacionalna strategija za sodelovanje otrok in mladih pri odločanju](#) (2015–2020) Oddelek za zadeve otrok in mladine, Irska. Primer nacionalne strategije sodelovanja otrok, ki je namenjena predvsem otrokom in mladim, mlajšim od 18 let, vključuje pa tudi glas mladih v prehodu v odraslost do 24. leta.
- ▶ [Nacionalni sveženj standardov samoocenjevanja sodelovanja otrok in mladih](#) (2008), ki je bil razvit v Walesu, ponuja smernice za vodje in izvajalce o tem, kako se samooceni v skladu z nacionalnimi standardi. Vključuje nasvete o vključevanju otrok kot »mladih inšpektorjev«.
- ▶ [Unicefov vodnik po virih za sodelovanje otrok in mladih](#) (2007) vsebuje katalog publikacij s podrobnimi smernicami o praktičnih vidikih spodbujanja sodelovanja otrok.

- ▶ [Razvijajoče se otrokove sposobnosti](#) (2005), objavil UNICEF. Klasična publikacija raziskuje načelo otrokove »razvijajoče se sposobnosti« in posledice za prakso pri sodelovanju otrok. Izpodbija tradicionalne predpostavke o otrokovem razvoju in opisuje različne pristope k ocenjevanju otrokovih sposobnosti.

Priloga 1

DEVET OSNOVNIH ZAHTEV ZA UČINKOVITO IN ETIČNO SODELOVANJE: POSLEDICE ZA PRAKSO

1. Prva zahteva: sodelovanje je pregledno in informativno

Otroci morajo dobiti informacije o svoji pravici do sodelovanja v njim prijazni in dostopni obliki.

V praksi to pomeni:

- ▶ Sodelovanje otrok ima jasen namen.
- ▶ Otroci razumejo, kako velik vpliv imajo lahko na odločanje.
- ▶ Vloge in odgovornosti vpletenih so jasne in dobro razumljene.
- ▶ Otroci se strinjajo s cilji, povezanimi z njihovim sodelovanjem.

2. Druga zahteva: sodelovanje je prostovoljno

Otroci morajo imeti možnost izbire, ali želijo sodelovati ali ne, in morajo biti obveščeni in imeti možnost, da se kadar koli umaknejo iz dejavnosti.

V praksi to pomeni:

- ▶ Otroci imajo dovolj časa, da razmislijo o svojem sodelovanju in lahko podajo seznanjenost in soglasje.
- ▶ Otroci se zavedajo in imajo možnost, da se kadar koli umaknejo.
- ▶ Sodelovanje upošteva druge obveznosti otrok (npr. delo in šola) in se jim prilagaja.

3. Tretja zahteva: sodelovanje je spoštljivo

Z otroki je treba ravnati spoštljivo in jim omogočiti, da svobodno izrazijo svoja mnenja in zamisli. Osebe mora tudi spoštovati in razumeti družino, šolo in kulturni kontekst otrokovega življenja.

V praksi to pomeni:

- ▶ Otroci lahko svobodno izrazijo svoja mnenja in z njimi se ravna spoštljivo.
- ▶ Kadar so otroci izbrani za predstavnike, mora postopek izbire temeljiti na demokratičnih načelih in se izogibati diskriminaciji.
- ▶ Metode dela gradijo samozavest in zaupanje, kar otrokom omogoča začititi, da so njihove izkušnje in mnenja tehtni in jih lahko prispevajo.
- ▶ Podporo osebja je treba uporabiti za to, da drugi ključni nosilci dejavnosti razvijajo spoštovanje do otrok.

4. Četrta zahteva: sodelovanje je pomembno

Sodelovanje mora temeljiti na lastnem znanju otrok in se osredotočiti na vprašanja, ki so pomembna za njihovo življenje in lokalni kontekst.

V praksi to pomeni:

- ▶ Dejavnosti, v katere so vključeni otroci, so resnično pomembne za njihove izkušnje, znanje in sposobnosti.
- ▶ Pristopi in metode sodelovanja temeljijo na lokalnem znanju in praksah.
- ▶ Otroci sodelujejo pri določanju meril za izbiro in zastopanje za sodelovanje.
- ▶ Otroci so vključeni na načine, na ravni in s hitrostjo, ki ustreza njihovim sposobnostim in interesom.

5. Peta zahteva: sodelovanje je otrokom prijazno

Uporabiti je treba otrokom prijazne pristope, s katerimi se zagotovi, da so otroci dobro pripravljene na sodelovanje in da lahko pomembno prispevajo k dejavnostim. Pristope in metode sodelovanja je treba oblikovati ali prilagoditi glede na otrokovo starost in sposobnosti.

V praksi to pomeni:

- ▶ Za kakovostno sodelovanje so na voljo čas in viri, otroci pa prejema ustrezno podporo, da se na sodelovanje pripravijo.
- ▶ Metode vključevanja se razvijajo v partnerstvu ali v posvetovanju z otroki.
- ▶ Odrasli lahko podpirajo in zagotavljajo otrokom prijazne pristope in načine dela.
- ▶ Prostori za sestanke in dejavnosti so otrokom prijazni.
- ▶ Otroci dobijo dostopne informacije v otrokom prijazni obliki.

6. Šesta zahteva: sodelovanje je vključujoče

Sodelovanje otrok mora otrokom v ranljivih situacijah omogočiti sodelovanje in se boriti proti obstoječim vzorcem diskriminacije.

V praksi to pomeni:

- ▶ Otroci niso diskriminirani zaradi starosti, rase, barve kože, spola, jezika, vere, političnega ali drugega prepričanja, nacionalnega, etničnega ali socialnega izvora, lastnine, invalidnosti, rojstva ali drugega statusa.
- ▶ Cilj vključevanja otrok je vključiti otroke iz vseh okolij, kar lahko pomeni vzpostavljanje stika z otroki v njihovi lokalni skupnosti.
- ▶ Sodelovanje je dovolj fleksibilno, da se odziva na potrebe, pričakovanja in situacije različnih skupin otrok.
- ▶ Upoštevajo se starostni razpon, spol in sposobnosti otrok.
- ▶ Osebe mora biti občutljivo na kulture vseh sodelujočih otrok.

7. Sedma zahteva: sodelovanje je podprto z usposabljanjem za odrasle

Osebe mora imeti znanje in zmožnost, da omogoča smiselno sodelovanje otrok.

V praksi to pomeni:

- ▶ Osebe in vodje so dovzetni na sodelovanje otrok, razumejo njegov pomen in potrebo po zavzetosti zanj.
- ▶ Osebe ima na voljo ustrezno usposabljanje, orodja in druge priložnosti v sodelovalni praksi.
- ▶ Osebe je učinkovito podprto, med delom naj bodo vzpostavljeni mehanizmi supervizije, sodelovalna praksa se vrednoti.

- ▶ Osebjem lahko izrazi kakršna koli mnenja ali skrbi glede vključevanja otrok in pričakuje, da bodo ta mnenja ali skrbi obravnavana na konstruktiven način.
- ▶ Posebne tehnične veščine ali strokovno znanje se gradijo s kombinacijo zaposlovanja, izbire, razvoja osebja in izmenjave praks.
- ▶ Odnosi med posameznimi zaposlenimi ter med osebjem in vodstvom oblikujejo primerno vedenje, medsebojno spoštovanje in poštenost.

8. Osmo zahteva: varno in občutljivo na tveganja

Odrasli, ki delajo z otroki, imajo dolžnost zaščite. Osebjem mora sprejeti vse previdnostne ukrepe, da zmanjša tveganje za zlorabo in izkoriščanje otrok ter druge negativne posledice sodelovanja.

V praksi to pomeni:

- ▶ Otrokova pravica do varnosti je najpomembnejša pri načrtovanju in organiziranju sodelovanja otrok.
- ▶ Otroci, udeleženi pri sodelovanju, se zavedajo svoje pravice, da so varni pred zlorabami, in vedo, kje naj poiščejo pomoč, če jo potrebujejo.
- ▶ Usposobljeno in dobro poučeno osebje je pooblaščen za reševanje in usklajevanje vprašanj glede zaščite otrok med procesi sodelovanja.
- ▶ Vzpostavljeni so zaščitni ukrepi za zmanjšanje tveganj in preprečevanje zlorab.
- ▶ Osebjem, ki organizira proces sodelovanja, ima strategijo zaščite otrok, ki je specifična za vsak proces. Strategijo je treba sporočiti osebju, to pa jo mora razumeti.
- ▶ Vzpostavljeni so zaščitni ukrepi za zmanjšanje in preprečevanje zlorab.
- ▶ Osebjem sprejema svoje pravne in etične odgovornosti v skladu s kodeksom ravnanja in politiko zaščite otrok svoje ustanove.
- ▶ V postopkih zaščite otrok so prepoznana posebna tveganja, s katerimi se soočajo nekateri otroci, in dodatne ovire, s katerimi se srečujejo pri iskanju pomoči.
- ▶ Pridobljeno je soglasje za uporabo vseh informacij, ki jih posredujejo otroci, in informacije, ki so opredeljene kot zaupne, so vedno zaščitene.
- ▶ Vzpostavljen je uradni pritožbeni postopek, ki otrokom, vključenim v sodelovalne dejavnosti, omogoča, da se zaupno pritožijo. Informacije o postopku so na voljo v ustreznih jezikih in oblikah.
- ▶ Nobenih fotografij, videoposnetkov ali digitalnih slik otroka se ne sme posneti ali objaviti brez njegovega izrecnega soglasja za določeno uporabo.
- ▶ Odgovornosti v zvezi s pristojnostjo, varnostjo, potovanjem in zdravstvenim zavarovanjem so jasno določene in učinkovito načrtovane.

9. Deveta zahteva: sodelovanje je odgovorno

Po sodelovanju otrok jim je treba dati povratne informacije in/ali predstaviti nadaljnje ukrepe glede naslednjega: kako se njihova mnenja razlagajo in kako so bila uporabljena, kako so vplivali na kakršne koli rezultate, in po potrebi možnost, da se vključijo v nadaljnje procese in dejavnosti.

V praksi to pomeni:

- ▶ Otroci so čim prej vključeni v delo ustreznih organizacij.
- ▶ Osebjem in partnerji so za svoje zaveze odgovorni otrokom.
- ▶ Otroke se podpira pri nadaljnjem spremljanju in vrednotenju.
- ▶ Otroke se podpira, da svoje izkušnje s sodelovanjem delijo s skupinami vrstnikov, lokalnimi skupnostmi in drugimi organizacijami.

- ▶ Otroci dobijo hitre in jasne povratne informacije o svoji vpletenosti, vplivu, rezultatih in nadaljnjih korakih.
- ▶ Povratne informacije dosežejo vse vpletene otroke.
- ▶ Otroke se vpraša o njihovem zadovoljstvu s sodelovalnimi procesi in o njihovih mnenjih o tem, kako bi jih lahko izboljšali.
- ▶ Napake, ugotovljene z ocenjevanji, se prizna in poda zaveze glede tega, kako bodo pridobljene izkušnje uporabljene za izboljšanje sodelovalnih procesov v prihodnosti.

Priloga 2

PRIPRAVA DOSTOPNIH
INFORMACIJ: SMERNICE

Skozi procese sodelovanja otrok mora biti komunikacija dostopna in razumljiva. Za zagotovitev, da bodo otroci razumeli informativne materiale, je najbolje, da jih vključite v oblikovanje, pisanje in preizkušanje teh materialov pri drugih otrocih. Obstajajo številni načini zagotavljanja dostopnih informacij (vključno s povratnimi informacijami) otrokom.

■ Pisni dokumenti so enosmerni (če so napisani v jeziku, ki ustreza starosti). Če pišete, ne pozabite dodati slik in barv. Pomislite pa tudi na druge načine sporočanja, kot so:

- ▶ posterji,
- ▶ predstavitve v PowerPointu,
- ▶ stripi/risanke,
- ▶ avdio, video in spletne vsebine, vključno z blogi in vlogi,
- ▶ glasba,
- ▶ digitalno pripovedovanje zgodb (z uporabo fotografij in zvočnih posnetkov),
- ▶ gledališka igra,
- ▶ delavnice in dogodki.

V mnogih primerih je najboljša rešitev kombinacija izdelkov. Razmislite na primer o letaku in filmu ali plakatu, stripu in blogu. Najboljša rešitev je odvisna od različnih dejavnikov. Ljudje, ki delajo z otroki, bi morali pri pripravi informacij upoštevati ta ključna vprašanja:

Vprašanje	Premisleki
Kakšen je vaš splošni cilj?	Ali je denimo cilj informirati, navdihniti, ustvarjati ideje, postavljati vprašanja ali prenesti otrokom povratne informacije o tem, kako so bila njihova mnenja upoštevana v postopku odločanja?
Kdo je/so vaš/-e ciljna/-e skupina/-e?	Katera starostna skupina? Ali so vsi otroci znotraj iste starostne skupine ali gre za določeno skupino otrok?
Kakšen je vaš proračun? Kateri viri so potrebni?	Upoštevajte začetne in tekoče stroške. Kakšne kadrovske vire imate?
Kakšne so časovne omejitve?	Kaj je realno in izvedljivo v časovnem obsegu, ki ga imate?
Katere informacije?	Katere informacije otroci pravijo, da potrebujejo? Kaj želite ugotoviti? Katere povratne informacije pričakujejo otroci?
Kako lahko otroci sodelujejo?	Kako lahko otroci in mladi sodelujejo pri oblikovanju in ustvarjanju izdelka?
Če vam tako svetujejo – lahko uporabite tehnologijo in spletne prostore, ki jih otroci uporabljajo za komunikacijo? Kako lahko s tehnologijo izboljšate vključenost?	Možni so na primer podnapisi ali dodatni zvočni posnetki za DVD-je za osebe z okvarami vida ali sluha, vendar z dodatnimi stroški. Kombinacija vizualnih podob in govora lahko izboljša razumevanje otrok z učnimi težavami.

Priloga 3

ZAGOTAVLJANJE VARNOSTI IN DOBROBITI: KONTROLNI SEZNAM

Ena izmed devetih osnovnih zahtev za učinkovito in etično sodelovanje otrok je, da je sodelovanje varno in občutljivo na tveganja (glejte prilogo 1 za informacije o vseh devetih osnovnih zahtevah iz *Splošnega komentarja št. 12 ZN*). Odrasli, ki delajo z otroki, imajo dolžnost zaščite. Osebe mora sprejeti vse previdnostne ukrepe, da zmanjša tveganje za zlorabo in izkoriščanje otrok ter druge negativne posledice sodelovanja. Otroci naj uživajo v izkušnji in čutijo, da imajo od nje neko korist.

Zagotavljanje, da so dejavnosti varne za vse, zahteva temeljit premislek v fazi priprave in načrtovanja – ta kontrolni seznam lahko pomaga organizatorjem pri razmisleku, kaj mora biti vzpostavljeno na določenih stopnjah.

Ko pripravljate organizacijo

- ▶ Ali ima vaša organizacija:
 - politiko zaščite otrok,
 - postopek ocene tveganja,
 - stike z organizacijami ali osebjem, ki lahko otrokom nudijo praktično in čustveno podporo pri vseh težavah,
 - kodeks vedenja, kako naj se osebje in spremljevalni odrasli obnašajo pri delu z otroki,
 - uradni pritožbeni postopek, ki otrokom, vključenim v sodelovalne dejavnosti, omogoča, da se zaupno pritožijo,
 - ali skupaj z otroki uporabljate medije in ali medije vaše organizacije uporabljajo otroci (vključno s fotografijami in družbenimi mediji)?
- ▶ Ali naštetu pokriva vrsto dejavnosti, ki jo načrtujete?
- ▶ Ali obstajajo dostopne različice informacij o varovanju, podpori, ravnanju in pritožbah?
- ▶ Ali ima osebje opravljeno ustrezno usposabljanje s področja zaščite otrok?

Pred začetkom dejavnosti

- ▶ Ali ste izvedli oceno tveganja in pripravili načrt za zmanjšanje tveganj za otroke na najmanjšo možno raven?
- ▶ Ali ste prepoznali usposobljeno in ustrezno poučeno osebje, in jih pooblastili za reševanje in usklajevanje vprašanj zaščite in dobrobiti otrok v tem sodelovalnem procesu? Ali se osebje jasno zaveda svoje vloge in odgovornosti?
- ▶ Ali so odgovornosti v zvezi s pristojnostjo in udobjem – varnostjo, potovanjem in zdravstvenim zavarovanjem, hrano in preskrbo – jasno določene in učinkovito načrtovane?
- ▶ Ali ste posredovali informacije o dejavnosti, zaščiti in podpori vsem, ki bodo vključeni v proces?
- ▶ Ali ste pridobili vsa ustrezna soglasja?

Na začetku dejavnosti in med njo

Ali ste z vključenimi otroki in odraslimi pregledali in se prepričali, da vsi skupaj razumete:

- način sodelovanja ali »osnovna pravila« in kakršna koli pričakovanja,
- soglasje za sodelovanje in kako bo varovana zaupnost,
- pravice do varnosti in na kakšen način in koga opozarjati na nepravilnosti,
- kdaj je treba pomisleke glede otroka deliti z drugimi strokovnjaki,
- kdo lahko ponudi podporo pri praktičnih in čustvenih težavah,
- kako si lahko otroci vzamejo premor ali se odločijo, da bodo prekinili sodelovanje,
- kako se sme posneti ali objaviti fotografije, video posnetke ali digitalne slike, tudi v strokovne in osebne namene,
- vpliv poročanja v medijih in družbenih medijih na vse vpletene otroke, vključno z nenamernimi objavami dogodka ali neposrednega prenosa?

Ob koncu dejavnosti

- ▶ Ali ste vse sodelujoče spomnili, na kakšen način opozoriti na nepravilnosti in kdo jim lahko ponudi stalno podporo pri praktičnih in čustvenih težavah?
- ▶ Ali ste jim razložili, da lahko otroci pregledajo načine, na katere bi lahko bili zastopani v rezultatih dogodka?
- ▶ Ali ste kakršne koli zaznane nepravilnosti sporočili ustreznim ljudem?
- ▶ Ali ste ocenili, kaj se lahko iz dejavnosti naučite za izboljšanje zaščite v prihodnosti?

Priloga 4

BOJ PROTI DISKRIMINACIJI: POMEN ZA PRAKSO

Načelo nediskriminacije, ki je medsektorsko načelo Konvencije ZN o otrokovih pravicah in ključni element Priporočila Sveta Evrope o sodelovanju, sta za strokovnjake, ki delajo z otroki, pomembni v dveh elementih.

- ▶ Z otroki se ne sme ravnati drugače samo zaradi ene ali več njihovih značilnosti.
- ▶ Nekateri otroci zaradi svojih potreb ali sposobnosti morda potrebujejo drugačen pristop, da bi lahko izkoristili enake priložnosti kot drugi otroci.

Oba vidika sta pomembna pri zagotavljanju, da imajo otroci dostop do enakih pravic, priložnosti in privilegijev. Zato si je treba posebej prizadevati, da se vsem otrokom omogoči sodelovanje pri javnem odločanju. Proti diskriminaciji se lahko borimo tako, da se približamo otrokom in poskrbimo, da so procesi sodelovanja bolj dostopni in vključujoči za otroke v ranljivih situacijah. Tu je nekaj predlogov za uspešne strategije, ki so jih prepoznali izvajalci po Evropi:

- ▶ Uporabite jasen in dostopen jezik, ki ga otroci lahko razumejo, in vrsto komunikacijskih metod, ki jih uporabljajo in se lahko navezujejo nanje.
- ▶ Objavite načine, kako se otroci lahko vključijo, tudi na krajih, ki jih pogosto obiskujejo (na spletu in v živo).
- ▶ Revidirajte dejavnosti sodelovanja, da odstranite ovire in zagotovite, da so dostopne otrokom iz različnih okoliščin. Preverite denimo ali je mogoče hitro povrniti stroške prevoza, ali so stavbe fizično dostopne invalidskim vozičkom, ali so na voljo tolmači za podporo otrokom, ki so na novo prispeli v državo.
- ▶ Uporabite več metod, da vključite in podprete sodelovanje otrok, ne samo enega načina.
- ▶ Bodite strateški. Spremljajte, kdo prihaja in kdo ne, in si prizadevajte za spodbujanje ali iskanje načinov za vključevanje drugih.
- ▶ Poiščite nasvete otrok in mladih.
- ▶ Ustvarite priložnosti za razmislek in vrednotenje, da ustvarite bazo dokazov o tem, kateri pristopi delujejo najboljše pri določeni skupini v določenih okoliščinah.
- ▶ Eksperimentirajte z vrsto metod. Raziščite, kako najboljše uporabiti programe za krepitev sposobnosti za povečanje vključitve otrok iz premalo zastopanih skupin, na primer z usposabljanjem za osebje in prostovoljce, ki delajo z otroki, usposabljanjem za otroke ali vzpostavitev kakovostnih mentorskih programov. Delo z otroki bi moralo potekati v prostorih, ki se jim zdijo varni in dostopni, z dolgoročnim ciljem vzpostavitve celostnega pristopa.

Priloga 5

OBRAZLOŽITEV VLOGE OTROK NA SESTANKIH IN V POSTOPKIH: KONTROLNI SEZNAM

Ko so otroci vključeni v odločanje: v vsakdanjem življenju na sestankih, zaslišanjih, v intervjujih in postopkih, morajo imeti dobre informacije, ki jim pomagajo razumeti in podpreti njihovo sodelovanje v procesu. Preverite, ali imate zagotovljene načine (tako pisne kot govorne), ki so skladni s starostjo in zrelostjo otrok in jim omogočajo poznati in razumeti:

- ▶ otrokove pravice v vašem okolju in pravice, značilne za kateri koli postopek ali zaslišanje;
- ▶ kako bo uveljavljena otrokova pravica biti slišan;
- ▶ kako deluje vaša ustanova ali sistem in vloge različnih strokovnjakov;
- ▶ kateri otroci so vključeni ob različnih časih in v različnih stopnjah procesa;
- ▶ na kakšen način so otroci lahko vključeni in kakšne so možne posledice njihovega sodelovanja v konkretnem okolju, sestanku ali zaslišanju ali zunaj njega;
- ▶ kakšno zastopanje je na voljo otrokom (na primer zagovorniki, ki bodo govorili v njihovem imenu);
- ▶ kakšna zaščita je na voljo otrokom (na primer možnosti za anonimnost);
- ▶ kakšne so praktične ureditve in kako lahko nanje vplivajo:
 - kako, kdaj in kje bodo potekala kakršna koli srečanja ali zaslišanja,
 - kdo bo prisoten,
 - kako dolgo bo trajalo,
 - oblika srečanja,
 - o katerih informacijah se bo razpravljalo in ali obstajajo kakršne koli obtožbe ali trditve,
 - kakšna stopnja zasebnosti in zaupnosti bo veljala,
 - kdo bo smel govoriti,
 - kako bodo upoštevana mnenja otrok,
 - kdaj bodo sprejete odločitve in kdo jih bo sprejel,
 - kako bodo odločitve sporočene otrokom;
- ▶ katere storitve so na voljo (na primer zdravstvene, psihološke ali socialne ali organizacije, ki lahko nudijo podporo), in kako do njih dostopati;
- ▶ kako in kdaj bodo sklepi pregledani in kako zahtevati revizijo sklepov;
- ▶ kako vložiti pritožbo in kako se pritožbe obravnavajo.

Posredovanje informacij staršem ali skrbnikom ni nadomestilo za posredovanje informacij otroku. V mnogih okoliščinah bi morali informacije prejeti otrok pa tudi starši ali zakoniti skrbniki.

Prerejeno po kontrolnem seznamu v UNICEF/Save the Children (2011) [Pravica vsakega otroka, da je slišan: Vodnik virov po Splošnem komentarju št. 12 Odbora ZN za otrokove pravice](#)

Priloga 6

KOMUNIKACIJA Z OTROKI: KONTROLNI SEZNAM

Poslušanje mnenj otrok o zadevah, ki so zanje pomembne, in vključevanje otrok v odločanje, pomeni pogovor in poslušanje ter vključuje spoznavanje otroka in pridobivanje njegovega zaupanja. Gre za proces. Da bi otroci strokovnjake razumeli, morajo biti ti previdni glede jezika in načina predstavitve informacij. Trije najboljši načini za spodbujanje razumevanja so:

- ▶ Poenostavite stvari. Bodite previdni pri besedah, ki jih uporabljate. Izogibajte se žargonu in dolgim stavkom.
- ▶ Uporabljajte različne komunikacijske tehnike.
- ▶ Redno preverjajte otrokovo (in vaše) razumevanje dogajanja.

Uporabite ta kontrolni seznam za premislek o svoji praksi pri komunikaciji z otroki v vaši ustanovi.

Ali zagotavljate, da:

- ▶ otrok razume, kdo ste, kaj poskušate povedati ali kaj poskušate vprašati,
- ▶ izkazujete spoštovanje do otroka; otroke poslušate jih in jih jemljete resno,
- ▶ zagotavljate, da odločevalci slišijo in razumejo otrokove želje in občutke,
- ▶ naredite, kar rečete, da boste,
- ▶ nadaljujete dialog z otrokom in mu poveste, kaj se bo zgodilo v nadaljevanju in kako so bile njegove želje upoštevane?

Povezovanje z otroki je omogočeno, kadar:

- ▶ so otroci vključeni v kateri koli postopek in ga razumejo,
- ▶ otroci dobijo informacije, ki ste jih pripravili v njim razumljivi obliki, in dovolj časa, da o njih razpravljajo,
- ▶ se vprašanja otrok poslušajo in se otroke spodbuja, da izrazijo pomisleke,
- ▶ otroci vidijo jasne dokaze, da so njihove želje in potrebe upoštevane pri kateri koli dokončni odločitvi,
- ▶ so otroci obveščeni o tem, kaj se dogaja in zakaj se stvari dogajajo na ta način.

Priloga 7

PRIPRAVA NA KOLEKTIVNO SODELOVANJE: KLJUČNA VPRAŠANJA ZA RAZMISLEK

Kateri so vaši cilji?

- ▶ Ali želite olajšati sodelovanje otrok, da bi izboljšali posebne prakse, storitve ali politike, ali je to samo sebi namen?
- ▶ Ali lahko otrokom omogočite tudi, da razpravljajo o zadevah, ki vplivajo nanje?
- ▶ Ali se vi in vaša organizacija zavezujete, da boste ukrepali kot odziv na sodelovanje otrok?

Kdo bi lahko sodeloval?

- ▶ Kdo so otroci, ki bi jim morali omogočiti vključenost v dejavnosti kolektivnega sodelovanja v vaši ustanovi?
- ▶ Kdo so drugi odrasli, ki bi jih lahko vključili v podporo vaši dejavnosti kolektivnega sodelovanja?
- ▶ Kako lahko zagotovite, da vsi vpleteni dobro razumejo načela in devet osnovnih zahtev za učinkovito in etično sodelovanje otrok in se zavežejo, da jih bodo upoštevali (glejte *prilogo 1* za informacije o vseh devetih osnovnih zahtevah, ki jih vsebuje *Splošni komentar št. 12 ZN*)?

Kako lahko zagotovite, da se bodo mnenja otrok prenesla v delovanje

- ▶ Ali imate visoko podporo vaše organizacije, pa tudi kolegov, vodij, partnerskih organizacij, članov skupnosti, oblikovalcev politik?
- ▶ Ali v vaši organizaciji potekajo stalni postopki, ki jih lahko uporabite za zagotovitev, da bodo mnenja otrok vplivala na odločanje?
- ▶ Če podpirate otroški aktivizem, razmislite, kako lahko vaša organizacija pomaga okrepiti mnenja otrok, na primer tako, da jim omogočite dostop do vaših omrežij in podate izjave o podpori.

Katere vire lahko zagotovite?

- ▶ Koliko časa je potrebnega in koliko časa imate? Ali so časovni okviri dovolj obsežni, da lahko otroci izrazijo informirana mnenja in da se vključijo otroci, ki so redko slišani?
- ▶ Kateri praktični viri so na voljo (na primer prostor, osvežilne pijače, tehnologija in/ali materiali za ustvarjanje)?
- ▶ Kakšno financiranje imate na voljo za kritje dodatnih stroškov (na primer osvežilne pijače, administrativne in komunikacijske dejavnosti)?

Priloga 8

PODPORA SVOBODE IZRAŽANJA IN ZDRUŽEVANJA: KONTROLNI SEZNAM

Priporočilo Sveta Evrope o sodelovanju otrok jasno navaja:

Otroci in mladi, ki uveljavljajo svojo pravico do svobodnega izražanja svojih mnenj, morajo biti zaščiteni pred škodo, vključno z ustrahovanjem, povračilnimi ukrepi, viktimizacijo in kršitvijo njihove pravice do zasebnosti.

Premislite, kako podpreti ta vidik sodelovanja otrok in kako spodbujati zaščito otrok in njihovih pravic, tako da sledite temu kontrolnemu seznamu:

- ▶ Ali ima vaša organizacija javno stališče ali politiko glede pravic otrok do izražanja, združevanja in samozagovorništva?
- ▶ Ali to stališče ali politika o pravicah otrok do izražanja, združevanja in samozagovorništva:
 - zagotavlja pravice do ustanavljanja skupin, srečevanja, opozarjanja na napake, objavljanja idej in sodelovanja v drugih vrstah kampanj in aktivizma;
 - zajema zaščito otrok pred škodo, vključno z ustrahovanjem, povračilnimi ukrepi, viktimizacijo in kršitvijo njihove pravice do zasebnosti;
 - pojasnjuje morebitne omejitve pravice otrok do svobode izražanja, vključno z obveznostjo spoštovanja pravic drugih otrok in odraslih ter njihove svobode izražanja;
 - orisuje, kako je mogoče otroke zaščititi in kako se lahko pritožijo zaradi kakršne koli nepravilne obravnave pri uveljavljanju svojih pravic?
- ▶ Ali vaša organizacija učinkovito obvešča otroke, starše in druge strokovnjake o stališču ali politiki o pravicah otrok do izražanja, združevanja in samozagovorništva?

Če na kateri koli del teh vprašanj odgovorite z »ne« ali »ne vem«, razmislite, kako lahko vi in vaša organizacija pomagate vzpostaviti ali izboljšati to situacijo ter spodbujati in zaščititi otrokove pravice.

V vsakem primeru razmislite, kako bi se lahko povezali z otroki, ki so v stiku z vašo organizacijo, in ugotovili, ali čutijo, da podpirate njihove pravice in skrbi ter jih ščitite pri izražanju mnenj. Morda obstajajo dodatni prostori, omrežja in viri, ki jih lahko zagotovite za spodbujanje njihovih pravic in zaščito njihovih interesov.

Glejte primer sindikata šolskih otrok na [Norveškem](#). Za javno izjavo o svoboščinah, omejitvah in virih za pravice srednješolcev glej [spletno stran](#) francoske vlade.

Ko je pred več kot 30 leti začel veljati 12. člen Konvencije Združenih narodov o otrokovih pravicah, je potrdil pravico otrok, da izrazijo svoja mnenja o vseh zadevah, ki vplivajo nanje. Svet Evrope je s svojim Priporočilom CM/Rec (2012)2 o sodelovanju otrok in mladostnikov, mlajših od 18 let, skušal to pravico uresničiti in udejanjiti v državah članicah, obenem pa vključil sodelovanje otrok v svoje določanje standardov, spremljanje in krepitev zmogljivosti ter v svoje mednarodne prireditve. Ta priročnik je pomemben prispevek k Strategiji za otrokove pravice (2016–2021), ki spodbuja sodelovanje otrok kot svoje drugo prednostno področje.

Priročnik je pripravil Oddelek za otrokove pravice Sveta Evrope v sodelovanju z mednarodnimi strokovnjaki za sodelovanje otrok in po posvetovanju z več kot 50 otroki in mladimi o izzivih, ki jih je treba obravnavati.

Zasnovan je kot praktično orodje za osebe, ki poklicno delajo z otroki, na primer v šolah, bolnišnicah, ustanovah alternativnega varstva, službah za zaščito otrok in drugih socialnih službah. Namenjen je socialnim delavcem, učiteljem, sodnikom, odvetnikom, uradnikom za priseljenke, psihologom, javnim uslužbencem, mladinskim delavcem in delavcem dnevnega varstva ter jim ponuja praktične pristope za »izvajanje« sodelovanja otrok, ki bo učinkovito za vse otroke na individualni in tudi na kolektivni ravni.

Strokovnjaki, ki uporabljajo ta priročnik, so vabljeni, da izboljšajo svoje sposobnosti in spretnosti, da »poslušajo« otroke, »ukrepajo« glede na pridobljena spoznanja in »spremenijo« vsako odločanje, ki vključuje ali zadeva otroke. Prav tako so vabljeni, da širijo dobro prakso, ki jo spodbuja to orodje, in tako ne nazadnje vplivajo na življenje otrok v tistih okoljih, kjer se sprejemajo odločitve, ne da bi otroke zares poslušali.

REPUBLIKA SLOVENIJA
**MINISTRSTVO ZA DELO, DRUŽINO,
SOCIALNE ZADEVE IN ENAKE MOŽNOSTI**

www.coe.int

Svet Evrope je vodilna organizacija za varovanje človekovih pravic v Evropi. Sestavlja ga 46 držav članic, vključno z vsemi članicami Evropske unije. Vse države članice Sveta Evrope so podpisnice Evropske konvencije o človekovih pravicah – pogodbe, ki je namenjena varovanju človekovih pravic, demokracije in pravne države. Evropsko sodišče za človekove pravice nadzoruje izvajanje Konvencije v državah članicah.

